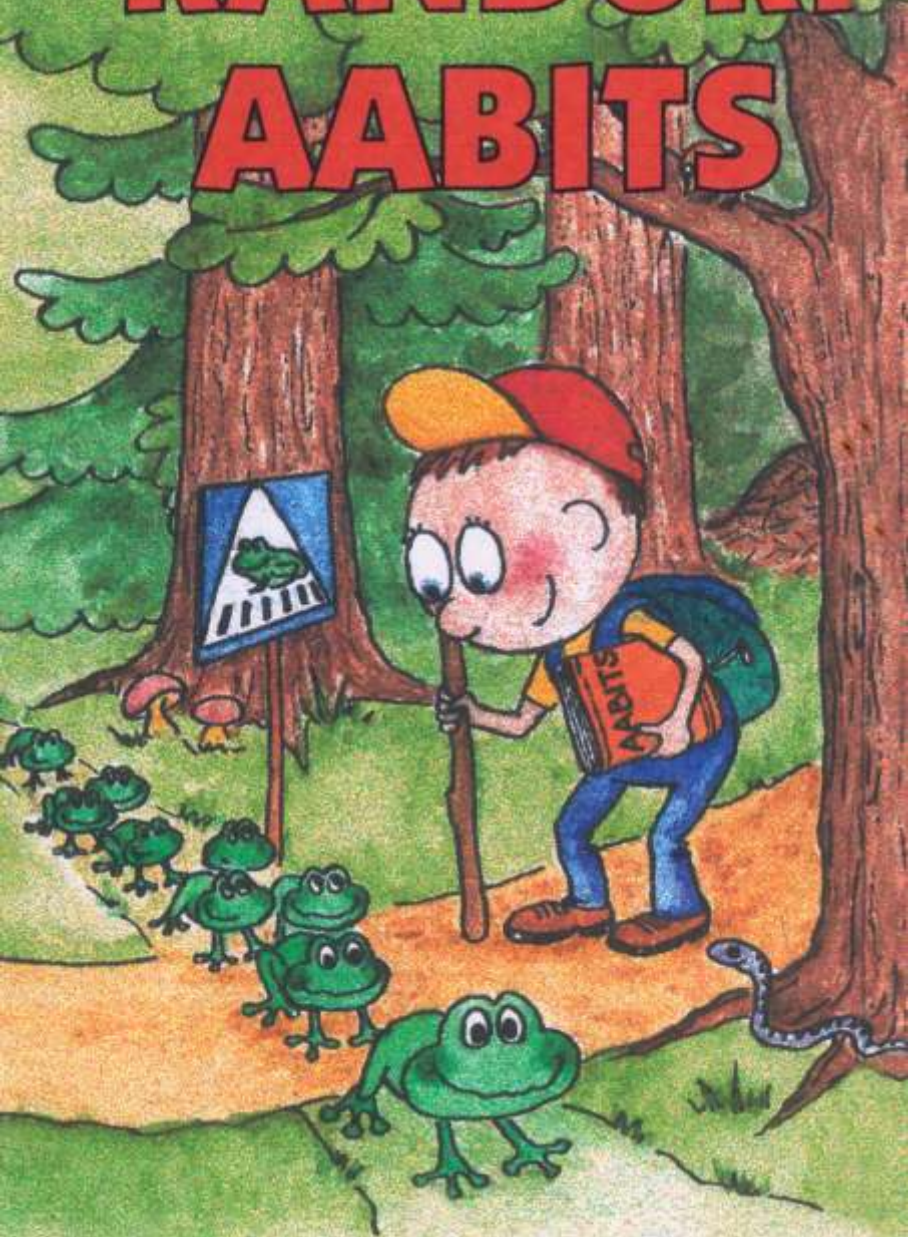

JUHAN AARE

RÄNDURI AABITS

Autorilt

Ränduri aabitsa” esimene trükk ilmus **2001. a aprillis** meie oludes väga suures tiraažis: eestikeelset käsiraamatut trükiti 40 000 eks, venekeelset 15 000 eks ja ingliskeelset 5000 eks. **Haridusministeeriumi looduseõpetuse ja geograafia ainenõukogu otsusega** (21. juuni 2001) tunnistati “Ränduri aabits” sobivaks õppekava läbiva teema – **keskkond ja säästev areng ning turvalisus** – käsitlemisel.

Novembris 2001 andis RMK peadirektor **Andres Onemar** haridusminister **Tõnis Lukasele** üle rohkem kui 14 000 looduses liikumise käsiraamatut **“Ränduri aabits”**, mis jõudsid kõikidesse Eesti alg- ja põhikoolidesse, gümnaasiumidesse ja kutsekoolidesse.

Möödunud viie aasta jooksul on Eesti loodushoiu süsteemis toimunud **suured ümberkorraldused**, muutunud või täienenud on seadusandlus. **Eesti ühinemine Euroopa Liiduga** on toonud kaasa nõudeid, mida Eestis liikudes, välisreisile minnes (näiteks koos lemmikloomaga) või välisreisilt tulles (näiteks koos jahitrofeedega) tuleb ebameeldivuste vältimiseks silmas pidada.

Eestisse saabuvate **turistide ja looduses liikuvate inimeste arvu järjekindel suurenemine** tähendab üha kasvavat koormust meie metsadele ja veekogudele, soodele ja rabadele, laidude ja saarte unikaalsele ja tundlikule elukeskkonnale.

Järgnevatel lehekülgedel püüame anda Sulle **juhiseid ja näpunäiteid selleks**, et Sinu viibimine Eesti looduses kujuneks turvaliseks ja nauditavaks igal aastaajal, et Sinu tegevus **ei seaks ohtu** taimede ja loomade heaolu, et ühestki matkast ei jääks maha prahti täis laagriplats, põlema süttinud mets või reostunud veekogu.

Head teed!

Kivi kotti!

Naelkummi!

Tekst ja kujundus: Juhan Aare © 2008

Kaanekujundus ja joonistused: Liina Tuuling

Fotod: Jüri Pere, Avo Seidelberg, Juhan Aare

Kaardid: Roland Müür

Keeletoimetaja: Lea Anderson

Küljendaja ja kujunduse kaasautor: Avo Seidelberg VR Kirjastus

Väljaandja: Riigimetsa Majandamise Keskus, Riiklik Looduskaitsekeskus

Sisukord

Igäüheõigus	6
Eesti - maismaa ja saared	
Rannikumeri ja siseveekogud	
Teed ja rajad	7
Linnulaulu sõnaraamat	
Avalikult kasutatavad teed	
Püsi rajal! - rajad RMK puhkealadel	
Liiklusseaduse keskkonnakaitse nõuded	
Loomad teel	
Liikluseeskirja keskkonnakaitse kohustused	
Põder Eesti teede kõige liiklusohhtlikum loom	
Ulukiläbipääsud	
Maastikusõiduk	
Helkur on kohustuslik	
Eratee	
Jalgrattur ja mopeedijuht	
Parkimine	
Soovitused suveks	16
Marsruudi valimisel	
Eesti linnustik	
Linnuturism	
Sookurg	
Liigne uudishimu	
Põder, karu, metssiga	
Talvituvad luigid	
Metsloomade turvakodu	
Elaval vaibal	
Eesti nahkhiired	
Piisa muuseumikoobas	
Kuklaste ühiskonnad	
Rästik	
Sääsed ja parmud, herilased ja mesilased	
Koeraomaniku kohustused	
Ettevaatust marutaud!	
Veterinaar ja Toiduamet teatab	
Lemmikloomapass	
Loomade salakaubandus	
Eesti mets	30
Sagadi metsamuuseum	
Eesti metsade kujunemine	
Pärandkultuur Eesti metsades	
Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK)	34
Puhkemajandus ja igäüheõigus	

Ränduri 10 käsku
 Puhkus riigimetsas
 Metsaonnid, metsamajad, puhkemajad
 RMK puhkealad
 Säätlikkuse sõnum
 Eramaal ja erametsas
 Metsapõlengute vältimiseks
 Elektrooniline tuleseiresüsteem
 Kulupõletamine keelatud!
 Mets võib eksitada
 Mets võib juhatada
 Turvalise liikumise kuldreeglid
 Kõige kõrgemad

Infotelefonid **54**

Keskkonnainspeksiooni valvetelefon
 Maanteeinfokeskus
 Autoabi
 Päästeameti valvetelefon
 Päästeala infotelefon
 Politsei
 Perearsti nõuandetelefon
 Usaldustelefon
 Kriisitelefon
 Abiks lastele

Riiklik Looduskaitsekeskus **58**

Kaitstavad loodusobjektid
 Riikliku Looduskaitsekeskuse regioonidkaart

Harju-Rapla regioon

Hiiu-Lääne regioon

Pärnu-Viljandi regioon

Saare regioon

Järva-Lääne-Viru regioon

Ida-Viru regioon

Jõgeva-Tartu regioon

Põlva-Valga-Võru regioon

Natura 2000

50 aastat looduskaitset

Eesti loodust ründavad võõrliigid

Eesti looduse must nimekiri

Loodusannid **72**

Lubatud ja keelatud
 Mürgimarjad
 Mets kui apteek
 Mine seenele
 Seenemürgitus
 Kuidas on seened tekkinud?

Kaitsealused	77
Inimkonna ühismure	
I kategooria kaitsealused	
II kategooria kaitsealused	
III kategooria kaitsealused	
Kaitstavad kivistised	
Puugioht	82
Puugi vältimine, puugist vabanemine	
Kaitseüstimine	
Veeteed ja kallasrada	84
Avalikult kasutatavad veekogud	
Kallasrada	
Piiranguvöönd	
Püügiõigustasu ja kalastuskaart	
Kalade ränne	
Skutrid	
Vähkide kaitseks	
Vähikasvandused, kalaturism	
Uju ohutult	
Talvised röömud ja mured	92
Jääteed	
Kalastamine jääl	
Liikumine jääteel	
Ohtlik resonants	
Ohtlik retk	
Emad-isad!	
Hoidu alajahtumisest	
Toimi õigesti	
Kuhu panna ülejäägid	96
Retkeks valmistudes	
Toidujätmetega harjunud metsloomad	
Taara tark	
Ohtlikud jäätmed	
Laagriplats puhtaks!	
Maanteede ja metsade puhastamise talgud	
Jahimehed jahialal	99
Lubatud jahipidamisviisid	
Liikumine jahialal	
Ulukihoole	
Karujaht uinutuspüssidega	
Jahimehed välismaalt	
Keelatud linnujaht	
Täname	103

Igäüheõigus

Eestis väljakujunenud **igäüheõiguse** moodustavad seadustest ja tavadest tulenevad käitumisreeglid, mis määrava kindlaks igäühe õigused ja kohustused looduses viibimisel, loodusandide korjamisel, looduslike materjalide kogumisel ja kasutamisel. Peamiselt nende käitumisreeglite kirjeldamisele ja selgitamisele ongi pühendatud uuendatud välimuse ja täiendatud sisuga “**Ränduri aabitsa**” leheküljed.

Eesti on suhteliselt väike, kuid erakordselt mitmekesise ja kauni loodusega maa. Rändurit ees ootavad vahemaad ei ole kuigi pikad: **läänest itta** ulatub meie territoorium **350 km**, **põhjast lõunasse** mõõdetakse **240 km**. Tagasihoidlike mõõtmete kohta on Eestil aga silmapaistvalt pikk **rannajoon** – **3794 km**. Vähem kui **poole** sellest (**1242 km**)

moodustab **mandri rannajoon**. Rohkete saarte ja saarekeste (üle 1500) rannajoone pikkus on koguni **2552 km**.

Eesti Vabariigi **pindala on 45 227,1 km²**. Territooriumi suuruselt ületab Eesti kümneid maailma riike. Euroopas on Eestist väiksemad: **Sloveenia** (20 250 km²), **Albaania** (28 700 km²), **Belgia** (30 500 km²), **Holland** (41 500 km²), **Šveits** (41 300 km²) ja **Taani** (43 000 km²). Veidi üle 9% Eesti pindalast moodustavad **meresaared (4132 km²)** ja ligemale 5% **siseveekogud (2130 km²)**. Nende arvude põhjal võib tunduda, et Eesti on suhteliselt veevaene ala. Pilt muutub kohe, kui lisame, et **sood ja rabad** moodustavad üle **22%** Eesti territooriumist.

Enam kui pool sajandit tagasi Männikjärve rabasse rajatud laudtee on kujunenud Endla looduskaitseala tunnusmärgiks.

Idas ulatub Eesti territoorium **Peipsi-Pihkva järveni**. Siin puutume kokku Vene Föderatsiooni Leningradi ja Pihkva oblastiga. Lõunas on Eestil ühine piir **Lätiga**. Lähemad ülemeremaad on põhja pool **Soome** (Tallinnast Soome lähemate saarteni u 60 km) ning läänes **Rootsi** (kaugus Saaremaa läänerrannikult Gotlandini u 150 km).

Eesti asub **Läänemere** rannikul: oleme Balti riikidest kõige põhjapoolsem ja kõige väiksem. Soome laht ja Liivi ehk Riia laht ümbritsevad Eesti territooriumi kolmest küljest: läänest, põhjast ja edelast. Idas ulatub Eesti territoorium **Peipsi-Pihkva järveni**. Siin puutume kokku Vene Föderatsiooni Leningradi ja Pihkva oblastiga. Lõunas on Eestil ühine piir **Lätiga**. Lähemad ülemeremaad on põhja pool **Soome** (Tallinnast Soome lähemate saarteni u 60 km) ning läänes **Rootsi** (kaugus Saaremaa läänerrannikult Gotlandini u 150 km).

Teed ja rajad

Aina suuremaks kasvavate linnadega, laiade teedega ja kiirete sõidukitega harjunud inimene mõtleb harva jalgradadele, millest kõik kunagi ammu, aastatuhandeid tagasi alguse sai. Tasub meenutada, et muistsete eestlaste rajad mitte ainult ei ühendanud vaid ka õpetasid.

Metsaradadel kõndimine oli enam kui **5000 aastat tagasi** Eesti alale püsivalt elama asunud inimestele otsekui **looduskoolis** käimine. Põlvest põlve anti edasi teadmisi **ravimtaimedest**, õpiti laulu järgi **linnunime ütlemata**, puude tagant metsa nägema. Need teed, millele kohalikud sageli ka nime andsid, on arvatavasti olnud eestlaste **esimesed looduse õpperajad**.

Mõnigi **tee või rada**, millel sinagi juhtud astuma või jalgrattaga sõitma, võib-olla muistsete eestlaste poolt sisse tallatud, **kujunenud aastasadadega**.

Riigi ja vallametsas olevatel märgistamata teedel, radadel ja metsasihtidel

- võid kõndida ja liikuda jalgrattal, suuskadel ning ratsa murelt – **need on igapäevase järgi kasutamiseks kõigile.**

- **Märgistatud radadel** kasuta lubatud liiklusvahendeid.
- **Põldude vahel** kõnni mööda põllupeenart või kuivenduskraavi kallast.
- **Looduskaitsealadel ja kaitsejõudude maadel** liikumiseks võib kehtida erikord.
- **Piirangutest** teavitatakse tähistega looduses.

Kultuurmaastikel liikudes tuleb enda järel sulgeda **karjavärvad**

Linnulaulu sõnaraamat

Kelle laulu on meie kauged esivanemad nõnda kirjeldanud: **siit-siit-siit**, metsast ei tohi võtta **mitte üks pիրrutikk!**

Kes ta muu on kui **metsvint**. Kuula, kuidas laulab kõike matkida armastav **kuldnokk**: ta olevat juba isegi **mobiilihelina** ära õppinud...

Vanasti sobisid **rasvatihase** laulu kirjeldamiseks sõnad: **sitsikleit-sitsikleit**. Nüüd olevat linnatihaste laul muutunud lühemaks ja lohakamaks: **siidkleit-siidkleit...**

Eestis on loendatud rohkem kui **300 liiki linde**. Nende kõigi laulude sõnaraamat saaks päris mahukas.

Eramaal viibimine on lubatud teatud tingimustel päikesetõusust kuni loojanguni (vt “Eratede” ja “Eramaal ja erametsas”)

Eraomaniku metsas:

- võid kasutada jalg ja taliteid kohalike tavade kohaselt;
- kui aastaid on randa viinud jalgrada, siis ei ole eraomanikul õigust selle raja kasutamist keelata.
- Juhtud aga **Hiiumaal** rändama, siis ära kunagi küsi, kuhu see tee viib. Seal vastatakse sulle, et **tee ei vii kuhugi, ise tuleb minna.**

Avalikult kasutatavad teed

Eestis on avalikult kasutatavateks teedeks kõik **riigi ja kohalikud maanteed**.

Maanteepeenralt metsa suunduvad **autorataste** jäljed ei ole avalikult kasutatava tee tunnuseks.

Mootorsõidukiga **pole lubatud**

- liikuda **väljaspool** avalikult kasutatavaid teid ja erateid.

Autorattad kahjustavad metsaalust taimestikku, mootorite heitgaasid sisaldavad tervisele ja loodusele kahjulikke ühendeid.

Mets puhtaks!

Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) ja MTÜ Timur koostöös toimunud üleriigilise heakorrakampaania **Mets puhtaks** käigus koristati kolmel oktoobripäeval (2007) riigimetsast **71 tonni** prügi. Heakorrakampaanias osales 34 RMK metskonda ning **1250 vabatahtlikku**.

Kampaania eesmärgiks on inimeste **käitumisharjumuste muutmine** ja probleeme teadvustamine. Raske uskuda, kuid tõsiasi on see, et riigimetsast koristatakse aastas ligemale **600 tonni** ehk **30 rongivagunit** prügi.

2007.a. kampaania käigus koristati metsadest erakordselt suur kogus **autorehve**. Hulgaliselt leiti **arvutimonitore, mööblit** ning isegi suur kogus kilekottidesse pakitud **riideid**.

Maksimaalne **karistusmäär** jäätmeseaduse nõuete rikkumise eest on füüsilisele isikule **18 000** ja juriidilisele isikule on **50 000** krooni.

Mäletamata aegadest on olnud Eestimaal kombeks:

- kui võõrad inimesed külavaheteel või metsarajal kohtuvad, siis **teretatakse** vastastikku;
- näeb aga mööduja heinamaal, põllul või majaehitusel kedagi töötamas, siis soovib ta **jõudu tööle**, hoolimata sellest, et näeb inimesi esimest korda.

“Ränduri aabits” viib sind jalgradadele ja loomaradadele, metsateedele ja külavaheteedele, veeteele, talveteedele, looduse õppeajale ja mujalegi.

Liigu looduses vaikselt!

Välgi loomade ja eriti pesitsevate lindude häirimist!

Pea kinni

- piirangutest ja **igapäevase** põhimõtetest.

Eelista

- olemasolevaid **tähistatud** matkaradasid.

Liigu looduses jälgi jätmata!

Mootorsõidukiga metsaradadel kihutades tekitab **müra**, mis häirib mitte ainult inimesi, vaid ka **linde ja metsloomi**.

Liiklusseaduse keskkonnakaitseenõuded

Mootorsõidukit ei või pesta veekogus ega kaldale lähemal kui 10 meetrit veepiirist.

Liikleja ei või:

- saastada keskkonda **kütte või määrdeainetega** ega vahetada **mootorsõidukil õli** kohas, mis ei ole selleks ette nähtud;
- kahjustada, risustada või muul viisil **saastata teed** ega teega külgnevat ala;
- liigelda sõidukiga, millel on **keskkonda saastav leke**.

Sõiduki mootori **heitgaasi** saasteainesisaldus ja **müratase** ei või ületada keskkonnaministri kehtestatud normi.

Loomad teel

Auto kokkupõrge **metskitse, põdra, või metsseaga** võib lõppeda sõitjatele raskete kehavigastustega või koguni surmaga. Enamasti hukkub ka loom.

Kõige sagedamini juhtub liiklusõnnetusi teele jooksnud **metskitsega** (85%). Vigastusi ja varalist kahju põhjustab kõige enam **põder**.

Õöpäeva jooksul on kõige suurem võimalus metsloomaga maanteel kokku saada **õhtupoolikust kuni südaööni**. Teine loomade aktiivne liikumisaeg on **päikesetõusust keskhommikuni**.

Teele sattunud looma nähes **ärge vajutage signaalile**: tavaliselt **pöördub** ehmunud loom tagasi ja satub otse auto ette.

Kokkupõrgete vähendamiseks on väga oluline loomade **liikumisradade väljaselgitamine**. Sellele saab kaasa aidata **iga liikleja**. Kui **märkad üle tee jooksvat või surnud looma**:

- **helista** Keskkonnainspektsiooni **1313**;
- saada info **maantee nimetuse, kilomeetri, kuupäeva, kellaja ja loomaliigi** kohta e-mailile **loomadteel@mnt.ee**

Sõiduauto:

- tarvitab **100 km** läbimiseks keskmiselt **5-6 kg** kütust;
 - neelab samal ajal **23 kg hapnikku** – ligemale neli korda rohkem kui kütust!
- Umbes niisama palju hapnikku toodab ööpäevas **1 hektar parasvöötme metsa**.

Autorooli keerates võiksid **mõelda ja otsustada**:

- Mida saan **ise teha** selleks, et tõeline hapnikunälg niipea ei saabuks?
- Alustan sellest, et kasutan sagedamini **jalgratast**.

Meie planeedi hapniku-probleemidega tegeleb **World Oxygen Fund** (WOF).

Liikluseeskirja keskkonnakaitse- kohustused

Kõige üldisem põhimõte on see, et juht ei tohi põhjustada ebamugavusi teistele inimestele ega kahju teha ümbritsevale keskkonnale liigse müra, tolmu ja heitgaasidega.

- **Õuealal ja elamupiirkonnas** ei või seisva sõiduki mootor töötada kauem kui **2 minutit**;
- Tuleb hoiduda otsasõidust **loomale või linnule**.

Põder – Eesti teede kõige liiklusohhtlikum loom

2006. aastal juhtus loomadega kokkupõrkest Eesti teedel **41 inimvigastusega** lõppenud liiklusõnnetust, milles **18 korral** osales **põder**.

41 õnnetuses sai vigastada **62 inimest**, hukkunuid õnneks ei olnud.

Kaheksal korral oli osaliseks **metskits** ja kahel korral **metssiga**.

41 õnnetusjuhust 26 oli loomale otsasõit, 14 looma põhjustasid teelt väljasõidu.

Metsloomadega **kokkupõrgete peamiseks** põhjuseks on asjaolu, et loomadel on kindlad **liikumisrajad**. Metsloomade **rändealad** läbivad maanteed moodustavad barjääri, mida suured loomad ületavad ilma erilise vaevata, kuid väiksematele loomadele võib see saada saatuslikuks.

Tallinna-Narva maanteel "Musta Kassi" kämpingu lähedal asuv läbipääs.

Kõige sagedamini saavad liikluses surma **rebased ja kährikud, jänessed, konnad ja siilid**. Loodetavasti kasutavad nad edaspidi **võimaluse korral** nende jaoks rajatud tunneleid

Konnade armumängud algavad juba aprilli algul. Tuhanded **kärnkonnad, rohukonnad ja raba-konnad** on sunnitud ületama maanteed. Neid märgates:

- vähenda **kiirust**;
- **manööverdades** võid päästa paljude asfaldil hüppavate konnade elu.
- **konnad on** kõige aktiivsemad õhtutundidel, kella 20 ja 24 vahel.

Eesti kuulub riikide hulka, kus kõikides uutes teede ehituse ja remondi projektides peetakse silmas **loomade liikumisteid**.

Ulukiläbipääsud

Maanteeamet peab väga vajalikuks **vähendada konflikte**, mis üha tiheneva liikluse ja eluslooduse vahel tekivad.

Maanteeäärde paigutatakse **loomatarasid**, rajatakse loomadele **läbipääsuteid**.

Läbipääsuteede **seire** on näidanud, et mõned loomaliigid kasutavad tunnelit ka **varje ja varitsuspaigana**.

Läbipääsude juurde on paigaldatud **sildid**, mis kutsuvad inimesi üles võimalikult vähe **loomi häirima**.

Kõige ohtlikumad

Suurem osa õnnetusi loomadega juhtub **põhimaanteedel**, kus liiklusintensiivsus ja kiirus on suuremad. Õnnetuste arvu poolest on **maanteedepingerida** järgmine:

- Tallinn-Pärnu-Ikla;
- Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa;
- Tallinn-Narva;

Nendel maanteedel sõites tasub olla eriti tähelepanelik ja ettevaatlik.

Konnainfo

Kaks korda aastas võtavad **konnad** ette pika ja ohtliku **rännaku**. **Kevadel** lähevad nad **kudemiseks** sobivatesse veekogudesse, **sügisel** võtavad nad ette teekonna, et minna **talvituspaika**.

Konnade ränne ulatub **poolest kilomeetrist paari kilomeetrini**. Sageli tuleb neil ületada autoteid. Euroopas tehtud uurimused

näitavad, et **autorataste all** saavad hukka enam kui pooled rändele läinud konnadest.

Maanteel varitsevaid ohte konnad ei aima, sama teed astuvad nad **põlvest põlve**.

2007. a. tõttasid konnarahvale appi **Riiklik Looduskaitsekeskus ja MTÜ Põhjakonn**. Kevadel (30.03-30.05) ja sügisel (1.09-31.10) oli ööpäevaringselt avatud üle-eestiline **konnainfo telefon** (51 900 903.). Sellele **paluti teatada** kevadel kudemiskohtadesse ja sügisel talvitumiskohtadesse liikuvatel konnadest. Kõnesid tuli üle **400**. Inimestele läks **konnade saatus** korda! **Konnainfo tulemused** analüüsitakse ning edastatakse Maanteeametile, et teeremonti tehes saaks planeerida **konnatunnelite** rajamist. Konnatelefoniprojekti jätkatakse ka **2008.a.**

Ka **Eestis** hakkub rändel tuhandeid konni. See verepulm on ka inimestele ohtlik, sest laipade massist muutub **tee libedaks**.

Konnade ränne on osutunud kõige massilisemaks Võrtsjärve põhjatipus, Saku-Kiisa ümbruses Harjumaal, Piibe maantee eri lõikudel ning Kärevere ja Kose ümbruses.

Konnad satuvad teedele ka **suviti** niiske ilmaga. Siis armastavad eriti kärnkonnad teel **toitu jahtida**, sest soe asfalt meelitab putukaid ligi.

Erinevate riikide kogemustest teame, et hästi konstrueeritud **konnatunneli kasutegur** on suur. Seni kuni konnatunnelid alles kavandatakse, saab rajada **kilest** konnatõkkeid. Selle taha topama jäänud konnad saab **koguda** pange ja nad siis turvaliselt **üle tee kanda**.

Maastikusõiduk (ATV)

Liiklusseaduse kohaselt on **maastikusõiduk** mootori jõul maastikus liikumiseks ettenähtud liikumisvahend, mis ei ole **Liiklusseaduse** tähenduses mootorsõiduk. Üle 90 cm³ töömahuga ratassõiduk ja üle 120 cm³ töömahuga mootorsaan peavad olema

registreeritud ning kandma registreerimismärki. Maastikusõidukit võib **juhtida** isik, kellel on mistahes kategooria mootorsõiduki juhtimise õigus.

Maastikusõiduki **juhtimisel** peab juhil olema kaasas juhiluba ja maastikusõiduki registreerimistunnistus. Maastikusõidukil peavad sõidu ajal põlema **esimesed lähituled ja tagatuled**. ATV-ga ja mootorsaaniga võib **maastikul liikuda või seda parkida** üksnes maavaldaja loal.

Õnnetused Harjumaal

2006. a detsembris ja 2007. a jaanuaris toimus Harjumaal maastikusõidukitega kaks juhi **surmaga** lõppenud liiklusõnnetust.

9. detsembril juhtus õnnetus Viimsi vallas Prangli saarel. 34-aastane **alkoholijoobes mees** kaotas oma sõiduvahendi üle kontrolli ning kihutas **teelt välja vastu kivi**. Mees **suri** kolm päeva hiljem haiglas.

7. jaanuaril sõitis 34-aastane mees ATV-ga **teelt välja** ja sõiduk paiskus kummuli. Mees **suri** nädal hiljem haiglas.

Võimalik, et need **õnnetused** poleks lõppenud nii **traagiliselt**, kui mehed oleksid kandnud **kaitsekiivrit**.

Maastikul liikumine

Teel maastikusõidukiga sõita ei või, välja arvatud jõgede, teede ja muude **takistuste ületamiskohtades** ning **lumega** kaetud teel, mis ajutiselt ei ole mootorsõidukitele läbitav.

Ilma **eelneva kokkuleppeta** ei tohi sõita ka üldkasutatavatel ranna või haljasaladel ega riigimetsas.

Liiklusseaduse järgi **karistatakse** maastikusõidukiga liiklemise nõuete rikkumise eest rahatrahviga kuni **3000 krooni**.

Lisaks võib hooletu ATV kasutaja põhjustada **kahju ka keskkonnale**, mille eest vastavalt rikkumise iseloomule näevad karistuse ette metsa ja keskkonnaseadused.

Looduses võib ATV-ga sõita ainult selleks **ettevalmistatud radadel**.

Kahjuks **rikutakse** neid reegleid sageli. Pealtnägija kirjutab, et nägi 2006.a. detsembris **Luitema looduskaitsealal**, kuidas kolm ATV-last metsas sõitsid ja pinnast rikkusid. Pealtnägija **kiire tegutsemine** võimaldas isikud tuvastada ja neile karistuse määrata.

Kõigil **loodushoidlikel inimestel** tuleks alati võimaluse korral ka ise **aktiivselt sekkuda** ja mitte leppida **motojõmmide** huligaanitsemisega.

Juhtum looduskaitsealal

Detsembris 2007 sisenesid **seitse** ATV-sõitjat Riikliku looduskaitsekeskuse Pärnu-Viljandi regiooni Saarde vallas asuvalle **Sookuninga looduskaitsealale**.

Uljad kihutajad sattusid **tundlikul soomaastikul** koguni nii hoogu, et **eksisid** ära ja jäid ööseks sohu. Järgmise päeva hommikul sealt **omal jõul** enam minema eisaadud.

Keskkonnaametnikud on tellinud haprale soomaastikule **tekitatud kahju** suuruse selgitamiseks põhjaliku ekspertiisi. Keskkonnainspeksioon alustas ATV-juhtide suhtes menetluse. Neid võib oodata keskkonnale tekitatud kahju hüvitamise kohustus.

Keskkonnaministeriumi kodulehekül

tutvustab ATV-ga liiklejatele ja teistele **mootorsõidukijuhtidele** looduse- sõbraliku liikumise võimalusi ja reegleid.

Keskkonnaministeriumi tellitud **uuringu** andmetel heitsid küsitletud ATV-ga sõitjatele kõige enam ette liigse **müra tekitamist, maastiku rikkumist, hoolimatut ja ülbet suhtumist** nii keskkonda kui teistesse inimestesse.

www.envir.ee/atv

RMK maastikusõidualad ja -rajad

Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK) AVAS 30. oktoobril 2007 Harjumaal kolm spetsiaalselt looduses tähistatud **maastikusõiduala**:

- **Padise** maastikusõidurada Padise vallas;
- **Mustjõe** maastikusõiduala Anija Vallas;
- **Aru** maastikusõiduala Kuu-salu vallas.

Need asuvad metsamajanduslikult **väheväärtuslikel** aladel, seal ei leidu looduskaitselisi väärtusi.

Maastikusõiduala on looduses piiritletud ringpiiriga, mille sees võib igal pool sõita.

Maastikusõidurada on kindlasuunaline mahamärgitud rada.

Alade **ülemäärase kasutamise** tõttu tekkida võiva keskkonna kahjustamise või selle ohu korral jätab RMK endale õiguse seada **piiranguid** või **keelata tegevus** ette teatamata.

Maastikusõidualade ja radade organiseerimine võimaldab **ühendada** inimeste tehnikahuvi ja looduse säästliku kasutamise.

Eratee

Maaomanikud või muud maavaldajad ei või keelata kaaskodanike liikumist **avalikel ja avalikuks kasutamiseks määratud maadel, teedel ja veekogudel**, samuti jääl ja kallasrajal.

Talvel võib jääl liikumist keelata või reguleerida **Päästeamet**.

Maaomanik võib märgi ja tähisega **keelata** sõitmist **erateel**, mis ei ole avalikus kasutuses.

Erateede avaliku kasutuse määrab **kohalik omavalitsus**.

Kui eramaad läbib **avalikuks kasutamiseks määratud tee**, siis sellel liiklemist maaomanik takistada ei või.

Halva nähtavuse korral või **pimedal ajal** kõnniteeta ja **valgustamata teel** liikudes peab jalakäija kandma **helkurit** või **süüdatud laternat** ("Liikluseeskiri" p.25).

Liiklusnõuete rikkumine jalakäija poolt on **karistatav rahatrahviga** kuni 10 trahviühikut.

Asulavälistel teedel on **otsasõitude peamisteks põhjusteks** helkurite puudumine ja jalakäijate viibimine **valel teepool** ("Liiklusseadus" p.74).

Jalgrattaid ja mopeede vurab kõikvõimalikel teedel aina rohkem. Mõned **uljaspead** demonstreerivad oma oskusi aeg-ajalt (eeskätt rahvarikastes kohtades) üksnes **tagarattal** kihutades või **käed lahti** sõites. Kahjuks lõpevad niisugused trikid sageli väga kurvalt – **luumurdude, ajupõrutuse ja pikka aega kestva haiglaraviga**.

Jalgrattur ja mopeedijuht ei tohi:

- sõita **juhtrauast** käega kinni hoidmata;
- lasta ennast vedada **teise sõidukiga**;
- **vedada esemeid**, mis takistavad juhtimist või tekitavad ohtu teistele liiklejatele;
- **pukseerida** haagist, mis ei ole selleks valmistatud;
- sõidutada sõitjat, kes ei istu **kindlal istmel**.

Jalgrattal peab olema **töökorras pidur** ja **signaalkell**; vähemalt ühe ratta mõlemal küljel **kollane helkur**.

Pimedal ajal või halva nähtavuse korral sõites peab jalgrattal olema **eesvalge** ja taga **punane tuli** või viimast asendav **punane helkur**.

Ka **rattureid** võib politsei lubatud suurema kiiruse eest trahvida või nende **kainust** kontrollida.

Ära sõida **rannas** vee piiril! **Soolane vesi** tungib kõikjale ja võib su jalgratta rikkuda.

Parkimine

Ole sõiduki parkimisel
tähelepanelik ja ettenägelik:

- peo, kontserdi või kokkutuleku korraldajana **kooskõlasta** oma tegevus kohaliku **omavalitsusega**.

Arvesta sellega, et valesti pargitud autod võivad põhjustada **ummikuid** ka külavaheteedel, seades **ohu ini-mesed** ja tekitades **kahju loodusele**.

Sõidukit metsa või põllutee äärde jättes ära unusta, et mööda sama teed liiguvad ka **töomasinad**, mille suurus erineb oluliselt tavalise sõiduki mõõtudest; **kitsale teele** pargitud auto võib põhjustada **kohalikele elanikele** tüli terve päeva või veelgi pikemat aega.

Austa kodurahu

Kui kavatsed parkida **maaomaniku kodu** läheduses, küsi selleks kõigepealt luba.

Maanteest eemalseisva **hajaküla talust** hoidutakse tava kohaselt vähemalt **150 meetri** kaugusele.

Eramaa **ebaseadusliku kasutamise** (sh seal viibimise) korral võib omanik võõrale teha **korralekutsuva märkuse**.

Kui see ei aita, lubab "**Asjaõigusseadus**" kasutada omaabi korras ka **füüsilist jõudu**. Mõistagi ei tohi jõu kasutamisega minna liiale – **hädakaitse piire** ületada ei tohi.

Asulavälisel teel

Võid sõiduki peatada või parkida **parempoolsel teepeenral**.

Sõidukeid tohib peatada ja parkida ainult **ühes reas**.

Enne sõiduki juurest **lahkumist** peab juht rakendama abinõusid, mis väldiksid sõiduki **iseenesliku** liikumise ja tõkestaksid selle **omavolilise** kasutamise.

Kui mõnel **parkimisplatsil** prügikastid juba üle ajavad, siis ole mõistlik ja ära suurenda "**üleujutust**".

Soovitused suveks

Viimase 150 aasta jooksul on Eesti ilmastik vähehaaval soojenenud.

Temperatuuri tõus on olnud märgatavam kahel viimasel aastakümnel.

Kuna ilmade soojenemine näib jätkuvat, siis pole tõenäoliselt karta seda, mis juhtus 1825. aasta suvel: juulikuus tuli ahju kütta ja 17. augustil sadas Põhja-Eestis lund.

20. sajandi viimasel kümnendil toimus Eesti ilmastiku soojenemine koguni kiirenevas tempos. Piltlikult tähendab see nihkumist Kesk-Euroopale lähemale. Eestis on kevad hakanud saabuma varem ja sügis hiljem. Eriti kehtib öeldu 2006. aasta kohta. Erakordselt soe suvi ja sügis sisaldab endas ka ohusignaale. Sama aasta septembris avaldatud USA kosmoseagentuuri NASA uuringust selgub, et Maa kliima kiire soojenemine on keskmise õhutemperatuuri viinud viimase 12 000 aasta kõrgeimale tasemele.

Looduses rännates tuleb päeva jooksul korduvalt otsustada, missugune on õige suund retke jätkamiseks.

Marsruudi valimisel:

- ära kõnni põllul, orasel, niitmata heinamaal, istandikus, mesilas või mujal, kus võid tekitada kahju taimedele ja maaomanikule;
- liigu põldude vahel mööda põllupeenart või kõnni kуйvenduskraavi kaldal;
- kui avad karjavärava, pane see enda järel ka kinni;
- püüa vältida metsloomade ja lindude, eriti aga kaitsealuste liikide häirimist nende pesitusperioodil, elu ja sigimisaikades ning rännuteedel.

XX sajandil täienes Eesti linnustik 19 uue liigiga:

- sajandi algul hakkas meil pesitsema hallhaigur;
- sajandi keskel turteltuvi ja naaskelnokk;
- 60ndate algul kümnokkluiik ja rääkspart;
- 80ndatel kormoran, laululuik ja valgepõskklagle.

Eesti on oluliseks puhke ja toitumiskohaks arktiliste veelindude Ida-Atlandi rändeteel.

Üks paremaid kohti rändavate veelindude vaatlemiseks on Matsalu Euroopa kuulsamaid linnupaiku.

Populaarseks on saanud igal sügisel RMK Pärnu-Ikla puhkealal Kabli linnujaamas toimuvad linnupäevad.

Sel ajal ilmestab siinset rannamaastikku hiigelsuur, 17 meetri kõrgune linnumõrd.

(vt <http://kabli.nigula.ee>)

Linnuturism

13. novembri õhtul 2007 leiti Luitemaa looduskaitsealalt Eesti jaoks uus linnuliik - **suur-turteltuvi** (*Streptopelia orientalis*), mis Euroopas on suur haruldus.

Linnu leidis Riikliku Looduskaitsekeskuse loodusvaht **Aivo Klein**. Suur-turteltuvi otsis **Pärnu-Riia** maantee ääres teeservas toitu.

Euroopas kohtab seda liiki väga harva, tema päriskoduks on **Ida-Siber ja Kesk-Aasia**. Selle foto tegi loogusfotograaf **Mati Kose**, kes nägi lindu **Häädemeeste ja Tahkuranna** piiril Via Baltica ääres. Suur-turteltuvi kui Eestis avastatud liigi peab kinnitama **linnuharulduste komisjon**. Kui komisjon seda teeb, siis on ta Eestis **367.** ja Pärnumaal **305.** Linnuliik.

Linnuvaatlus ja loodusreisid

Maailmas on viimase kümnendiga järsult tõusnud **turistide hulk**, kes tunneb süvendatult huvi just **linnuvaatlus ja -loodusreiside vastu**.

Eesti on maailmale atraktiivne eelkõige **hätisäilinud looduse** ja soodsa **geograafilise asendi** tõttu. Meie maastikud on ikka veel kodus **haruldastele röövlindudele** ja rannikualal puhkepaigaks **miljoni-tele rändlindudele**.

Must toonekurg

Üheks Eestis pesitsevaks harulduseks on **must-toonekurg**. Teadlased kardavad, et **mõnekümne** aasta pärast võivad **Eesti metsad** jääda nendest lindudest tühjaks.

Saatjatega saadud andmetest selgus, et must-toonekurg vajab eluks olulisemalt **suuremat territooriumi** kui seni arvatud.

Eesti Kotkaklubi koos **Tartu Ülikooli** teadlastega panevad täiendavateks uuringuteks **saatjad** külge veel kuni kümnele kurele.

Linnuvaatlusturism

Eestis on põhjust rääkida ka **linnuvaatlusturismist**. 2007. a. novembris **Matsalu Rahvuspargi** looduskeskuses toimunud koostööseminaril "Linnuvaatlusturism Eestis" oli peaesinejaks belglane **Gerald Broddlezi**. Ta on juhtinud loodusreise enam kui sajast erinevas maailma riigis.

G. Broddelzi sõnul on Eesti flora ja fauna üks **liigirikkamaid Euroopas**; Eesti on väga palju raha panustanud **vaatetornide ja matkaradade** ehitamisse; kõikjal on **infotahvlid** ja kaasaegsed külastuskeskused; majutuskohad ja **kohalik toit** on imetusväärased; Eestil on eeskujulik **looduskaitstesüsteem**, palju häid spetsialiste ning väga sõbralikud **kohalikud inimesed**.

Sookurg

Tuntud ornitoloog **Jüri Keskaik** annetas jaanuaris 2008 Matsalu Rahvusparki raamatukogule oma teaduskirjanduse kogu, mis käsitleb **sookurealaseid uurimusi**. Kogus on **600 trükis** ilmunud raamatut, käsikirja ja tudengite uurimistööd. Riikliku Looduskaitsekeskuse Hiiu-Lääne regiooni direktori **Kaja Lotmani** sõnul seisneb raamatukogu väärtus selles, et tegu on **pika aja jooksul kogutud sookurealase kirjandusega**. J. Keskaik on Eesti ornitoloog, lindude **ökofüsioloogia ja etoloogia** uurija. Ta kasutas Eestis esimesena lindude uurimisel **biotelemeetrilist meetodit**.

Foto: Jüri Keskaik

Linnuhuviliste meelispaikadeks on **Virtsu ja Haapsalu ümbruse lahed, Väikese väina ümbrus Saare ja Muhemaal**. Parimatel rändepäevadel maikuus on Virtsu lähedal **Puhtus** loendatud kokku ligi **miljon** rändavat auli, tõmmu ja mustvaerast.

Kui oled lindude pesitsusperioodil **pesapaiga avastanud, ei tohi sellele läheneda**. Tõmbu tagasi ja **välgi linnupesa üksikasjalikku uurimist**.

Liigne uudishimu võib osutada ohtlikuks:

- **kakulised**, rahvakeeli öökullid, võivad sind **rünnata**, kui soovid nende pesasse piiluda või kui satud poegade lähedale;
- suure ja tugeva, teravate küünte ja nokaga **händkaku** välkkiire kallaletung võib põhjustada **tõsiseid vigastusi**.

Liigne uudishimu häirib lindude tavapärase elu ja muudab nad närviliseks. Kes meist sooviks, et võõrad meie magamistuppa piiluksid.

Kui kohtad **metskitsetalle, põdravasikat, metsseapõrsast või karkupoega**, on ainuõige loomake sinnapaika jätta ja viivitamatult **lahkuda**.

Väikest metsaelanikku “päästma” tõtates võid endale õnnetuse kaela tõmmata:

- **poegade emale** näib su heatahtlik käitumine hoopis rünnakuna;
- **põder, karu ja metssiga** võivad ohustada sinu elu, kui satud nende poegade lähedale või koguni **ema ja poja vahele**.

Asjatundjad kinnitavad: **loomad ründavad inimest** eeskätt siis, kui näevad ohtu oma poegadele. Küll aga võivad **karud lõhkuda mesipuid** ja mesilaste pahameelest hoolimata linnumagusat varastada.

Metsloomade **kodus pidamine** on seadusega **keelatud**:

- oskamatus ja teadmiste puudumise tõttu võidakse **kasu asemel hoopis kahju teha**; **vale toit või ebaõige kohtlemine** võib looma tappa;
- kodunenud loom ei suuda endale **leida paarilist** oma liigikaaslaste seast;
- liigne hoolitsus muudab looma **inimesest sõltuvaks**.

Loom peab õppima ise toitu otsima, seda püüdma, sööma, ohu eest varjuma – kõike seda suudab loomale ema asemel hädapäraselt õpetada vaid **kogenud spetsialist**.

Pöder - Eesti metsade **suurim** loom. Kütitud on enam kui pool tonni kaalunud põdrapulle; meie metsades elab üle **9000** põdra.

Karumägi Eesti karud kaaluvad keskmiselt **90 - 340 kg**; meie mesikäppade seltskonda kuulub üle **500** isendi.

Karusmets Eesti karud kaaluvad keskmiselt **90 - 340 kg**; meie mesikäppade seltskonda kuulub üle **500** isendi.

Talvituvad luigid

Mida teha siis kui looduses liikudes kohtad **talvituma jäänud luiki**? Eesti talved soojenemine on nende arvu pidevalt suurendanud.

Kui sa näed veekogul **paigal püsivat** luike, siis pole veel põhjust arvata, et luik oleks kinni külmunud. Asjatundjad kinnitavad, et **terved luigid** ei külmu kinni. Nad püsivad paigal selleks, et **energiat** kokku hoida.

Mõned otsustavad linde loopide lume ja jäätükkidega, kuid tavaliselt ei lase lind end sellest häirida. Küll aga võidakse lindu niimoodi tõsiselt **vigastada**.

Õige oleks helistada päästjatele siis kui on näha, et lind **tiibadega rabeledes** pole suuteline kusagile mujale liikuma. **Abi saab kutsuda numbritel: 112 (linnades); mujal: 1313; 5045891**

Nigula looduskaitseala territooriumil asub Nigula **metsloomade taastuskeskus**, kus ravitakse metsloomi ja aidatakse neid **tagasi loodusesse**. Aastas antakse abi umbes **500** isendile. Turvakoduga saab ühendust telefonidel **445 6688 (Nigula LK)** ja **504 5891 (Kaja Kübar)** nigula@livonia.ee.

Ei ole mõtet ka veekogudel olevaid luiki **toita**. Kui **looduslikud tingimused** muutuvad sobimatuks, liiguvad linnud ise teise kohta.

Lisasööstmise korral aga jäävad nad paigale ja sõltuvad inimeste toitmisest, mis ei pruugi olla piisavalt regulaarne ja tervislik.

Linnud jäävad seetõttu **nõrgaks** ja võivad langeda hulkuvate **koerte või rebaste ohvriks**.

Metsloomade turvakodudesse

satuvad loomad ja linnud sageli ka põhjusel, et **inimesed** on nendega hoolimatult või teadmatuses valesti käitunud:

- Aegviidu lähistel pidutsenud **pulmalised** lasksid noorpaari õnnitledes lendu **valgeid tuvisid**, seejuures mõtlemata sellele, et vabas looduses need ilusad linnud lihtsalt **hukkuvad**. Aegviidu looduskeskuse töötajad toimetasid hätta sattunud tuvid **Nigula looduskaitsealale**.

Linde ohustavad ka loodusesse visatud **kilekotid**. Toitu otsides ronivad linnud mõnikord kilekotti, väljapääsu leida aga pahatihti ei oska ja vigastavad end või koguni **lämbuvad**. **Kilekottide tükke** on leitud turvakodudesse toodud ja seal surnud loomade **seedeorganitest**.

Ole alati **tähepanelik**, ümbritseva suhtes **heasoovlik**, austa ka **metsaelanike kodurahu**:

- väldi **lärmakalt tegutsemist** – see häirib linde ja loomi ning peletab nadeemale;
- **liigu ja ole vaikselt** – näed jakuuled rohkem.

Nõnda käitudes saad kindlasti vastutasuks mõne eriti meeldejääva **looduselamuse**.

Kui tahad kuulda, kuidas **õhk laulab**, siis pead varakult ärkama:

- **kell viis** hommikul on metsas tõeline laulupidu;
- **kella kaheksaks** on paljud linnud oma laulu juba lõpetanud.

Oma **kodurahu** paluvad austada ka Eesti **nahkhiired**. Lõuna-Eestis paiknevates **Piusa koobastes** asub **Ida-Euroopa** suurim nahkhiirte **talvitumiskoht**. Tänapäevaks on nende **külastamine** määramata ajaks keelatud. Salapärase ja peaaegu hääletult liikuvate olendite **uurimine** muidugi jätkub.

Eesti nahkhiired

1976. aastal loendati **Piusa koobastes** 350 nahkhiirt, 1999. aasta kevadel aga juba ligemale **3500** isendit.

Kahjuks

- käituvad koopaid külastavad inimesed sageli väga **lärmakalt**;
- talveunes nahkhiired ärkavad; loomad on sunnitud liigselt oma **jõuvarusid kulutama** ega pruugi kevadeni vastu pidada.

Eestis elab **11 nahkhiireliiki**, kes koos oma elupaikadega on **kaitse all**.

2008. a on kuulutatud rahvusvaheliseks nahkhiirte kaitse aastaks.

Elaval vaibal

Metsaalust katval, mõnusalt pehmel **samblavaibal kõndides** võiksid vahetevahel mõelda sellelegi, et:

- keskmise suurusega jalatalla alla jääb
- kümneid tuhandeid metsamullas elavate
- **putukate vastseid, mitmesuguseid ussikesi ja ainurakseid**;
- neid kõiki **ühendavad** inimsilmale
- nähtamatud, kuid lahutamatud seosed.

Seesuguse suure ja mitmekesise seltskonna lakkamatu tegevus võimaldabki metsakõdu ja surnud puu **lagundamist mullaks** ning aitab kaasa metsapõlvkondade vaheldumisele.

Piusa muuseumikoobas

Novembris 2007 lõppesid kindlustustööd **Piusa koobastes**. Siin asub Ida-Euroopa suurim **nahkhiirte koloonia**. Piusa koobasteks on hakatud nimetama vanu maa-aluseid **klaasliiva kaevandusi**, mis asuvad Valga-Petseri raudtee ääres Piusa jaama juures. Männimetsa all on **kuus** mahajäetud kaevandust, millest esimene rajati **1922. a. Koobastel** on numbrid ja nimed. Küllastajatele avatud muuseumikoopa ette on ehitatud ka **vaateplatvorm**.

Kuklaste ühiskonnad

Eestis elab **50 liiki** sipelgaid.

Nende **sotsiaalne elukorraldus**, pereliikmete omavaheline suhtlemine ning **pesadevahelised kontaktid** on väga keerulised.

Kahe meetri kõrgune metsakuklaste pesakuhil mahutab kuni **4 miljonit** töolist ja umbes **1000 kuningannat**.

Ka sipelgate riigid moodustavad föderatsioone, **omavahelisi ühendusi**, kus kuklaste arv ületab Hiinas ja Indias elavate inimeste arvu.

Sellepärast nimetataksegi sipelgaid **sotsiaalseteks putukateks**.

Eesti on üks **sipelgaterikkamaid** riike Euroopas.

- Suurimad **metsakuklaste asurkonnad** paiknevad Põlvamaal Akste looduskaitsealal ja Tartumaal Alatskivi-Padakõrve looduskaitsealal.
- 200 hektaril asub umbes **1500 pesakuhilat**.
- Käesoleval ajal on **nende alade külastamine turistidele keelatud**, kuna liigselt sai häiritud sipelgate elu.

Euroopas ei ole teada teisi sama suuri ja elujõulisi **metsakuklaste ühiskondi**.

Vähemalt **100 miljonit** aastat meie planeedil elanud pisiputukate **huvidega** tuleb arvestada nii riigi- kui ka erametsas **puid langetades**.

Kuklaste **pesa hävitamine** on karistatav rahatrahviga. Kahemeetrise läbimõõduga kuhila lõhkumise eest on **trahv 6000 krooni**. Peale selle veel **sõprade ja tuttavate** halvustavad kommentaarid.

- **Lageraie** ja **metsapõleng** võivad küll osa sipelgaid **ellu jätta**, kuid hävinud mets toob kaasa näljasurma.
- **metssead** ohustavad sipelgapesi peamiselt **talvel või varakevadadel**, sel ajal kui sipelgad asuvad kuhila maa-aluses osas. Mõnikord meeldib metsseale sipelgapesas **magada**. Tulemuseks on **segipaisatud kodu**, mida talvunest ärrganud kuklased remonti- ma peavad.

Piisa nahkhiirte ja sipelgate saatusele mõeldes on mõistetav, miks ei **avalikustata musttoonekure, kotkaste, laululuikede, lendoravate** ja teiste I-II kategooria kaitsealuste liikide elupaiku.

Teistesse elusolenditesse saageli hoolimatult suhtuva inimese kohalolek seab kaitstava linnu või looma suurde ohtu.

*Eesti tuntuim sipelgate uurija Ants-Johannes Martin kinnitab, et Akstes asuvad **Euroopa suurimad sipelgariigid** kuuluvad laanekuklastele. Suurimate pesade kõrgus on **2,1 meetrit**.*

Rästik

Loodusesõber ei tõtta hävitama ka **rästikut** (*Vipera berus*), kes on **ainus** Eestis elav **mürkmadu**.

Rästikut võib leida peaaegu kõikjal **üle Eesti**, kuid mõnedes piirkondades on ta siiski **haruldane**.

- puisniitudel, raiesmikel ja rabaservadel;
- mõnikord ka elamute lähedal ja teedel.

Rästikut võib leida peaaegu kõikjal **üle Eesti**, kuid mõnedes piirkondades on ta siiski **haruldane**.

Rästikul on seljal iseloomulik siksakiline **muster** ja ta on Eestis **looduskaitse all**.

Rästik on **50-60 cm** pikkune. Tal on kehv **nägemine**. Inimese **lähenemist** tajub ta maapinna võnkumisest ja püüab kiiresti **põgeneda**. Rästik võib **hammustada** eeskätt juhul, kui talle **peale astud**, kui püüad teda **kätte võtta** või teda **jälitada**.

Rästikumürk

lagundab vererakke ja võib tekitada ägeda allergilise reaktsiooni

. Hammustuse **tagajärgede tõsidussõltub:**

- rästiku suurusest ja vanusest;
- mürgi hulgast
mürginäärmetes - kõige ohtlikumad on **väikesed alla aastased rästikud**;
- kohast, kuhu mürgihammas tungib: ohtlik on hammustus **pea-, kaela ja näopiirkonda**.

Hammustamine **kätte või jalga**

- võib põhjustada tervele täiskasvanud inimesele **tõsiseid terviseprobleeme**, kui kannatanule antakse **esmaabi valesti**.

Maohammustuse puhul

tuleb vältida kõike, mis **kiirendab vereringet**. Kannatanu **ei tohi**:

- käia ega joosta, ta peab lamama, hoidma jäset liikumatuna;
- juua **alkohoolseid jooke** - nende toimel veresooned laienevad ja mürk levib organismis kiiremini.

Üksi olles püüa ettevaatlikult liikudes jõuda lähima tee või elamuni. Kannatanu **peab**:

- jooma rohkesti **vett, teed või kohvi**, et mürk organismist eemaldada.

Kolm verepiiska

See juhtus juunikuus rästikute-rohkel **Saaremaal**. Valjala aleviku elanik Ade niitis koduaias kasvahoone ümbert heina. Äkki tundis naine, nagu oleks rohukõrs **jalga torganud**.

Seejärel kuulis ta kõrgest rohust **susinat**.

Oma jalga vaadates nägi ta sellel **kolme verepiiska ja mitut täpikujulist torkehaava**.

Rästik oli **hammustanud** rihmi-ku vahelt suure varba juurest.

Vii abivajaja lähimasse haiglasse:

- transpordi haiget **lamavas asendis**, nii väldid vererõhu võimalikust langusest tingitud **minestamist**;
- Hoiu **hammustatud jäset** rindkerest madalamal.

Eestis levinud **kirju rästiku** mürk ei ole enamasti surmav. Eluohtlik on see ainult **väikestele lastele ja rasedatele naistele**.

Rästiku mürk võib ka **tervist parandada**.

Madude mürgist valmistatakse mitmesuguseid **ravimeid**.

Sääsed ja parmud, herilased ja mesilased

Eestis elab 35 pistesääseliiki. Sääsed valitsevad metsa, raba ja veekogude kaldaid **mais ja juunis**. Pärast **jaanipäeva** hakkab nende arvukus langema, kuid kohe ilmuvad välja **parmud**. Ka parme on Eestis üle 30 liigi.

Vereimejad sääsed on eranditult **emased putukad**. Nendesamade liikide **isased** ei tunne soojavereliste olendite vastu **mingisugust huvi**. Nad imevad õitest **nektarit** ja lendlevad öhtutundidel parvedes.

Enne loodusesse minekut varusta end **putukatõrjevahenditega**. Võid astuda läbi ka **apteegist** ja küsida midagi tõhusat sääsepistetest tekkiva **nahaärrituse** leevendamiseks.

Herilase või mesilase poolt nõelatu abistamiseks:

- eemalda nahast **astel** (ära suru mürgikotti tühjaks);
- vajuta nõelamiskohale **suhkru või savitükk** mürgi väljaimamiseks;
- pane nõelamiskohale midagi **külma**;
- kui tekivad **allergilised nähud** (näo-, keele-, neelu-, kõriturse, iiveldus, kõhuvalu, teadvusekaotus), vii kannatanu kiiresti **haiglasse**.

Sinasõprus mesilastega

Lääne-Virumaal **Vinni vallas** elab mesinik **Ants Linde**, kellel on mesilastega väga erilised suhted. Kõrvaloleval fotol katab Antsu keha ligikaudu **3000 mesilast**. Üle **40** aasta mesindusega tegelnud mehe aias on praegu **22** taru.

Kui sinu lähedal juhtub lendama **herilane või mesilane**, püüa olla rahulik:

- ära tee **kiireid liigutusi** ega vehi kätega;
- ära luba **lastel mängida** puutüvede või kändude lähedal, kus võivad olla herilasepesad.

Allergikutele

Allergia on teatud liiki ülitundlikkus mingisuguse aine suhtes.

Kui sul on olnud **nõelamisjärgseid raskeid reaktsioone**, peaksid kindlasti kaasas kandma esmaabiravimit **EpiPen (adrenaliin)**. Seda tuleb süstida **kohe pärast torget** ning pöörduda seejärel arsti poole.

Kergematel juhtudel aitavad ka suu kaudu võetavad **allergiavastased ravimid** (antihistamiinikumid), kui sellest ei piisa, siis **hormoonpreparaadid**.

Mõnikord pole putukate eest pääsu isegi mitte riigipeadel. Sellel fotol on uudisteagentuuri Reuters korrespondent tabanud hetke, mil tsikaad ründas president George W. Buschi (24.05.2004).

Koeraomaniku kohustused

Koeraomanikuna oled sa **kohustatud**

- valvama oma koera. **Sa vastutad** tema tegude eest.
- Koera tekitatud **kahju** võidakse sinult kohtu kaudu sisse nõuda.

Mida aga teha, kui **hulkuv koer** sulle või sinu koerale kallale kipub?

Mõned soovivad nende eemalepeletamiseks kasutada **ballooni pipragaasiga**.

Vigastatud toakoer ja shokis perenaine

2006. aasta septembris helistas **Eesti Loomakaitse Seltsi** valvetelefonile äärmiselt ärritunud vanaproua. Pisikese toakoeraga Tallinna lähedal külateel jalutades oli ta langenud suure segaverelise **hundikoera rünnaku ohvriks**. Toakoerale kallaletormanud hundikoer paiskas **naise kraavi**. Hetk hiljem kukkusid **oimetult lamava naise peale** ka mõlemad penid ja jätkasid omavahel purelemist.

Ebameeldivuste vältimiseks hoia oma koer avalikes kohtades või looduses viibides alati **kütkes ja kasuta suukorvi**. Vastasel juhul võidakse sind **trahvida**. Sinu neljajalgsest sõbrast **võib vabalt ringi joostes saada** hulkuva koerakarja liige, kodu ja metsloomade murdja, **marutaudi levitaja**.

Koerad autos

Koera **autos sõidutades** peaksid mõtlema ka sellele, et **kokkupõrke** puhul võib koer auto tagaosast hooga **ette paiskuda**. Sellisel juhul on nii autojuhi, reisijate kui ka koera **vigastused** või isegi surm sageli vältimatud.

Koerahammustuse korral:

- ära sulge kergete verejooksu kohe – sind rünnanud **koer võib olla marutaudis**; koos verega eemaldub haavast ka **viirust** sisalduv sülg;
- sülje eemaldamiseks lasse haavale joosta **külma vett**;
- tee haavale **side**;
- vii kannatanu haiglasse ja lasse teha **marutõvevastane kaitsesüst**.

Võõraid koeri **ei tohi silitada** - nad võivad **rünnata**, nad võivad olla **nakatunud marutaudi**.

Murtud lambad Läänemaal

2007.a jaanuaris murdsid Noarootsi vallas kaks koera maha **lambakarja**. Ümberkaudsete naabrite koerad **tapsid** kümme lammast ja kaheksa talle, paarkümmend pääsesid vigastustega. **Politsei pressiesindaja** teatas, et juhtunu uurimiseks on alustatud **väärteomenetlus**. Põhjuseks on asjaolu, et looma tegude eest vastutab **koeraomanik**.

Ettevaatust - marutaud!

Kõige sagedamini levitavad **marutaudi viirust**

- rebane ja kährik;
- metsloomadelt nakatunud koerad ja kassid.

Nakatuda võivad ka väiksemad lemmikloomad – hiired-rotid ja meri-sead.

Marutõve juhtumeid **registreeritakse** Eestis igal aastal.

Inimese päästab ohtliku viiruse toimest **vaktsineerimine**.

Alates 2005. a **vaktsineeritakse** Eestis ka **metsloomi**. Rebaste ja kährikute vaktsineerimiseks kasutatakse spetsiaalseid **peibutussöötaid**, mida külvatakse väikelennukitelt. Sel ajal tuleb koerad ja kassid hoida hoovides! Vaktsiinipala leidmisel tuleb see jätta puudumatult lebama!

Kui nahale on sattunud **nakatunud looma** ila või kui ta on sind **hammustanud**, pead laskma end hiljemalt

10-14 päeva jooksul süstida. Vaktsiiniga **blokeeritakse viiruse** edasine teekond kesknärvisüsteemi.

Ebatavaliselt sõbralik metskits

Marutaudis metsloom võib käituda ka nii, et temast saab koguni mänguseltsiline.

Mõned aastad tagasi mängis laps tema **kodu juurde tulnud metskitsega**. Hiljem selgus, et loom oli **marutaudis**, kuid laps õnneks **marutõppe** ei nakatunud.

Marutaudis metslooma tunnused:

- tulevad **küladesse ja isegi linnadesse**;
- käituvad **“sõbralikult”**. Tavalise inimpelguse minetanud loomad **hulguvad sihitult**, tungivad hääletult kallale.

Hoia eemale ebavaliselt käituvatest metsloomadest! Nende **kartmatus** võib olla põhjustatud **marutaudist**.

Viimati **registreeriti** Eestis **marutõppe** nakatumine **1986. aastal**.

Marutõppe haigestumine võib lõppeda ka **surmaga**, kui nakatunud inimest õigeaegselt ei **vaktsineerita**.

Veterinaar ja Toiduamet teatab:

- metsloomade vaktsineerimise kampaania toimub igal aastal **septembris ja oktoobris**.
- programmi eesmärgiks on muuta **Eesti marutaudivabaks**;
- kasside ja koerte **iga-aastane marutaudivastane vaktsineerimine on loomaomanikele kohustuslik!**

Nakatunud koera tunnused:

- tekkiva neeluhälvatuse tõttu jääb mulje, nagu **kardaks ta vett** – koer ei julge veekausile läheneda;
- suust ja ninast **tilgub ila**, mille kaudu marutaud levibki.

Nakkusoht varitseb ka juhul, kui su **vaktsineeritud lemmik** ilmub koju kummaliselt ilasena ja sa teda **kummikinnasteta** puhtaks kasima asud. Lemmiklooma puhastades ei tohiks sa unustada, et **marutaud** on ägedakujuline **närvisüsteemi kahjustav** viirushaigus.

Lemmikloomapass

Lemmikloomadega reisimise lihtsustamiseks hakkas juulist **2004** Euroopas kehtima uus **Lemmikloomapass**. Pass peab olema **lihasööjatel** koduloomadel:

- koertel;
- kassidel, tuhkritel, naaritsatel jt.

Passi aktsepteeritakse **kogu Euroopa Liidu territooriumil** tõendina, et loom on vaksineeritud **marutaudi** vastu.

Reisiks ettevalmistumisel tuleb loom varustada **tätoveeringu või mikrokiibiga**.

Kiibil olevat numbrit **võrreldakse piiril** passinumbriga.

Mõnevõrra karmimaid nõudeid rakendatakse **Iirimaal, Maltal, Rootsis ja Suurbritannias**. Lemmikloomaga nendesse riikidesse reisimisel tuleb täita **lisanõudeid**. Pärast vaksineerimist marutaudi vastu tuleb teha **test**, mis näitab **vaksineerimise tulemuslikkust**.

Loomapasse vormistavad lemmikloomakliinikud ning praktiseerivad loomaarstid, kes sooritavad ka **mikrokiipimise ja tätoveerimise** protseduure.

Pass kehtib terve looma eluaja.

Vastavalt **marutauditõrje eeskirjale** peab koeri ja kasse vaksineerima **3-4 kuu vanuselt** ja edaspidi üks kord aastas.

Mõnedesse riikidesse sisene misel (Suurbritannia, Iirimaa) võib olla nõutav ka **puukide ja paelussi** vastane tõrje.

Lisainfot saad **Veterinaar ja Toidumetist** telefonil 605 1710

Näpunäiteid reisimiseks

Arvesta sellega, et

- koeral võib hakata autos **palav**, näiteks Itaalias;
- kõik **hotellid** ei luba koeraga hotellis olla.

Mõned riigid ja mõned **lennufirmad** võivad kehtestada ka nõude, mille kohaselt kaasa võetav loom peab olema **enne reisi** loomaarsti poolt läbi vaadatud ning tunnustatud **transpordikõlblikuks**. Enne teeleeasumist tutvu **konkreetses riigis** hetkel kehtivate nõudmistega.

Loomade salakaubandus

Aegade jooksul on maailmas välja kujunenud looduslike liikide või neist tehtud esemete ulatuslik turg.

Haruldaste taime ja looma-liikidega kaubitsemine on oma käibe poolest narkootikumide ja relvade järel ülemaailmses ille-gaalses kaubanduses kolmandal kohal.

Reguleerimata toimides viiks see turg paljud liigid täielikku hävingusse.

Kaubaveo reguleerimiseks ja kontrollimiseks toimib CITES – loomastiku ja taimestiku ohustatud liikidega rahvusvahelise kaubanduse konventsioon. Konventsiooni 160 liikme hulka kuulub ka Eesti. See on maailma suurim looduskaitsealane konventsioon. Ohustatud liigid on kantud nimestikesse ehk nn lisadesse. CITES-il on kolm lisa, millesse on arvatud üle 20 000 liigi.

Ohustatud liigid

I lisa:

- liigid, mis on väljasuremisohus ja mida kauplemine otseselt ohustab;
- näiteks **suured papagoiid** (aarad ja kakaduud);
- Euroopa jõukamates riikides populaarsed **jahikullid** (merikotkas, raba ja jahipistrik);
- **imetajatest** kuuluvad siia mitut liiki **ahvid, elevantid** (võhkade pärast), **tiigrid ja ninasarvikud**, kelle kehaosi kasutatakse järjest laienevas **hiina meditsiinis**.

Idamaine meditsiin on CITES-ile suur mure, kuna selles kasutatakse sageli “**ravimeid**”, mis sisaldavad paljude **ohustatud liikide kehaosi**.

II lisa

- Siia kuuluvad liigid, mis veel väljasuremisohus ei ole, aga mille **püsijäämist ohjeldamatu kaubitsemine** ohustada võib.
- Nimekirja on kantud ka Eestis tavalised **hunt, karu ja ilves**.
- Igal konventsiooni **osapoolemaal** on esindaja, kel on õigus jagada lubasid loomade sisse ja väljaveoks.

Kõigi I lisasse kuuluvate liikide sisse ja väljavedu on lubatud

- vaid **mitteäri**listel eesmärkidel;
- ainult kindlatel **tingimustel**.

Liikide vedu allub väga **rangetele eeskirjadele**.

Kui load pole nõuetekohaselt vormistatud, kuulub saadeti **konfiskeerimisele**.

Elavad kivid

Augustis 2006 avastas toll Tallinnas asuvast lemmikloomapoeist **700 kilo kaitsealuseid koralle**.

Tegemist oli **300 ohustatud liikide** hulka kuuluva elusa kivikoralliga, mille sissetoomiseks **puudus eriluba**.

Elavateks kivideks kutsutavad korallid olid jõudnud Eestisse **Indoneesiast** pärast vahemaandumist ühes Euroopa riigis.

Korallid viidi **Tallinna Looma- ja kalakasvatusekeskusesse**, sest Indoneesiasse tagasi toimetamisel võiksid paljud neist **hukkuda**.

Eesti mets

Eesti kuulub Euroopa **metsarikkamate** riikide hulka. **XX sajandil** metsamaa pindala **kahekordistus**, puidutagavara aga **mitmekordistus**. Kõige levinumad puuliigid on **mänd, kuusk ja kask**. Ilmastiku **soojenemise** tagajärjel täheldatakse ka Eestis puude kasvu kiirenemist.

Metsaga on kaetud peaaegu **pool maismaast – 2,2 miljonit hektarit**. Ligemale **40%** sellest kuulub **riigile**. Nii era kui riigimetsa majandamisel lähtutakse Euroopas üldtunnustatud **säästliku metsanduse põhimõtetest**.

Uurimused kinnitavad, et inimesed, keda sageli võib näha metsas, on **tervemad** ja elavad kauem.

Põneva **metsamaailma** tundma õppimine annab

- hulgaliselt teadmisi ja paljudele kogu eluks harjumuse **suhelda metsaga**.

Eesti **liikiderohke ja vaheldusrikas** mets pakub suurepäraseid võimalusi

- mitmesuguste **spordialade** harastamiseks;
- **eluea** pikendamiseks.

Põhjamaade, Iirimaa, Jaapani ja mõnede teiste riikide **pikaajaline kogemus** näitab, et pidevalt metsaga suhtlevad inimesed on **tervemad, tugevamad ja elavad kauem**. Eesti metsade **loodus ja matkarajad** hoiavad lapsi eemal **alkoholist, narkootikumidest** ja kuritegelikust maailmast.

Sagadi metsamuuseum

Suurepärase **ülevaate** meie metsadest ja sellega seonduvast annab Lääne-Virumaal Sagadi metsakeskuses asuv **metsamuuseum**. See avati Sagadi mõisas **1987. aastal** koos jahitrofeede ja topiste koguga. Ekspositsiooni **täiendatakse ja ajakohastatakse** igal aastal.

Metsamuuseum näitab, mida kõike on **metsal olnud pakkuda** meie esivanematele ja mida tähendab mets meile **tänapäeval**.

Muuseumi külastaja veendub, et mets pole üksnes **puidu tootja**, vaid ka ääretult oluline **elukeskonna kujundaja**, puhke-koht, marjade, seente, ravimtaimede jmt korjamise koht, jahimaa, esteetilise naudinguga ja **loov- inimestele asendamatu inspiratsiooniallikas**.

Eesti metsade kujunemine

Mets on **ökosüsteem**, kus kogu seal kihav elu on **omavahel seotud**. Puud osalevad **mulla tekkes ja** nad mõjutavad **veerežiimi** kujunemist. **Erineva vanusega** puud pakuvad mitmekesisist **toitu** ja sobivaid elupaiku mitmesugustele kooslustele.

Mandrijää taganes Eestist umbes **12 000** aastat tagasi. Möödus **paar tuhat** aastat ja Eesti alal võis näha kõverikest **kaskedest** ja **mändidest** hõredaid metsi. Kliima soojenedes lisandusid teised lehtpuud ja kuusk.

5000 aastat tagasi laiusid Eestis suurtel aladel **lehtmetsad**, kus tavalisteks puudeks olid jalakas ja pärn, tamm ja vaher, sanglepp ja saar, aga ka tänaseks meie metsadest kadunud **valgepöök, pöök ja pähklipuu**.

Umbes **2500** aastat tagasi kliima **jahenes**. Soojalembesed liigid kadusid, metsade koosseis muutus. Suurenes **kuusemetsade** pindala, algas **lepa** pealetung. Laienev **inimtegevus** soodustas **männi** levikut.

Kliimamuutuste kõrval on olnud Eesti metsade ilme kujundajateks **erinevad lähtekivimid** ning jätkuv **maakerge**. Kõige kiiremini kerkib maa **Loode-Eestis** kuni **2 mm** aastas.

Lähtekivimid

Eesti jaguneb **paesel** lähtekivimil olevaks **Põhja-Eestiks** ja **liivakivil** lasuvaks Lõuna-Eestiks.

Lubja- ja liivakivil kujunenud **mullad** on erineva **viljakusega** ning happesusega. **Muldade erinevus** mõjutab oluliselt ka metsade kujunemist.

Sõltuvalt **kasvukohatüübile** **omasest mullastikust ja veerežiimist** näeme Eestis väga eriilmelisi metsi.

Tüüpilised metsaelupaigad

- **ürgmets** – inimtegevusest täiesti puutumatu mets;
- **põlismets** – sajandeid samal kohal kasvanud mets, mida on kasutatud väga juhuslikult ja paiguti;
- **loodusmets** – inimtegevus on olnud hootine ja vähene ning pole oluliselt häirinud metsa loodulikkust;
- **majandatav mets** – eristatakse puistusid vanuse ja enamuspuuliigi järgi.

Praegune metsade koosseis:

- männikud üle 38%
- kaasikud ligemale 30%
- kuusikud 22%

Inimese metsi mõjutav tegevus algas umbes **5000** aasta eest. Meie ajaarvamise alguseks **2000** aastat tagasi tegeldi juba **põlluharimisega**. Põldudeks raadati eelkõige **viljakamate muldadega** metsad.

Pärandkultuur Eesti metsades

Lähiaastatel muutub Eesti metsade külastamine veelgi **põnevamaks**.

Nii **riigi- kui erametsades** on käimas ulatuslikud välitööd **pärandkultuuriobjektide** väljaselgitamiseks, nende **tähistamiseks looduses** ja üleriigilise **andmebaasi** loomiseks.

Käivitunud on **Eesti-Soome** ühisprojekt “**Metsanduslikku pärandkultuuri hoidmine ja rakendamine**”.

Pärandkultuur Eestimaa metsades on lahutamatu osa meie rahvuslikust rikkusest, mis võimaldab senisest **mitmekesisemat** metsakasutust.

Kõrvaloleval fotol on jäädvustatud Pedassaare mänd teadaolevalt vaim mänd Eestis. Tema vanuseks on määrati 1999. aastal 460 aastat. Sellel Lääne-Virumaal kasvava puu kõrgus on 14 m ja ümbermõõt 3,6 m. Puu hakkas mereäärsel liivakünkal kasvama paarkümmend aastat enne seda, kui Eesti ala muutus osaks Rootsi impeeriumi koosseisus (1561-1710).

Pärandkultuur on Keskkonnaministeriumis valminud **metsa mitmekülge kasutamise tegevuskava** üheks põhivaldkonnaks.

Eesti maakondades toimuvad pärandkultuuriobjektide **inventeerijate koolitused** ja suvekuudel **võid inventeerijaid kohata** ka metsades.

Kultuuriväärtust omavaid objekte **kirjeldatakse**, võimaluse korral lisatakse ka **pärimused**. Inventeerimisele järgneb **kaardistamine**.

Üks enam kui **1500** nõukogude militaarobjektist Eesti territooriumil. Need rajati siia aastatel **1940-1991**, mil Eesti oli okupeeritud ja sunniviisiliselt liidetud Nõukogude Liidu koosseisu. Suur osa militaarobjektidest (raketi- baasid jms) asusid **Eestimaa metsades**.

Mis on pärandkultuur?

Pärandkultuuri all mõistame kõike, mis on **inimtekkeline ja pärit minevikust**:

- muinasaegsed **asula ja kalmekohad**;
- **põlispuud**, hiied, teed jms;
- veskid, lubjaahjud, **kivi-aiad**, turbavõtukohad, meremärgid, maaparandusobjektid;
- **ehitised ja rajatised**, mis pärit tsaariajast, Eesti Vabariigi algusaastatest ja ka nõukogude ajast;
- **linnused**, Kaitseliidu ja **nõukogude okupatsiooniga seotud militaarobjektid**;
- metsade kasvatamise ja kasutamise seotud pärimused ja **varem kasutusel olnud metsade majandamise võtted**.

Pärandkultuuri säilitamise edendamiseks on **Erametsakeskus** alates 2006. a hakanud välja andma toetusi.

Taotletakse huvitavamate objektide sidumist **aktiivse puhkusega**, pärandkultuuri **tutvustavate matkaradade** rajamist.

Samma Hiis Viru-Nigula vallas Lääne-Virumaal.

Siinse **iidse tamme** juures olevat olnud **vanarahva jaanitule ja kooskäimiskoht**, kihelkonna kultusepaik, kust meie esivanemad käisid **hingejõudu saamas** ning metsa ja maa vaimudele **ohvriande** toomas.

Hiis taastati **1989. a**, mil muinsuskaitstjate eestvedamisel istutati siia **150 noort tamme**.

Eestis ehitati **esimesed** tuuleveskid **14.** sajandil.

Eeskujuna võeti Lääne-Euroopast, kus valmistati **kogu kerega** pööratavaid tuulikuid.

Eriti rohkelt tekkis selliseid tuulikuid **Lääne-Eestis**.

Tuulikud olid sealkandis ka **talu iseolemise** sümboliks.

Need varemed osutavad, et kunagi jahvatati siin vilja **kadakasele karjamaale** rajatud pukktuulikus.

Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK)

RMK on Metsaseadusega moodustatud **riigitulundusasutus**, mille põhiülesanne on riigimetsa **säästlik ja efektiivne** majandamine.

RMK kasvatab **metsauuendusmaterjali**, korraldab **metsatöid**, tegeleb **metsa ja puidu müügiga** ning korraldab **ulukihoole**t.

Lisaks loob RMK **looduses liikumise ja metsapuhkuse** võimalusi puhkealadel ning kujundab **loodusteadlikkust**.

Metsade majandamisel juhindub riigimetsa majandaja RMK **rahvusvahelistest säästva metsamajanduse standarditest**, vastates FSC nõuetele, oma juhtimises on RMK välja arendanud rahvusvahelisele ISO 14001 standardile vastava **keskkonnajuhtimissüsteemi**.

Eelöeldu kinnitab, et RMK tegevus kindlustab ühtlase, pideva, mitmekülge ja tõhusa, **ühiskonna enamuse huvidele** vastava ning tasakaalustatult sotsiaalseid, ökoloogilisi, majanduslikke ja kultuurilisi aspekte arvestava riigimetsa majandamise. RMK puhkealadele tehakse aastas keskmiselt **650 000 külastust**, 80% eestimaalastest **teab** RMK loodud looduses liikumise ja metsapuhkuse võimalustest, 90% peab selliste võimaluste loomist **väga oluliseks**. RMK majandada on **38%** Eesti metsadest.

Puhkejamajandus ja igäuheõigus

Kuna riigimets on **meie kõigi oma** ning riigimetsa võib alati igäüks minna, siis on RMK eesmärk **võimaldada inimestele** metsa mitmekülget kasutamist ja **riigimetsas puhkamist**.

Selleks rajab RMK metsa **matkaradu**, tähistab kauneid **puhkepaiku**, valmistab ette **laagriplatse ja lõkkekohti**. RMK ehitab ka **matkaonne** ja pakub ööbimisvõimalust **puhkemajades**.

RMK on **igäuheõigusega** seotud metsakasutuse tagaja. **Riigimetsal** **taba** ees ei ole see on avatud kõigile.

Igäuheõigus lubab peatuda ja ööbida matkaonnides, süüdata lõket ja telkida selleks ettenähtud kohtades.

Järgnevatel lehekülgedel saad ülevaate RMK puhkealadest ja teabepunktidest.

Looduses liikudes küsi julgesti nõu:

- **asjatundlik ja teemakohane nõuanne** juhatab Sind turvalisele teele!
- Sa **näed** rohkem, sest nõu küsides saad selgitavad **kaardid**, vajalikud **kirjeldused** ning suulised **soovitused**;
- nii **kaitse** loodust, sest asjakohane nõuanne juhatab Sind **liikuma ja käituma** metsasõbralikul moel.

Infot RMK **teabepunktide** kohta vaata www.rmke.ee/metsapuhkus

Ränduri 10 käsku

Olen metsa sõber! Mida need kolm sõna tegelikult tähendavad? **RMK** soovitused looduses liiklejale on:

- kavanda **matk** hoolega;
- metsas on kõik **võrdsed**;
- **liigu** jälgi jätmata;
- **telgi**, kus tohib;
- tee **tuld**, kus tohib;
- **pese** kuival maal;
- **koer** hoia rihmas;
- **looduspärand** jäta puutumata;
- vaata, kuhu **pargid**;
- korista enda järelt **prügi**.

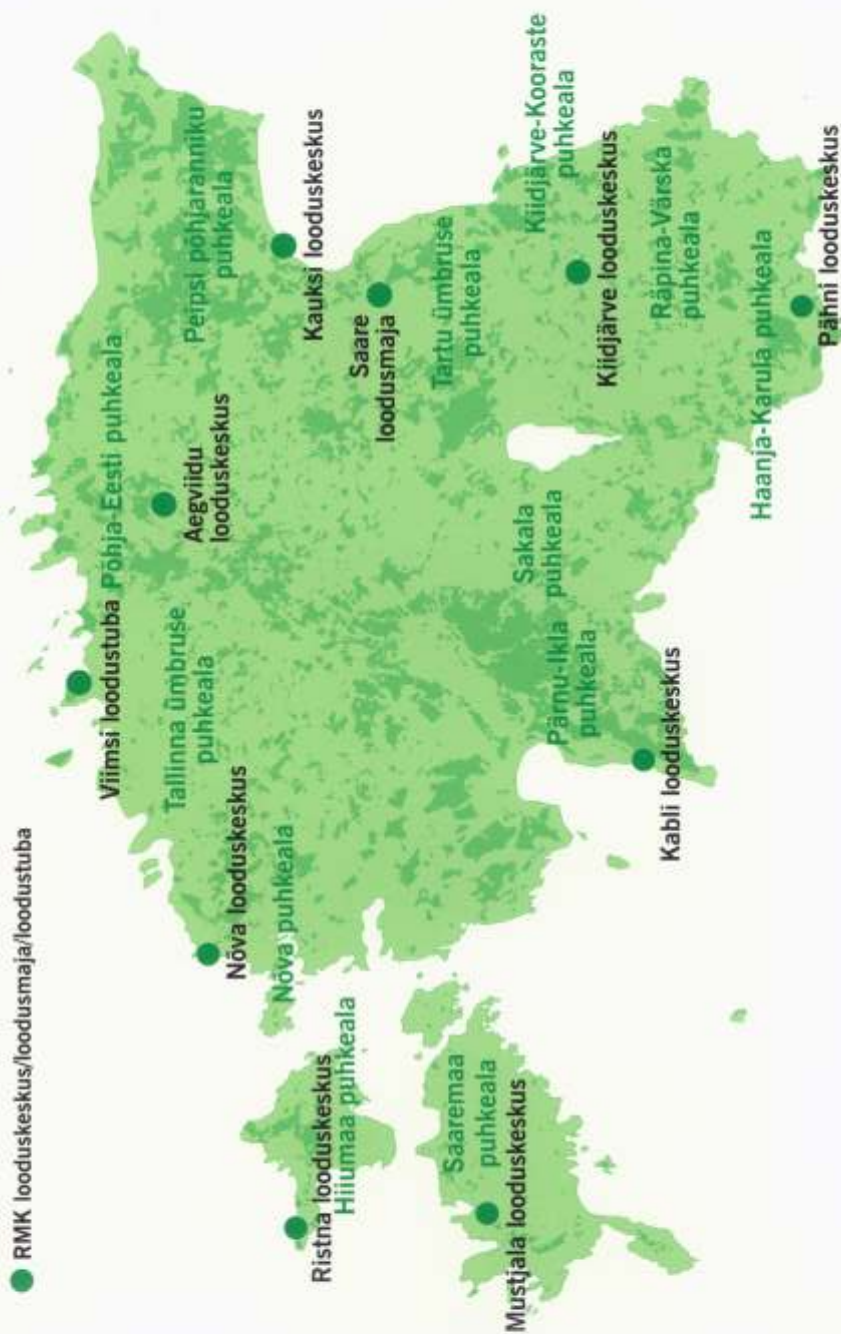

Niisugused on **metsa sõbra 10 käsku**, millest tõeline rändur ja loodusesõber kunagi ei tagane.

Rajal püsida on turvaline, näed rohkem ja kaitse loodust:

- tähistatud rajad on alati **läbitavad** ja seal liikudes **ei eksi**;
- tähistatud rajad annavad **parima ülevaate** piirkonna looduse eripärast ja väärtustest;
- tähistatud ja ettevalmistatud rada **kaitseb maastikku** ja võimaldab säilitada maastiku **loodusliku seisundi**.

Puhkus riigimetsas

Matkamise ja puhkamise organiseerimiseks, **teadmiste täiendamiseks** loodusest saad riigimetsas liikudes valida väga erinevate võimaluste vahel.

Järgnev ülevaade on esitatud valiku tegemise hõlbustamiseks ja riigimetsas **säästliku**, loodusesõbraliku tegutsemise tagamiseks.

Kõik siia kuuluv on rajatud heaperemehelikuks kasutamiseks **igäüheõiguse** alusel.

Puhkeala – puhkamiseks ja looduses liikumiseks määratletud riigimetsa-ala koos sihtotstarbeliste ehitistega.

Looduskeskus – aastaringelt avatud RMK puhkeala keskus. Siin toimub loodus ja metsateadlikkuse edendamine loodusõppeprogrammide, ürituste ja teavitamistöö kaudu.

Loodusmaja – hoone või hoone osa, kus toimub samuti loodus ja metsateadlikkust edendav tegevus; loodusmaja võib olla ka teabepunkti asukohaks.

Loodustuba – hoone või hoone osa, mis on avatud vastavalt vajadusele loodus ja metsateadlikkust edendavate programmide läbiviimiseks ja ürituste korraldamiseks.

Teabepunkt – ehitis või selle osa, kus jagatakse infot puhkemajanduse, pärandkultuuri ja loodusteabe kohta.

Puhkekoht – pingiga (ja lauaga) istumiskoht.

Lõkkekoht – lõkke tegemiseks ettevalmistatud koht looduses.

Piknikukoht – katusealusega või ilma selleta koht lõkke tegemiseks ja pikniku pidamiseks.

Telkimiskoht – märgistatud ala telkimiseks ja ürituste korraldamiseks. Ürituste korraldamise reeglitega telkimisalal tutvukodulehel–

www.rmk.ee/metsapuhkus

RMK TEABEPUNKT

Toetav teabepunkt

Metsaonnid, metsamajad, puhkemajad

Metsaonn - reeglina ühe ruumi, spartaliku sisustusega ja lukustamata uksega hoone, mis ei taga **omaette olekut**. Metsaonni **kasutamisel**:

- ööbi ainult **ühel ööl**;
- tee järgmisele tulijale **ruumi**;
- jäta tulealustamiseks **kuivi puid**;
- **lahkudes** puhasta ämber;
- **küttepuid** kasuta säästlikult;
- jäta endast maha **puhas maja**.

Metsaonni kasutamise eest **tasu ei nõuta**.

Metsamaja – erinevalt metsaonnist tagab metsamaja selle kasutajale soovitud omaette oleku.

Metsamaja kasutamise eest tuleb **tasuda**. **Võtme ja lisavarustuse** saamiseks helista telefonil **676 7532** või kirjuta e-aadressil

puhkus@rmk.ee

Metsamajade **broneerimistinjumused** leiad RMK kodulehelt www.rmk.ee/metsapuhkus.

Majas saad olla järjest **ühe või kaks ööpäeva**.

Kasuta **küttepuid** säästlikult, lahkudes jäta maha **puhas maja** ja toimeta **võti** kokkulepitud kohta.

Puhkemaja – majutusteenust pakkuv hoone või selle osa, mis aitab kaasa **säästva** looduskasutuse edendamisele ja tagab **mitmekesised looduses liikumise** võimalused.

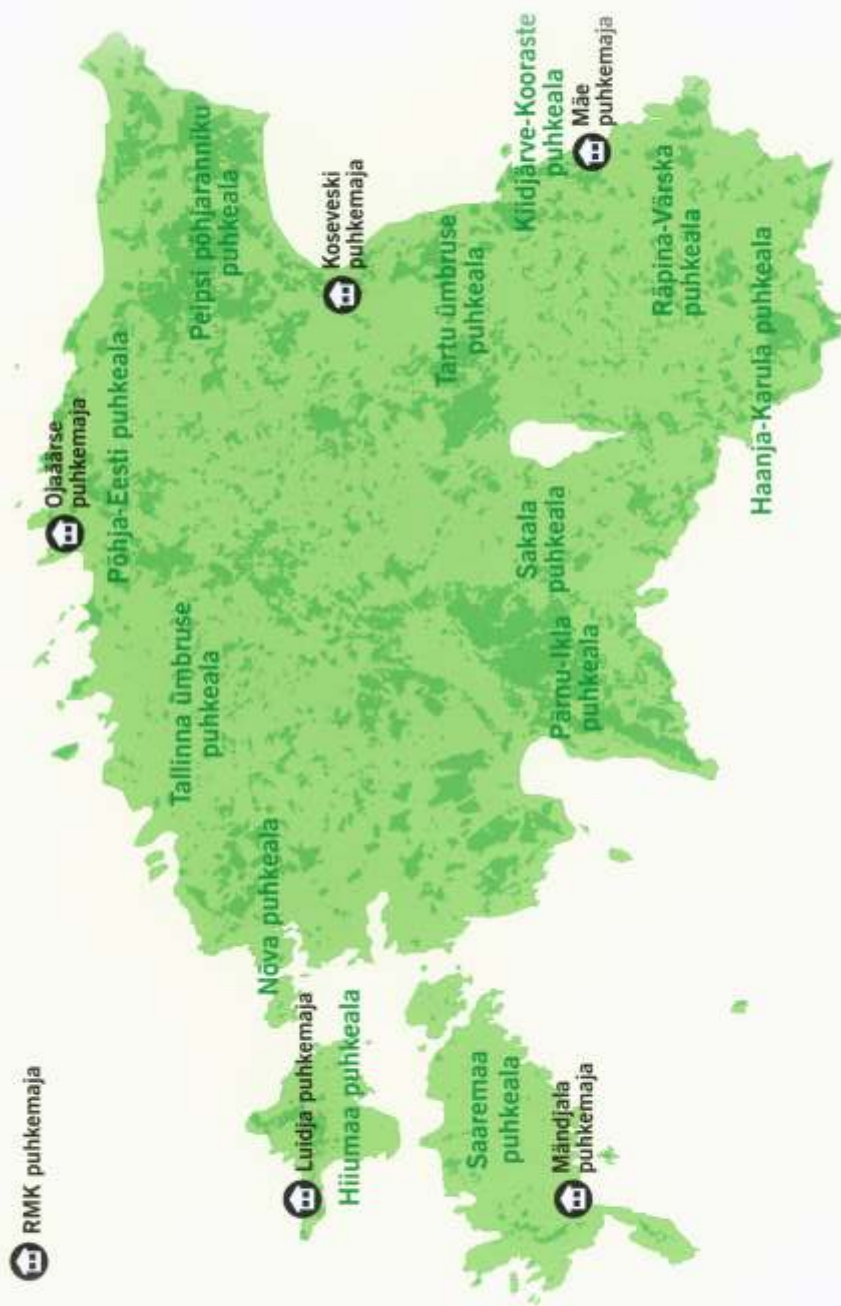
Puhkemaja saab **broneerida** samuti nagu metsamaja.

Loodusrajad - ühendavad RMK puhkealadel olevaid hooneid ja rajatisi, **hõlbustavad** looduses liikumist ja aitavad kaasa loodusteadlikkuse edendamisele.

RMK **loodusradadel** rännates, metsaonnides, metsamajades või puhkemajades viibides ära unusta: **mets on Sinu sõber!**

Hoia teda!

RMK puhkealad

RMK on riigimetsamaadest välja valinud **kaksteist** puhkeala. Nendele on

- rajatud **matkaradu** ja **laagriplatse**;
- valmistatud ette **puhkepaiku** ja **lõkkekohti**;
- püstitatud **vaatetorne** ja **matkaonne**;
- ehitatud **soid** ja **rabasid** läbivaid laudteid;
- paigaldatud **infotahvleid** ja **suunaviitu**.

Puhkemajanduse organiseerimisel riigimetsas lähtutakse **looduse taluvusepiiridest** ja **bioloogilise mitmekesisuse** säilitamise vajadusest. RMK hoolitseb selle eest, et inimesed kasutaksid loodust seda **kahjustamata**.

Sakala puhkeala asub Kesk-Eesti **paksudes metsades** ja metsatagustes **rabades**.

Siin on **Sakala tee** matkarada, Teringi **raba laudtee**, mõnus **piknikukoht** jne.

Puhkeala sobib neile, kes ihkavad **vaikust** ja **rahu**, eemale **linnakärast**, tagasi esivanemate tööde-tegemiste juurde...

Tartu ümbruse puhkeala asub kahe maakonna Tartu- ja Jõgevamaa territooriumil ning koosneb kahest osaalast. Tartu osaala paikneb linna lähedases Tähtvere vallas. Saare-Vara osaala jääb Tartust põhja poole ning on mõeldud nädalalõpu puhkuseks. Siinseteks tõmbenumbriteks on Kaiu mõhnastiku vaheldusrikas maastik, erilised metsamassiivid ja soostunud alad, jõed ja järved, marja- ja seenerikkad metsad, matka- ja jalgrattarajad. Tähistatud on viis erineva pikkusega (7-22 km) jalgrattarada, mis võimaldavad nautida kauneid loodusvaateid, viivad telkimisaladele ja lõkkekohtadesse. Puhkeala hõredates männimetsades on tähistatud mitu põnevat matka- ja loodusrada. Aastaringelt pakub külastajatele üllatusi Ilmatsalu-Kärevere linnutee matkarada, kus asub ka 6 m kõrgune linnuvaatlustorn. Romantikat armastavatel külastajatel tasub peatuda laululuige, sookure, tildri, rabahane, lagle ja kotka lõkkekohtades.

Peipsi põhjaranniku puhkealal köidavad järveäärsed luided ja laulev liiv, **Kauksi** telkimisala, **Kotka** õpperada ja **Selisoo** matkarada.

Järveäärse puhkuse veetmise võimaluste hulka kuulub kindlasti mitmesuguste **metsaandide korjamine**.

Puhkeala sobib neile, keda huvitab **Rüütli rabasaare** loodus.

RMK puhkealadel ühendavad üksikuid objekte **loodusrajad**. Need on rajatud looduses liikumise hõlbustamiseks, **looduskasutuse** suunamiseks ja looduses **toimuva** paremaks **mõistmiseks**. Õige tee leidmist abistavad **viidad**, üksikobjektide kohta jagavad teavet **infotahvliid**.

RMK puhkealad

Kiidjärve-Kooraste puhkeala asub Lõuna-Eestis, hõlmab **Suur ja Väike-Taevaskoja** ning arvukalt muid huviväärsusi.

Maastikulise telje moodustavad siin **Ahja jõe** ja **Kooraste ürgorud** koos oma jõgede ja järvedega.

Puhkeala üheks eripäraks on **loodus-haridusliku kallakuga** matkad. Infot saad Kiidjärve looduskeskuse teabepunktist.

Räpina-Värska puhkeala südameks on **Setomaa**.

Puhkeala sobib eriti neile, keda köidab **aktiivne puhkus** looduses.

Siin asuvad Valgjärve **infopaviljon**, Ilumetsa **meteoriidikraatrid**, Liipsaare **metsaonn** ja hulgaliselt eriilmelisi **lõkkekohti**. Infot jagab **Värsk**a toetav teabepunkt.

Haanja-Karula puhkeala asub Lõuna-Eesti selles piirkonnas, kus on Eesti **kõrgeim mägi** ja **sügavaim järv**.

See on **järvederikkaim** ja **lumiseim** ala Eestimaal.

Sind ootavad Taheva **teabepunkt**, Pähni **looduskeskus**, eriilmelised puhkekohad ja **jalgrattarada**.

Infoga varustab Sind **Pähni** toetav teabepunkt.

Saaremaa puhkeala hõlmab **Muhu** ja **Saaremaad** ning nende juures asuvaid **väikesaari ja laide**.

Saarte suhteliselt pehmest merelisest kliimast tingitud **erakordselt liikide-rohke loodus** pakub suurepäraseid võimalusi **teadmiste täiendamiseks**.

Puhkeala **looduskeskus** asub Mustjalas. Sealsest **teabepunktist** saad väärtuslikke juhiseid oluliste paikade leidmiseks.

RMK puhkealadel loodud võimalustega püütakse kujundada **väärtushinnanguid**, mis toetavad **säästlikku looduskasutust** ja **keskkonnasõbralikku eluviisi**. Puhkealade kujundamisel on olulisel kohal **looduses liikumise** oskuste õpetamine ja **praktilise loodusetundmise** edendamine.

RMK puhkealad

Hiiumaa puhkeala paikneb valdavalt saare lääne- ja põhjaosas. Puhkeala asub Lääne-Eesti saarestiku biosfääri kaitsealal, mille tuumalad moodustuvad loodus- ja maastikukaitsealadest. Hiiumaa puhkeala territooriumil on kaks looduskaitseala (Tahkuna ja Pihla-Kaibaldi) ning neli maastikukaitseala (Luidja, Kõpu, Tihu ja Kallaste).

Metsaonn Hiiumaa puhkealal

Nõva puhkeala asub Eesti looderannikul ja paikneb Nõva ja Läänemaa Suursoo maastikukaitsealadel. Siinsele maanurgale on iseloomulikud pikad liivarannad, paari meetri kõrgused liivaluited, luidetevahelised soostunud alad, luiteid katvad marja- ja seenerikkad nõmmemetsad, rändrahnud. Loodushuviline saab külastada õpperadu Perakülas ja Nõval. Telkimise võimalus on Peraküla-Uuejõe piirkonnas, Keibu lahe, Veski- ja Tänavjärve ääres.

*Kalastajad Nõva puhkealal
Pikase järvel*

Pärnu-Ikla puhkeala pakub mitmesuguseid võimalusi puhkuse veetmiseks rannikul. Külastada tasub Rannametsa-Tolkuse matkarada ja Laiksaare loodusrada. Töötusemägi on sobiv koht puhkepausi pidamiseks. Huvitavaid looduselamusi pakub käik Rae järvele. Puhkealale on iseloomulikud ka head seene- ja marjametsad. Ööbida-telkida saab nii Lemme kui Krapri telkimisalal.

Laudtrepp Pärnu-Ikla puhkealal

Põhja-Eesti puhkeala iseloomustab pikk rannajoon ning huvitavad väikesaared. Siinseteks tõmbenumbriteks on Sagadi mõisakompleks, Lahemaa rahvuspark ja Põhja-Kõrvemaa oma rabade, järvede ja oosidega. Siin tasub külastada Uuejärve, Jussi ja Paukjärve looduse õpperadu, Venemäe ja Paukjärve torne ning puhkekohti. Ka puhkeala teistes piirkondades on külastajatele ette valmistatud telkimisaladid. Mitmekülgseid looduselamusi pakuvad Oandu õpperada ja Oandu-Võsu loodusrada ning Koprarada.

Puhkekoht Põhja-Eesti puhkealal

RMK puhkealad

Tallinna ümbruse puhkeala on loodud selleks, et anda linlasele liikumisvõimalusi tema elukohale võimalikult lähedal. Harku metsas on taastatud liikumisrajad ning valmistatud ette mõned piknikukohad. Mere ja metsa koosnautimist võimaldavad Meremõisa ning Vääna-Jõesuu telkimisalad on populaarsed ja külastatavad. Oma teadmisi metsast ja loodusest laiemalt on puhkeala külastajatel võimalik täiendada nii Tädu loodusõpperajal kui ka Metsanurme-Üksnurme ajaloo- ja loodusõpperajal.

Säästlikkuse sõnum

Riigimetsa Majandamise Keskuse poolt loodud metsapuhkuse võimaluste kasutajal tuleks kinni pidada lihtsatest ja igäihele jõukohastest reeglitest.

Lõkke tegemisel kasuta

- ainult **ettevalmistatud lõkkekohta** tulet tegemist lubaval ajal;
- valmis pandud **lõkkepuid** või maha langenud oksid;
- küttepuid **säästlikult**, et neid jaguks ka järgmisele tulijale.

Looduse säästmiseks ja suurte trahvisummade vältimiseks

- **põleta lõkkes** looduslikku päritolu jäätmed;
- Põletamiseks mittesobiv **võta endaga kaasa** või pane prügi-kasti.

Eelista **korduvkasutusega** nõusid. Kui näed, et prügi kast ajab üle ääre, siis ära suurenda “**uputust**”! Püüa tekkinud olukorrast informeerida **kohalikk** omavalitsust.

Telkimiseks kasuta ettenähtud kohta. Selle puudumisel eelista **varem telkimiseks** kasutatud ja **õigesti valitud** paika. Püüa tegutseda looduses **jälgi jätmata!**

Veekogu ääres

- **pese nõusid** ja ennast vaid kuival maal veepiirist eemal;
- rahulda oma **loomulikke vajadusi** ikka selleks ettenähtud kohas.

Rangelt on keelatud **mootorsõidukite** pesemine **veekogude kallastel**.

Valva oma **lemmikloomade** järele, nende tegevuse eest **vastutad** Sina! Looduses olgu koer **rihma otsas** ja **suukorviga**.

Mootorsõidukitega liikle teedel ja peatu parklas. Tunnusta **jalakäijaid** ja **jalgrattureid**.

Teabepunktid ja telkimiskohad, loodusrajad ja metsaonnid, metsa- ja puhkemajad, looduskeskused ja loodusmajad, RMK puhkealadel – www.rmke.ee/metsapuhkus

Eramaal ja erametsas

Eestis on üle **55 000** erametsaomaniku. Nende käsutuses on ligemalt **39%** (894 167 hektarit) Eesti ligemalt 2,3 miljoni hektari suurusest metsamaast. **Erametsa** keskmiseks pindalaks on **12,5 ha**. Kuid leidub ka tunduvalt suuremaid valdusi. **Kümne suurema** metsaomanikust firma majandada on keskmiselt **5800 ha** metsa; **kümme suuremat eraisikust** metsaomanikku omab keskmiselt **700 ha** metsamaad.

Tähistamata eramaa

Päevasel ajal võid **tähistamata** eramaal viibida ilma, et peaksid maaomanikult eraldi luba küsima.

Pärast päikeseloojangut eramaal viibimiseks peaksid **välja selgitama maaomaniku** ja saama temalt nõusoleku.

Igal juhul peaksid vältima viibimist **taluõues** või **aiamaal**.

Seadus annab maaomanikule võimaluse oma **territoorium täielikult sulgeda**.

See silt tähendab, et **omanik** soovib oma **maa sulgemist**. Korrektne silt, kuid **lisatud** peaksid olema maaomaniku **kontaktandmed**.

ERAMETS

MAAÜKSUS

Tel. _____

JÄRELVALVET TEOSTAB

Tel. _____

Tellihe 22. Kesklinnaalvandiagilise Cirkus ja SA Erametsakeskus keel

Tähistatud eramaa

Kui eramaa on **tähistatud või piiratud**, ei või teised isikud seal **omaniku loata** viibida ka päevasel ajal.

Maatüki piiramisena tuleb mõista igasugust tarastamist, piirdeaedade, kaasa arvatud karjaaedade olemasolu.

Niisiis, **kui eramaal on aed ümber**, peaksid sisenemiseks omanikult luba küsima.

Maaomanik võib sissepääsu sulgeda ka vastavate siltide või märkide ülesseadmisega.

Ebakorrektne silt, mis ainult teatab, et tegemist on eramaaga. Nii-sugune silt ei saa **eramaale sisenemist keelata**.

Korrektne silt, millega antakse teada, et tegemist on erametsaga.

Metsas viibimine **päevasel ajal** ei ole keelatud.

Marjade, seente, pähklite jms. **korjamiseks** peaksid omanikuga ühendust võtma.

Eesti Erametsakeskus maksab toetust nendele metsaomanikele, kes **tähistavad oma valdusi** kõrvaloleval fotol kujutatud viisil.

Eramaa tähistusest peab selgelt ilmnema, kas tegemist on suletud territooriumiga või mitte.

Silt, millel on lihtsalt kirjas “**eramaa**” või “**eramets**”, ei tähenda, et omanik soovib maal viibimist keelata.

Niisugune silt on käsitatav **infona** selle kohta, et vastav maatükk on **eraomandis**.

Kõrvaloleva sildi paigaldajad ilmselt ei keela maal viibimist, küll aga ei luba **omaalgatuslikku põlluharimist**.

Eraomaniku **soov sulgeda** talle kuuluv maa või mets võrastele peaks sildil olema väljendatud üheselt mõistetava **keeluna**, millele on lisatud maaomaniku **kontaktandmed**. Sellisel juhul saaks **looduses liikuv inimene** vajaduse korral **omanikuga suhelda**. Tõenäoliselt jääks nii mõnigi **konflikt** tekkimata.

Eramaalviibimine

Vaatamata õigusele võõras metsas viibida ei tohi sa maaomanikule **kahju tekitada**. Vastasel korral on maaomanikul õigus nõuda **kahju hüvitamist**.

Auto, maasturi, traktori või mingisuguse muu tehnilise vahendiga **piiramata ja tähistamata erametsas liikudes** võid sõita metsamaal paiknevatel teedel. **Metsaomaiku loal** ka väljaspoolteid.

Loodussaaduste korjamine

Tähistatud või tarastatud erametsas tohid marju, seeni ja muid metsasaadusi korjata **metsaomaniku loal**.

Kui metsaomanik on metsamarjade, seente, päklikite jms saagikuse suurendamiseks teinud **kulutusi**, on tal õigus saagi varumise eest **tasu nõuda**.

Eramaal või erametsas loaga viibides peaksid vältima

- liikumist ja telkimist niitmata **heinamaal, külvil, orasel, viljas, istandikus, mesilas** või mõnes teises paigas, kus võid maaomanikule **kahju tekitada**.

Ka eramaal leidub **ettevalmistatud laagrikohti**. Nende kasutamine võib olla **tasuline**. Hoonetest vähemalt **150-200 meetri** kaugusele hoidudes näitad, et oled **omanike kodurahu** austav inimene.

Eramaal asuvate **kultuuri või muinsuskaitsemälestiste ja kaitstavate loodusobjektide** juurde minekut

- peab maaomanik **võimaldama** kõigile päikesetõusust loojanguni;
- kui eramaal asub nendeni **viiv tee**, peab maaomanik tagama igaühele **vaba läbi-pääsu** päikesetõusust loojanguni.

Metsapõlengute vältimiseks

Metsas viibides pead kindlasti arvestama metsa **tuleohtlikkusega**.

Kuival ajal võib metsapõlengu põhjustada:

- kustutamata **suitsukoni**;
- järelevalveta **lõke**;
- mahavisatud **praht**;
- **kuumad esemed** kuiva pinnase vahetus läheduses (auto sumbutaja).

Metsatulekahju puhkedes saavad ohtu metsas viibivad **inimesed, loomad-linnud** ning läheduses asuvad **majapidamised**.

Päästeameti andmetel oli aastal 2006 eriti rohkesti metsa- ja maastikupõlenguid - **üle 6000**. Suurima pindala ulatus **1000 hektarini**.

Tuleohtlik aeg tuleohtlikul alal

- **algab kevadel** pärast lume sulamist ning **lõpeb sügisel** vihmaste ilmade saabumisega.

Tuleohtlikul ajal on tuleohtlikul alal keelatud:

- **suitsetamine ja lõkke tegemine**, välja arvatud selleks ettevalmistatud ja tähistatud koht;
- **kulu põletamine**.

Omavalitsused võivad nende territooriumil paiknevad metsad ja rabad põua ajal külastajatele **täielikult sulgeda**.

Esmased kustutusvahendid

Kui oled **avastanud** metsatulekahu ja suudad leida **esmasest kustutusvahendi**, siis püüa alustada **ise** kustutamist.

Pinnatule korral on lihtsaimaks ja kättesaadavaimaks vahendiks puuoksad. Murra või raiu umbes enda pikkune võimalikult **tihedalt oks** (sobilikum okaspuu).

Kustuta tuld seda **lämmatades**, liikudes mööda **tulejoont** ja tehes **pühkimisliigutusi** piki tulejoont suunaga põlenguala keskpunkti poole.

Ära vehi ega n-ö **materda** tuld: nii annad tulele **hapnikku** juurde, **raskendad** kustutustöid ja **väsitad** ennast.

Pinnase põlemise korral on vaja kustutamiseks rohkelt **vett**.

Kustutusvee tulekoldeni jõudmise kiirendamiseks **kaeva** kolde ümber kraav.

Ladvatule puhul ei ole võimalik esmaste kustutusvahenditega kahjutule vastu astuda.

Tuleluure

Kui avastad järelevalveta jäetud **lõkke** või põlengu, mida **pole asunud kustutama**, või kui oled ise **põhjustanud põlengu**, teata sellest kohe

Hädaabinumbril 112.

Metsapõlengu jäljed Põhja-Kõrvemaal septembris 2006

Elektrooniline tuleseiresüsteem

Septembris 2007 hakkas toimima RMK elektrooniline tuleseiresüsteem, mille tarkvara **võrdleb digipiltide muutusi** ning võimaldab **avastada tulekahjusid** juba algstaadiumis.

Süsteem koosneb **5 seirepunktist**, kus valvekaamerad on paigutatud EMT, Elisa ja Elioni sidemastide tippu. Põlengukoha määramise **täpsus** on 10-20 meetrit.

RMK **Piirsalu meeskonna** hoones paiknevas **valvekeskuses** on pidevalt ametis spetsiaalse väljaõppe saanud töötajad. **Tulekolde märkamisel** annab ta sellest operatiivselt **Päästeametile** teada.

Ära häbene avastatud tulekahju korral aktiivselt ja läbimõeldult tegutseda lisaks päästjatele leidub kindlasti veel palju tänulikke inimesi.

Piknikupidajate lõhutud ja metsa jäetud **pudelite killud** koondavad päikesekiiri ja võivad põhjustada tulekahjusid. **2006. a.** aprillis ja mais registreeriti **rekordarv** metsa ja maastikupõlenguid - **4774**. Samal aastal **hukkus** kulutules **4 inimest** ja hävis **76 hoonet**.

Kulupõletamine keelatud!

Alates **2007. a** on kulupõletamine Eestis **aastaringsest keelatud**. Üksnes nii on **võimalik vältida** kulupõlengutest tekitavat **keskkonnakahju, ohtu inimeste elule ja varale**.

Lõke **turbapinnasel** võib tekitada eriti **ohtliku põlengu**. Tuli **levib sügavale pinnasesse** ja seda on väga **raske** kustutada.

Mitme meetri paksuses **turbakihis võib tuli kaua hõõguda** ja uusi metsatulekahjusid põhjustada.

Ohutus kustutamisel

Kõigepealt vaata üle oma **riietus**:

- **kergestisüttivast** materjalist riideid kandes hoida tulest eemale;

mõtle **taganemisteele**:

- see osutub väga oluliseks, juhul kui põleng peaks **hüppeliselt arenema**;
- **autot** ära jäta tule suhtes **allatuult**;

pinnatule korral liigu nagu soos:

- veendu, et järgmist sammu astudes **ei vaju** sa läbi pinnase;
- ladvaleeke** avastades
- jäta kustutustööde teostamine **tuletõrjajate** hooleks.

Mets võib eksitada

Igal aastal eksib Eestimaa metsadesse mitukümmend inimest.

Nende otsimiseks alustatud politseioperatsioonide käigus on inimesed varem või hiljem ka üles leitud.

Eriti ohtlikuks võib metsa eksimine kujuneda lastele, eakatele ja mitmesuguste terviseriketega inimestele. Mida peaksid enne metsaminekut tegema või kaasa võtma, et eksimise korral ei satuks ohtu sinu elu ja tervis?

Võta kaasa

- piirkonna kaart – see aitab ümbruskonnas **orienteeruda**, juhatab kätte mõne **metsatee või -sihi**;
- kompass, taskulamp ja **mobiiltelefon** – kontrolli eelnevalt, et **aku** oleks laetud;
- esmaabivahendid ja arsti poolt välja kirjutatud **ravimid** (allergia ravimid).

Jäta meelde

- metsa **sisenemise** koht - vajaduse korral saad seda kirjeldada abi saatjatele.

Ütle

- **kodustele või naabritele**, kuhu kavatsed minna ning orienteeruv tagasi jõudmise aeg.

Tee endale selgeks

- põhitõed **ilmakaarte** määramiseks.

Riietu soojalt ja mugavalt, vastavalt ilmastikule, sest paaritunniseks kavandatud retk võib **oluliselt pikemaks** venida.

Jalanõud peaksid olema **vettpidavad** ja peakate **erksavärviline**.

Kaasa peaksid võtma nii palju süüa ja juua, et vähemalt ühe öö metsas üle elaksid.

Meie oludes vajab inimene **päevas** vähemalt **2,5 liitrit vett**. **Rosinad, küpsised ja sokolaad** võimaldavad **24 tunni toiduvajaduse** hõlpsasti katta.

Eksinute “kokkutulek”

Septembris 2006 pöördus ühel öhtul Narva politseisse naine, kes teatas, et tema **69-aastane isa** oli sõitnud hommikul mopeediga Auvere metsa seenele, kuid pole tagasi tulnud.

Järgmisel hommikul läksid **meest otsima** tema sugulased, **36 politseiniku**, politseikoer ja piirivalvekoer. **Politseikoer** leidis jälje ja sai otsitava kätte **40 minutiga**.

Mees oli teise **eksinuga kokku sattunud** ning veetnud koos temaga **öö lõkke ääres**.

Metsast välja tulles leidis politsei veel **kaks naist**, kes olid samal hommikul **seenele** läinud ja eksinud.

Metsa eksimine võib lõppeda ka sootuks **ebameeldivamate tagajärgedega**:

- näiteks **magistraalkraavi** kukkumise, kopsupõletiku ning siniste **külmavõetud** jalgadega.

Mets võib juhatada

Niisuguses metsas mütates võib tõesti ühel hetkel tunduda, et **kodutee leidmine** polegi enam nii lihtne.

Mida teha?

Püüa kõigepealt kindlaks määrata **ilmakaared**.

Kui sul pole kaasas **kompassi**, siis kasuta looduslikke **suunanäitajaid**.

Kui ilmastikutingimused ei võimalda näha **päikest, tähti ega kuud**, saab ilmakaari määrata looduslike märkide järgi. Kuna see meetod on **ebatäpsem**, tuleb **seda proovida korduvalt** ning tulemust lugeda **ligikaudseks**.

Looduslikud suunanäitajad

Puude tüved on kaldu päikesele, seega **lõunakaare** poole.

Puu **aastaringid** (kännul) on laiemad päikeselise külje vastasküljel, meie oludes siis puu **põhjaküljel**.

Sammal kasvab üldjuhul puude pimedamal ja niiskemal, seega **põhjapoolsel küljel**.

Mustilise pinnaga **puukoore muster** on tihedam **põhjapoolsel küljel**.

Päike

Tõuseb alati **idast** ja loojub **läände**.

Kontrolli oma **asukohta** iga poole tunni järel. Jälgi maastikku: **teid, jõgesid, puid**. Kui oled looduses ilma kaardi ja kompassita, tuleb oma liikumise teele jätta **märke**. Nende järgi on hea **tagasi tulla** ja hädaolukorras **leitakse** sind hõlpsamini üles.

Turvalise liikumise kuldreeglid

Vali **metsas liikumiseks** ala, mis oleks piiritletud teede, metsasihtide või kraavidega. **Jäta meelde:**

- hargnevad **metsasihid ja -teed**; seda on soovitatav teha n-ö **üle öla vaadates**, et jätta meelde tagasitee;
- mõned hästi meelde jäävad ja eristuvad **orientiirid** (suured puud, suured kivid, raiesmikud, mingi veekogu, koobas, teeviidad, iseloomulikud ehitised, metsasihid, elektriliinid vms.)

Aeg-ajalt kontrolli, kas **mobiiltelefon** on endiselt levipiirkonnas.

Jäta enda liikumisest **märke:**

- **Murra** aeg-ajalt mõni **oks** enda liikumise suunas;
- sea **kuivadest okstest** püsti mõni märk;
- pea sidet kaaslastega **hüüete** abil (5-10 minuti järel, kui kaaslane on silmist kadunud).

Sihtkohta jõudes helista omastele või naabritele ja kirjelda **metsa sisenemise** kohta. Anna neile teada oma **edasise liikumise** suund.

Kui sind ei ole leitud

- **säilita rahu** ja ära hakka **energiat** raiskama **ringijooksmise** peale;
- otsi **legendiku ääres** sobiv koht ööbimiseks;
- valmista okstest **tuule ja vihmavari**;
- tee **tulease** mineraalpinnasele ja jälgi, et **tuli ei väljuks** kontrolli alt;
- Oma **asukohat märgi** ära kõrgele tõstetud erksavärvilise riideesemega, selleks sobib väga hästi **peakate**.

Kui sa oled eksinud

- **helista kodustele** või hädaabinumbril **112** ja teata võimalikult täpselt oma **asukohat**;
- püüa määrata **ilmakaared (vt lk 28-4)**
- **kuula** otsijate hüüdeid või muud abistavat helitausta;
- Otsida võidakse sind nii **maad mööda kui õhust**. Võimaluse korral mine **lageda** koha peale:
- oled **nähtav** ka õhust otsijatele;
- oled kergemini leitav **heli-kopteri** infrapunakiirtele.

Pimedas anna endast märku taskulambiga.

Lisaks **maismaaorientiiridele** pane looduses liikudes tähele ka **valgusalikaid, tuule suunda** ja muid **ilmastikutingimusi**. Sellest võib **asukoha määramisel** abi olla. **Äärmuslikus olukorras** on eriti tähtis piirkonnast **võimalikult palju** teada saada.

Kõige kõrgemad

Mõnikord aitavad looduses orienteeruda ka eriti **suured või kõrged puud**. Praegu Eestis kasvavatest puudest kõige kõrgem on **Järvelja kuusk**. Viimati mõõdeti seda puud **augustis 2007**.

Rekordpuu kõrguseks tunnistasid metsateadlased **44,1** meetrit. Kuuse **latv** on veidi kuivanud ja on näha ka mõningaid **raugastumise märke**, kuid esialgu seisab rekordiomanik veel kindlalt.

Järveljal kasvab ka Eesti **kõrgeim mänd**. Ka seda puud mõõdeti viiest küljest ja kõrguseks saadi **43,1** meetrit.

Enam kui **40 meetri kõrguste** puude täpne mõõtmine on võimalik üksnes **elektroonilise teodoliidiga**.

Eesti **kõrgeim puu** on selle foto keskel olev Järvelja kuusk, mille kõrguseks mõõdeti **44,1** meetrit.

Puude **mõõtmine** võeti ette põhjusel, et **kontrollida** ajakirjanduses levitatud infot, mille kohaselt Eesti kõrgeim puu olevat hoopis **Loodi Püstmäel kasvav lehis**. Mõõtmised näitasid, et lehisele kuulub siiski **teine koht**. Aastaid on meie põlispuid uurinud, mõõtnud ja kirjeldanud looduse ja rännumees **Hendrik Relve**.

Keskkonnainspeksiooni valvetelefon 1313

Valvetelefon on **ööpäevaringne** ja helistajale **tasuta**. Helista sellel telefonil, kui märkad:

- **Keskkonnareostust** või selle ohtu;
- ebaseaduslikku **metsaraiet**, **kalapüüki** või muud looduskasutust;
- surnud või haavatud **ulukit**;
- **jäätmete** ebaseaduslikku ladestamist;
- massiliselt surnud **loomi, linde, kalu**;
- loomade **julma** kohtlemist;
- muud **keskkonnaalast õiguserikkumist** või tegevust, mis võib seda olla.

Maanteeinfokeskus 1510 (ööpäevaringne ja tasuta)

Infokeskus vahendab teavet maanteede **sõiduoludest**. Helistades **tasuta** lühinumbrile **1510** saad ööpäevaringselt infot:

- sõidutingimuste;
- teeremondiga seotud **liiklustakistuste**;
- võimalike **sõidumarsruutide** kohta.

Maanteeinfokeskus on tänulik **sõitjatel** **laekuva** teabe üle:

- maanteel esinevad **ohtlikud takistused**;
- purunenud **liiklusmärgid**.

Sõitjatel laekuv teave aitab operatiivselt **likvideerida** ohtlikke olukordi ja muuta maanteedel liikumise **turvalisemaks**.

Autoabi 1888 (ööpäevaringne ja tasuline)

Autoga rännates võib juhtuda nii mõndagi. Lühinumbril **1888** saad tellida tehnilise esmaabi teenust autodele **täismassiga kuni 3,5 t**.

Lühinumber **1888** toimib ööpäevaringselt üle Eesti ja võimaldab:

- saada **konsultatsiooni**;
- sündmuskohal **rikke kõrvaldamist** ja kiirremonti;
- **puksiirabi** tõsisemate tehniliste rikete korral.

Teenus on **tasuline**, hinnakirja küsi operaatorit.

Päästeameti valvetelefon 112

Reisil olles võid sattuda olukorda, kus vajad kiiresti **päästeteenistuse** abi. Helista lühinumbri **112**, juhul kui:

- vajad kiiresti **arstiabi**;
- on puhkenud või kahtlustad **tulekahju** puhkemist;
- on toimunud **plahvatus** või on tekkinud selle oht;
- märkad tugevat õhu, vee- või pinnase-reostust;
- inimene on **uppumas** või on kusagile **kinni** jäänud;
- linnas on ohtlik **metsloom**;
- on toimunud **varing** või tekkinud selle oht;
- on toimunud **liiklus või muu** kannatanutega õnnetus.

Teadet edasi andes

- **kirjelda** juhtunut selgelt ja rahulikult;
- teata **täpne aadress** või **asukoht**, sündmuskoha tunnus (maja värvus, mitmes trepikoda jms);
- edasta info **kannatanutest**;
- ära **katkesta kõnet**, enne kui päästekorraldaja seda lubab.

Päästeala infotelefon 1524 (ööpäevaringne ja tasuline)

Number käivitus **jaanuaris 2007**.

Päästeala infotelefon on **üleriigiline** telefon, kust saab ööpäevaringselt infot ohtlikes olukordades tegutsemiseks (seoses tule tegemisega, küttekolletega jne) ja suuremate õnnetuste vältimiseks.

Kõne **maksab** tavakõne tariifi.

Politsei 110 (ööpäevaringne ja tasuta)

Helistades politsei lühinumbri **110** teata võimalikult kiiresti ja selgelt:

- mis on **juhtunud** ja kus see toimus;
- edasta sündmusega seotud **isikute, sõidukite** ja muude asjaolude võimalikult **täpne kirjeldus**;
- teata, **kes** helistab.

Ära lõpeta kõnet, enne kui korrapidaja annab selleks loa. Number valitakse ühtemoodi nii mobiil kui lauatelefonilt.

Perearsti nõuandetelefon 1220

Kasuta **ööpäevaringselt** toimivat **ülერიigilist** telefoni, juhul kui

- tahad küsida nõu lihtsamate **terviseprobleemide** korral;
- vajad juhiseid **esmaseks abiks**.

Nõuandetelefoni **1220** kasutamisel

- ei **tuvastata** helistaja isikut;
- nõu küsida võivad ka **ravikindlustuseta** inimesed.

Helista perearsti nõuandetelefonil **1220**, juhul kui

- tahad saada nõu ja abi ajal, mil **oma perearst** ei ole kättesaadav;
- arvad, et hetkel aktuaalne **terviseprobleem** ei vaja perearsti poole pöördumist;
- viibid Eestis mõnes teises **maakonnas**;
- oled **välismaal** ja ei saa kohe oma perearsti poole pöörduda (välismaalt helista +372 630 4107).

Kasuta perearsti nõuandetelefoni **1220** ka juhul, kui vajad konsultatsiooni kellegi teise, nt **lapse, lähedase** tervisega seoses.

Usaldustelefon eesti keeles - 126; vene keeles - 127

Reisil viibides, kodust ja sõpradest eemal olles võib kujuneda olukord, mil tunned, et vajad **vältimatut psühholoogilist abi**.

Sellisel juhul helista **usaldustelefonil**, mis töötab iga päev alates **kl 16.00 02.00** (eesti keeles) ja **kl 19.00-23.00** (vene keeles).

Kriisitelefon

Käivitatakse **ainult hädaolukorra** puhul, kui on kogunenud **maakondlik kriisikomisjon** või **kriisireguleerimismeeskond**.

Meedias **avalikustatakse** telefoninumber, kust saad teavet:

- evakueeritute ja evakuatsiooni kohta **ohualt**;
- **kannatanute** ja hukkunute kohta;
- **sündmuse** arengust.

Sellele telefonile oodatakse ka **täiendavat infot** inimestelt, kes on jäänud hädaolukorra piirkonda.

Abiks lastele

Rännates võib juhtuda, et satud kokku **abi vajava lapsega**. Mida teha, kui näed hilisõhtul õues viibivat ja **järelevalveta jäänud last**?

Eesti Vabariigi **lastekaitse seadus** sätestab abi vajavast lapsest **teatamise kohustuse**.

Iga inimese kohus on teatada kaitset ja abi vajavast lapsest sotsiaaltalitusele, politseile või mõnele teisele abi andvale organile.

Tihti jäävadki **paljud probleemid** lahendamata, kuna ei teata, **kuhu pöörduda**.

Tallinnas toimiva **laste abi- ja infotelefoni** teenuse põhieesmärgiks on tagada **ööpäevaringselt**, et teave abi vajavast lapsest jõuaks võimalikult kiiresti laste hoolekande töötajateni või abi tagavate teenistusteni.

1345

Helista sellel numbril, kui märkad last, kes vajab abi, või kui oled ise üks neist lastest.

Sellel numbril toimib **dispetšeri-teenus**:

- **abivajaja** suunatakse temale sobiva nõustaja või ametniku juurde, kes valdab vajalikku informatsiooni laste hoolekandest ja oskab helistajaga usaldusväärselt suhelda;
- **dispetšer** võtab vastu teate, analüüsib probleemi sisu ja edastab probleemi asjaomasele asutusele või ametile;
- **dispetšer ühendab helistaja** tema probleemi lahendava asutusega või lihtsalt jagab informatsiooni;
- **iga probleem** klassifitseeritakse vastavalt selle olemusele ja **salvestatakse** andmebaasi.

Laste abi ja infotelefoni vahendusel on võimalik aidata **hooletusse jäetud või konfliktidesse sattunud lapsi, psüühika või sõltuvusprobleemidega tüdrukuid ja poisse**.

Oma mure võid saata ka **meiliaadressile**:

1345@rescue.ee

Päevasel ajal (8.00 - 20.00) on helistajale avatud **kolm liini**, öösel (20.00- 8.00) võetakse kõnesid vastu **ühel liinil**.

Laste abitelefoni dispetšer oskab **eesti ja vene keelt**.

Abitelefon annab võimaluse

- **koheselt reageerida** naabritel, tuttaval või juhuslikel möödakäijatel.

Rändaja märkas bussipeatuses 4 - 5 aastast last, kelle isa oli väga purjus, läks minema ja jättis lapse maha. Helistades infotelefonil 1345 oli võimalik last kiiresti aidata.

Tallinna laste abi ja infotelefon käivitus **1. märtsil 2005**. Laekunud on väga **erineva sisuga** kõnesid. Helistajateks on olnud

- lapsed ja nende vanemad,
- vanaemad ja vanaisad,
- naabrid ja tuttavad,
- juhuslikud pealtnägijad.

2006. a novembrist on teenus kättesaadav ka **Maardu linnas**.

Riiklik Looduskaitsekeskus

Alates **1. jaanuarist 2006** on looduskaitse praktiliseks korraldajaks **Riiklik Looduskaitsekeskus (LKK)**.

LKK ülesandeks on:

- **kaitse-eeskirjade** koostamine;
- **kaitsekorralduskavade** koostamine ja elluviimine;
- **teadusuuringute** ja **seire** koordineerimine;
- **liigikaitse** ja **võõrliikide** arvukuse reguleerimise korraldamine;
- **looduskaitsetööde** korraldamine;
- kaitstavate loodusobjektide **tähistamine**, tutvustamine ja **loodusõppe** korraldamine.

Eesti looduskaitse üheks sümboliks on Valaste juga. Ida-Virumaal Kohtla vallas asuv juga on Eesti kõrgeim – 30,5 meetrit.

LKK koordineerib **kultuuripärandi kaitset** rahvusparkides ja teistel **ajaloolis-kultuurilisel** eesmärgil kaitse alla võetud loodusobjektidel.

Eesti on jaotatud **8 regiooniks**. Kaitsealade tutvustamiseks ja külastajate suunamiseks on ette valmistatud **üle 160 matkaraja**, mille hooldamisel tehakse **koostööd** maaomanike, kohalike omavalitsuste ja **kohalike ettevõtjatega**.

Kaitstavad loodusobjektid

Kaitsealad – rahvuspargid, looduskaitsealad ja maastikukaitsealad.

Hoiala – elupaikade ja kasvukohtade kaitseks määratud ala.

Kaitsealune liik – looma-, taime või seeneliik, mille isendeid, elupaiku, kasvukohti või leiukohti kaitstakse looduskaitsealuse alusel.

Kaitsealune kivistis või mineraal – kaitsekategooriasse kantud kivistis või mineraal, mille eksemplare või leiukohti kaitstakse looduskaitsealuse alusel.

Püsielupaik – väljaspool kaitseala asuv kaitsealuse looma sigimisala või muu perioodilise koondumise paik; kaitsealuse taime või seene looduslik kasvukoht; lõhe või jõesilmu kudemispaike.

Kaitstav looduse üksikobjekt – puu, allikas, rändrahn, juga, karestik, pank, astang, paljand, koobas, karst või nende rühm, mida kaitstakse looduskaitsealuse alusel.

***Tamme-Lauri tamm** on viimane tunnistaja looduslikust tammemetsast, mis sajandite eest mühas Urvaste-Kanepi tee ääres. Kõrgus 20 m, ümbermõõt rinna kõrguselt 8,25 m. Kunagi asus tüves koguni metsavendade paopaike.*

Rahvuspark on erilise rahvusliku väärtusega kaitseala

- looduse ja kultuuripärandi,
- maastike ja **bioloogilise mitmekesisuse**,
- rahvuskultuuri ning **alalhoidliku looduskasutuse** säilitamiseks, kaitsmiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks.

Karula rahvuspargis avanev vaade

Eestis on viis rahvusparki: **Karula, Lahemaa, Matsalu, Soomaa, Vilsandi.**

Looduskaitseala on kaitseala looduse säilitamiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks. Looduskaitseala **vööndid** on:

- **loodusreservaat** - igasugune **inimtegevus** on keelatud;
- **sihtkaitsevöönd** - maa-või veela seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilitamiseks;
- **piiranguvöönd** - maa või veela, kus **majandustegevus** on lubatud, arvestades Looduskaitseadusega sätestatud kitsendusi.

Maastikukaitseala on kaitseala maastiku säilitamiseks, uurimiseks, tutvustamiseks ja kasutuse reguleerimiseks. Maastikukaitseala eritüübid on **park, arboreetum ja puistu.**

Hoiuala moodustatakse loomastiku, taimestiku ja seenestiku soodsa seisundi tagamiseks.

Hoiualal on **keelatud**:

- kaitstavate liikide elupaikade ja kasvukohtade **hävitamine ja kahjustamine**;
- kaitstavate liikide oluline **häirimine**;
- tegevus, mis seab ohtu elupaikade ja kasvukohtade **soodsa seisundi**.

Hoiualal on keelatud ka **metsaraie**, kui see võib rikkuda kaitstava elupaiga struktuuri ja funktsioone ning **ohustada** elupaigale tüüpiliste liikide säilimist.

Veised rannakarjamaal

Jaanuaris 2008 sõlmis Riiklik Looduskaitsekeskus lepingu 60-pealise puhtatöulise **herefordi karja** ostmiseks, et veiste abil taastada rannakarjamaid. **Loomad saadetakse** Võilaiule, Kõinastu leele ning Kavaru ja Laidevahe rannaniitudele.

Riikliku Looduskaitsekeskuse regioonid

Harju-Rapla regioon

Tallinna ümbruses asuva, lääne ja ida suunas laieneva ning **Loode-Eestis** paikneva regiooni pindala on 8720 km². Regiooni iseloomustavad **karstinähtused**, eritüübilised **soomaastikud** ja **Kõnnumaa** maastikukaitseala.

Harju-Rapla regiooni erilisteks vaatamisväärsusteks on Tuhala **nõiakaev** ja Naissaare **looduspark**.

Naissaar

Tallinna lahe suudmes asuv kolmnurkse kujuga Naissaar (**18,6 km²**) on Soome lahes paiknevast 100 saarest suurim ja asustati ligemale 1000 aastat tagasi. Ammustel aegadel “**naiste maaks**” nimetatud saare idaranna keskosas asuva Suursadamani on Pirita sadamast **19 km**. Laevasõit sinna kestab **veidi üle tunni**.

Juba sajandeid tagasi **strateegiliselt** väga oluliseks kujunenud saarele rajati 1950. aastatel nõukogude armee ülisalajane **miinitahas, ladu** ja tehase teenindamiseks **kitsarööpmeline raudtee**.

Nõukogude okupatsiooni aastatel (**1940-1991**) oli saar tavakodanikele **rangelt suletud**. Tuleohutuse huvides **ei tohtinud metsa minna** ka sõjaväelased.

Seepärast tekkis saarele omalaadne **reservaat**, mis on **haruldane kogu Euroopas**:

- metsa all puuduvad **jalgrajad**;
- maapinda, puid, rändrahned ja hävinud hoonete vundamente katab **paks samblakiht**.

Saarele on rajatud **kolm 10-15 km pikkust** tähistatud **matkarada**: lõuna-, kesk ja põhja ehk **militaarrada**.

Rändureid meelitab saarele mitmekesine **metsa ja rannamaastik**, huvitav **kultuuripärand** ja erinevate aegade **militaarobjektid**.

Tuhala looduskeskus

Asub **Tuhala maastikukaitsealal**, kus paikneb Eesti suurim **karstiaala** (188 ha). Põnevad karstimaastikku läbiva **matkaraja** pikkus on **2,5 km**. Tuhalale on kõige rohkem kuulsust toonud kaitseala keskel, looduskeskuse õuel asuv **Nõia-kaev**, mis igal aastal “**keema**” kipub. Unikaalset loodusnähtust võib jälgida **ühest päevast kuni kolme nädalani**. Rahvapärinus ütleb, et nõia-kaev hakkab keema siis, kui **Tuhala nõiad** kaevus vihtlevad.

Mahtra rahvakool on omalaadne **vaimuärgituspaik**, kus rahvakooli **loodusgiidi** abiga on võimalik **aastaringelt** korraldada matku **Õrde allikate** juurde, Leva ja Mahtra **rabasse**.

Naissaare Looduspark

Viimsi vald, Harju maakond
www.naissaar.ee

Tuhala looduskeskus

Oru sjk, Harju maakond
www.hot.ee/tuhalal

Mahtra rahvakool

www.zone.ee/mahtrarahvakool

Hiiu-Lääne regioon

Põhiosa regioonist moodustavad **Läänemaa ja Hiiumaa**. Läänemaale on omased pikk ja liigestatud **rannajoon**, suured soomassiivid, madalaveelised **merelahed**, poollooduslike koosluste rohkus ja suured **roostikud**. Regiooni koosseisu kuuluvad ka **Vormsi saarel ja Osmussaarel** asuvad maastikukaitsealad koos kaunite **rannikumaastikega**, liigirikaste **samblikekoosluste** ning **geoloogiliste** vaatamisväärsustega. Regioonis on **38** kaitseala, **29** kaitstavat üksikobjekti ja **22** hoiuala.

Hiiumaa omapära toovad kõige paremini esile neli kaitseala

- Käina lahes asuv **Kassari maastikukaitseala**; Käina laht on ka Hiiumaa tähtsaim **linnuala**.
- **Tahkuna looduskaitseala** – siin asub suurim **jugapuude** kasvuala Eestis.
- **Kõpu looduskaitseala** – Hiiumaa **vanimad metsad**, pikk rannajoon, erilmelised luited; **Kõpu hülgeküttide** asula vanuseks arvatakse **6000** aastat.
- Hiiumaa laidude maastikukaitseala – **ainus väikesaarte hoidmiseks** loodud kaitseala, kus säilitatakse ka **meretagu-seid pärandkooslusi**.

Külastajatele on avatud:

Matsalu rahvusparki keskus -

Penijõe mõis, tel 472 42 22;
www.matsalu.ee

Hiiumaa laidude kaitseala

külastuskeskus -
Salinõmme, tel 469 42 99

Vormsi maastikukaitseala

teabekeskus - Rumpo, tel
47 29 340

LKK Saunja kontor, tel 47 29431;
www.silma.ee

Matsalu rahvuspark hõlmab madalaveelist **Matsalu lahte**, umbes **50** Väinamere saart ja laidu, ulatuslikke **rannaniidualasid** mõlemal pool lahte, lahe idaosas asuvat **roostikku ja luhaalasid** ning puistuid, milles on säilinud **puisniite**.

Matsalu laht ja rannikualad ning luhaniidud on oluliseks **peatus ja toitumispaiaks** paljudele **läbi-rändavatele** lindudele ning pesitsus ja toitumispaiaks **pesitsevatele** lindudele.

Roostik ja rannikust eemal asuvad **meresaared** pakuvad suurepäraseid pesitsus ja sulgimiskohti **veelindudele**.

Matsalu rahvusparki **loodust ja pärandkultuuri** tutvustav **külastuskeskus** asub Penijõe mõisas, samas hoones on ka Hiiumaa regiooni **keskus**.

Siinse **muuseumi** eksponaadid ja brošüürid annavad väga hea ülevaate **looduse, õppe ja matkaradadest**, linnutornidest ja **vaateplatvormidest**.

NB! Lindude **pesitsemisajal** tohib Matsalu rahvusparki rannaniitudel liikuda üksnes **eriluba** omades. Minigil juhul ei tohi **koeral lasta vabalt ringi joosta**. Sinu lemmikloom sunnib **haudivaid linde** pesalt lendu tõusma, tagajärjeks on **vareste** poolt rüüstatud pesad.

Pärnu-Viljandi regiooni regiooni

Looduskaitsekeskuse **suurim regiooni** (10 610 km²,) asub **viie maakonna** territooriumil ja võtab enda alla üle **viieendiku Eestimaa pindalast**. Regiooni iseloomustavad suured **metsa-** ja **soomassiivid** ning Euroopa silmapaistvaimad rannaniidud. **Manija saare** rannaniitudel elab haruldase jutttselg-kärnkonna ehk **kõre** Eesti ja Põhja-maade arvukaim asurkond.

Sakala tee, mida C.R. Jakobson kasutas käies **Kurgjalt Viljandisse** Sakalat toimetamas, on ka iseseisvalt huvitav **matkaraada**. Näed mitmesuguseid loodusväärtusi ning kultuuripärandi elemente.

Kihnu väina merepark on ala, millel on esindatud suur osa Eestis leiduvast **maastikulisest ja looduslikust mitmekesisusest**. Siinsed laiud on **hüljeste** elupaigaks. Terve ranniku ulatuses leidub ohtralt **lindude pesitsusalasid** ja rändeaegseid puhkepaiku.

Kihnu ja Manija rannakülade kogukondlik elulaad, tavad ja **kihnu murre** on väärtustatud ka **UNESCO kultuuripärandi** nimekirjas (www.merepark.ee)

Soomaa rahvuspark moodustati 1993. a **rabade, liigirikaste luhtade, puisniitude ja eripalgeliste metsade** kaitseks. Soomaa mitmekesisest loodust ilmestab jõgedevahelise ala rikas **pärandkultuur**, kus on säilinud traditsioonilised **rippsillad** ja põline **ühepuulootsikute** ehitamise kunst. Soomaa **tasane pinnamood** loob eeldused ulatuslike **üleujutuste** tekkeks, mil vesi voolab nii laantes kui ka **majade kambrites**. (www.soomaa.ee)

Luitemaa looduskaitsealal leiad Eestimaa **kõrgeimad luited**, mis on valitud Pärnumaa maastikuliseks loodussümboliks. Luitemaal näed ka **rabasid**, vanu **metsi** ning avaraid **rannaniite**. Lihtsa juurdepääsu ja piiriäärse asukohta tõttu (Ikla piiripunkt ja Via Baltica) on **Luitemaa laudteed ja vaatetornid** ühed külastatavamad Eestis ja toimivad omamoodi ka Eesti looduskaitsealade "**edela väravana**". ([Http://www.luitemaa.eoy.ee/](http://www.luitemaa.eoy.ee/))

Põhja-Liivi märgaladekompleks koosneb **Nigula ja Sookuninga** looduskaitsealadest ning mitmetest väiksematest kaitsealadest. Siinne looduskaitse sai alguse **1957.a**, mil loodi **Nigula** looduskaitseala. Praeguseks on üksikust looduskaitsealast kujunenud mitmekesine **kaitsealade võrgustik**, kus leidub nii rangerežiimilisi alasid kui ka **külastajatele avatud** turismirajatisi (www.nigula.ee)

Külastajatele on avatud: Regiooni keskus - Vana-Järve, Pärnumaa, tel 44 51 760, 52 45 891; www.lk.ee

Soomaa rahvusparki külastuskeskus Kõrtsi-Tõramaal, tel 43 57 164; www.soomaa.ee, Soomaa rahvusparki keskus

Saare regioon

Saare regiooni territoorium langeb ainsana kokku samanimelise **maakonna** piiridega. Selle koosseisu kuuluvad ka **Vilsandi, Muhu, Kessulaid, Abruka ja Ruhnu** ning hulgaliselt väiksemaid saari. Saaremaa mereline asend tähendab **pehmemat kliimat** ja sellest tulenevalt **taime ja loomaliike**, mis on omased Lääne ja Lõuna-Euroopale ja mida mujal Eestis ei esine.

Saaremaa on üks neid väheseid kohti Eestis, kus kasvab pehmet merelist kliimat ja lubjarikast mulda armastav **luuderohi**. **38** Eestis kasvavast **orhideeliigist** leidub siin **35**. Saaremaal elab Kesk ja Lääne-Euroopas levinud **naaskelnokk**. Saare regioonile on omane ka **poollooduslike koosluste** suur osakaal.

Viidumäe looduskaitseala asub Lääne-Saaremaa kõrgustikul (**59 m**), mida nimetatakse ka **Saaremaa selgrooks**. See on Saaremaa **kõige vanem osa**, mis hakkas merest kerkima umbes **10 000** aastat tagasi.

Pikk ja keeruline kujunemislugu ning pehme mereline kliima on kujundanud selle ala **eriti liigirohkeks**. Lääne-Saaremaa on **ainus koht maailmas**, kus kasvab saaremaa **robirohi** (leidud 1933).

Lisaks taimede arvukusele on Viidumäele omane ka **suurliblika-, ämbliku ja sipelgaliikide** rohkus.

Suurem osa kaitsealast (85%) on kaetud **metsaga**, 10% võtavad enda alla **sood**, rohkesti leidub **allikaid**. Pikeemat aega on siin hooldatud Mäepea ja Laasma **puisniite**, aastal **2002** alustati **Upsi** puisniidu taastamist.

Vilsandi rahvuspark on Eesti kõige merelise ja **vanim** kaitseala. **1910. a** loodi **Artur Toomi** algatusel Vilsandi lähistel **kueele korallisaarele** Vaika linnukaitseala. See oli **esimene** kaitseala Baltimaades.

1971. a laiendati Vilsandi riiklikuks kaitsealaks. **1993. a** moodustati väikesaarte ning mere ja rannikumaastike kaitseks, uurimiseks ja tutvustamiseks **Vilsandi rahvuspark**. Rahvuspargi pindala on

23 880 ha, kusjuures valdav osa sellest on **rannikumeri**.

Kevaditi pesitseb siin **114** linnuliiki, pehmetel talvedel on loendatud üle **70** linnuliigi. Ala on tähtis ka **läbirändajatele ja sulgijatele**.

Saare regiooni muudavad paljude silmis unikaalseks

- **Kaali meteoriidikraater** – “taevakivi” langes siia umbkaudu **7500 aastat** tagasi, moodustus järv läbimõõduga **110 m** ja sügavusega **16 m**, kraatrit ümbritseb 3-7 m kõrgune **vall**;
- **Saaremaa pangad** – ligemale 30 järsakul võib jälgida üle **400 miljoni** aasta eest eksisteerinud mere ja selle elustiku arengut.

Külastajatele on avatud:

Viidumäe looduskaitseala keskus Viidul, www.viidumae.ee

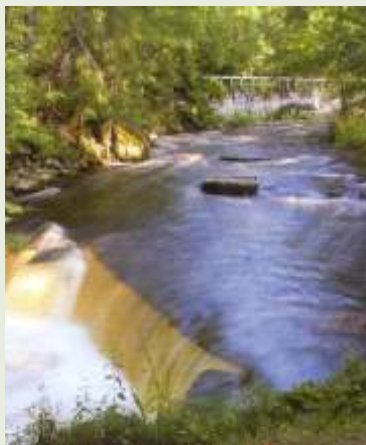
Vilsandi rahvuspargi Loona külastuskeskus, www.vilsandi.ee

Kaali külastuskeskus - www.kaali.kylastuskeskus.ee

Järva - Lääne-Viru regioon

Regiooni peamisteks märksõnadeks on **Lahemaa rahvuspark** ja **Kõrvemaa maastikukaitseala**. Lahemaa rahvuspark on **Eesti vanim** rahvuspark, mis moodustati **1. juunil 1971.a** mitmekesise loodus ja kultuuripärandi kaitseks.

Kõrvemaa maastikukaitseala asub Järva ja Harjumaa piiril. Selle **põhieesmärk** on sealsete **vahelduvate pinnavormide**, soo-, lammi ja metsakoosluste ning **kaitstavate liikide** elupaikade kaitse.

Kõrvemaa maastikukaitseala valitsevad **sood**, mida läbivad pikkade ahelikena kitsad ja kõrged **oosid** ehk **vallseljakud**.

Siinsel ürgsel maastikul leiad hulgaliselt **matkaradu ja telkimisalasid**. Mõned neist:

- Oru ja Järvi **telkimisala**;
- Jussi **looduse õpperada**;
- väikeste **soosaarte** matkarada jne.

Aegviidu ümbruses leiduvatest järvedest tuntumad on **Aegviidu Nelijärved**. Kaitseala ulatuslikud soo ja metsaalad pakuvad turvalist elupaika **inimpelglikele** loomadele ja lindudele (sh kaljukotkale).

Kõrvemaa on tihedalt seotud Eesti ühe tuntuima kirjaniku **A. H. Tammsaare** elu ja tegevusega.

Lahemaa rahvusparkis on külastajatele ette valmistatud **8 õppe ja matkarada**, mis pakuvad midagi igale maitsele:

- **koprarada** (1 km) tutvustab kobraсте tegevust ja Altja jõe ürgorgu;
- **Käsmu loodus ja kultuurilooline rada** (4,2 km) tutvustab Käsmu poolsaart ning viib üle **Eesti suurima** kivi külvi;
- **Viru raba õpperada** (3,5 km) tutvustab raba ning selle elustikku, endisi liivaluhteid, vallseljakut ja **nõmmemetsa**.

Lahemaa on Euroopa üks tähtsamaid **metsakaitsealasid**.

Külastajatele on avatud:

Lahemaa rahvusparki looduskeskus - Palmse, Vihula vald, Lääne-Virumaa, tel 329 5555; www.lahemaa.ee

Kõrvemaa maastikukaitseala keskus - Vetepere küla, Albu vald, Järvamaa, tel 382 0250, 385 9060, 385 3139; www.korvemaamaastikukaitseala.ee

Ida-Viru region

Ida-Virumaal asub tähelepanuväärseim osa **Balti klindist**, seal on suured **sood**, kaunid **järvemaastikud** ja ulatuslikud **metsaalad**.

Regionis asub Eesti **kõrgeim Valaste juga** (25 m), kõrgeim **tehismägi** (Kohtla-Järve mägi nr 3 kõrgusega **173 m** merepinnast) ja **pikim supelrand** – rohkem kui **30 km** pikkune pidev liivarand **Peipsi järve** põhjakaldal.

Muraka looduskaitseala asub Ida-Virumaa lääneosas **Alutaguse** ja **Tudu** piirkonnas. Looduskaitseala eesmärgiks on kaitseda Kirde-Eestile iseloomulikke suuri **raba** ja **metsamassiive** ning kaitsealuseid liike (**lendorva**, **must-toonekurg**, **rabapüü**, **metsis** jt.) ja nende **elupaiku**.

Rikka linnustiku poolest kuulub Muraka looduskaitseala Eesti **kolme väärtuslikuma** linnuala hulka.

Ontika maastikukaitseala on üks Eesti **vanimaid** kaitsealasid (1939). Kaitseala on moodustatud Eesti ühe **rahvussümboli** - Balti klindi ehk Põhja-Eesti **pankranniku** kõrgeima ja esinduslikuma osa (kõrgus merepinnast 44 -56 m) ning panga jalamil kasvavate omanäoliste **laialehiste metsade** kaitseks.

Balti klint on **üks pikimaid ja terviklikumaid** järsakuid maailmas. Klindi pikkus on **1200 km**, sellest **250 km** pikkune maismaaosa asub **Põhja-Eestis**. Balti klindil **paljanduvad kivimid**, mis iseloomustavad **elustikku ligikaudu 500 miljoni** aasta eest.

Kurtna maastikukaitseala asub Ida-Virumaal Illuka, Toila ja Jõhvi vallas. Kaitseala on moodustatud

- **järvederikka mõhnastiku** ja **eritüübiliste** järvede kaitseks.

Siin on Eesti **järvederikkaim** ala, kaitsealal paikneb **40** järve. Järvede tihedus on võrreldav Soomega. Eesti järvede **9** põhitüübist on siin esindatud **6**, nende seas olevaid **rauatoitelisi järvi** kusagil mujal Eestis ei leidu. **Suurim järv** kaitsealal on Kurtna Suurjärv (**33 ha**) ja **sügavaim** Kuradijärv (**11,5 m**). Kaitseala on üks Ida-Virumaa olulisi **puhkepiirkondi**.

Külastajatele on avatud:

Ida-Viru regiooni keskus - Aia 10, Iisaku, tel 33 70 224; www.lk.ee
Keskuses saad ka informatsiooni **tähistatud loodusradadest** regiooni kaitsealadel.

Jõgeva-Tartu regioon

Regiooni territooriumil on **kolm suurt soode** kaitseks loodud ala:

- **Pandivere kõrgustiku** lõunanõlval paiknev Endla looduskaitseala;
- **Vörtsjärve nõos** paiknev Alam-Pedja;
- **Peipsi nõos** asuv Emajõe-Suursoo.

Looduskaitsealasid **ühendavad** omavahel Põltsamaa, Pedja ja Emajõgi. Märjalade kõrval on regiooni eripäraks **Vooremaa maastikukaitseala**.

Voored on mandrijää tegevuse toimel tekkinud **ovaalse põhijoonisega** künnised ja seljakud. **Voored paiknevad** rühmiti ja moodustavad **voorestikke**. Vooremaal on Eesti **suurim voorestik** ja üks tähelepanuväärsemaid **Ida-Euroopa lausksmaal**. Erinevate pinnavormidega tutvumiseks pakuvad mitmekülgeid võimalusi **Saarjärve looduspark** ja **Kääpa maastikukaitseala**.

Endla, Alam-Pedja ja Emajõe-Suursoo looduskaitsealad on rahvusvahelise tähtsusega märgalad.

Endla looduskaitseala hõlmab **Endla soostiku** hästi säilinud keskosa. Siin asub **kaheksa rabalaama**, mida üksteisest eraldavad jõed, soostunud metsad ja Endla järv. Eriline on **Norra-Oostriku allikate** piirkond. Tähistatud matkaradade hulgas on **Männikjärve raba 1,3 km pikkune laudtee**, mida mööda pääseb sohu kuiva jalaga juba üle **poolesajandi**.

Alam-Pedja looduskaitseala väärtuseks on **looklevate jõgede** lammialad, **inimtegevusest peaaegu puutumatud** sood ja **märjad** metsad. Loodushuvilistele on tähistatud **Selli-Sillaotsa õpperada ja Kirna matkarada**.

Emajõe-Suursoo looduskaitseala hoiab Emajõe suudmeala **madal ja siirdesoid**. Emajõe **harud** ning nendega **ühendatud järved** moodustavad Eestis ainulaadse **deltasüsteemi**, kus vee **voolusuund** oleneb **Peipsi järve** veetasemest. Soostik on olulisemaid **meri ja kalakotka** pesitsuspaiku Eestis. Emajõe-Suursooga saab tutvuda **Kantsi õpperajal ja Ahunapalu-Virvissaare matkarajal**.

Külastajatele on avatud:

Emajõe-Suursoo looduskaitseala keskus - Kavastu küla, Tartumaa, tel 7353 999; www.emajoe-suursoo.ee; väljapanek

Alam-Pedja looduskaitseala keskus - Kirna küla, Jõgeva maakond, tel 55 591 804; www.alam-pedja.ee; väljapanek

Endla looduskaitseala keskus - Tooma küla, Jõgeva maakond, tel 776 31 33; 52 59 801; www.endlakaitseala.ee; väljapanek soodest

Vooremaa maastikukaitseala - Saarjärve looduskeskus, tel 773 23 47, 50 56 578; www.vooremaastik.ee; väljapanek voorte kujunemisest ja loodusest

Elistvere loomapark - Elistvere, Tabivere vald, tel 776 46 66; 53 46 50 30; www.vooremaastik.ee/elistvere

Põlva-Valga-Võru regioon

Regiooni iseloomustavad kaunid **kuppelmaastikud** ning **ürgorud**, Eesti looduses mõõdetud **suurimad kõrgused** ja **veekogude** rohkus. Regioonis on **464** kaitstavat loodusobjekti: **126** kaitseala, **72** hoiuala, **132** püsielupaika ning **134** üksikobjekti. Regioonis leidub **palju kauneid paiku**, mida külastada. Kaitsealade **tutvustamiseks** ja külastajate **suunamiseks** on ette valmistatud matkarajad ning puhkekohad.

Regiooni **kaitstavatest aladest** on külalistele avatud **Karula** rahvuspark, **Haanja ja Otepää** looduspark (asuvad samanimelistel kõrgustikel); Ahja jõe **ürgoru** kaitseala, Ilumetsa **meteoriidikraatrid**, Võhandu jõe **ürgorg**, Paganamaa ja Luhasoo **maastikukaitseala** ning Räpina **polder**.

Otepää looduspargi suurimaks väärtuseks on mitmekesine **kuppelmaastik**. Seda iseloomustab **metsatukkade** vaheldumine **põllusiilude** ja soolappidega, **järvede ja ojade** rohkus.

Otepää looduspargi eesmärgiks on Otepää kõrgustiku iseloomulike maastike, eluvormide rikkuse ning kohaliku elulaadi ja alalhoidliku looduskasutuse säilitamine, uurimine ja tutvustamine.

Karula rahvuspark asub Võru ja Valgamaa piiril, Karula kõrgustikul. Rahvuspargi **ülesandeks** on kaitsta

- Lõuna-Eestile iseloomulikke **metsa ja järverikkaid** maastikke ja pinnavorme;
- eluvormide rikkust ja kultuuripärandit;
- tagada **säästlik** keskkonnakasutus.

Olulisel kohal on **loodushariduse** edendamine ja **kultuuripärandi** tutvustamine. Rahvuspargi loodusväärtusi tutvustavad **8 õppe ja matkarada**, külastajatele on avatud **telkimiskohad**.

Rahvuspargis asub Karula kõrgustiku **kõrgeim tipp** – Rebasejärve Tornimägi, mille kõrgus on **137 m** üle merepinna.

Haanja looduspark eristub teistest Eesti kaitsealadest **kõrgustesse** pürgimise poolest. **Looduspargi põhiosa** moodustab ligikaudu **15 km²** suurune ala, millel kõrgust üle merepinna vähemalt **250 m**. Just siin saad tõusta **Suure Munamäe** (318,1 m) vaatetorni, silmitseda Eestimaad **347** meetri kõrguselt ja hea ilmaga näha isegi **50 km** kaugusele.

Külastajatele on avatud:

regiooni keskus - Otepää, Kolga tee 28, tel 765 5876; www.otepaaloodus.ee

Karula rahvuspargi Ähijärve õppekeskus - Võrumaa, Antsla vald, Ähijärve küla, tel 782 8350; www.karularahvuspark.ee

Haanja looduspargi kontor - Võrumaa, Haanja vald, Haanja küla, tel 782 90 90; www.haanjapark.ee

Natura 2000

Natura 2000 on üle-euroopaline hoiualade võrgustik **ohustatud või haruldaste** taime- ja loomade ning nende elupaikade kaitseks.

Natura 2000 **võrgustikku** kuuluvad kahte tüüpi alad:

- **linnuhoiualad** – lindude kaitseks ning nende elupaikade säilitamiseks;
- **loodushoiualad** – looduslike ja poollooduslike elupaigatüüpide ja looma ning taimeliikide kaitseks.

150 Euroopas elutsevast **imetajaliigist** on ohustatud pooled. **520** linnuliigist, **180** roomajate ja kahepaiksete liigist ning **150** kalaliigist on ohustatud kolmandik. **10 000** taimeliigist on ohustatud **3000** ja **27** hävimas.

Elupaikade hävimisele on aidanud kaasa **väetisterohke** põllumajandus, **soode** kuivendamine, **jõgede** kaevamine kanaliteks jms.

Eestis leidub ligi **60** Euroopa Liidu loodusdirektiivis loetletud **elupaigatüüpi**, **51** looma ja taimeliiki ning **üle 100** linnudirektiivis loetletud **linnuliigi**, mille kaitsmiseks loodavad linnu ja loodushoiualad moodustavadi kokku **Eesti Natura 2000 võrgustiku**. Selle **eesmärk** on EL tähtsusega **elupaigatüüpidele ja liikidele soodsa looduseisundi** säilitamine või selle taastamine nende looduslikus levikualas.

50 aastat looduskaitset

2007.a. möödus **50 aastat** ajast, mil Eestis asuti looma **looduskaitsealade** süsteemi. **1957.a. suvel** andis ENSV Ülemnõukogu **looduskaitse seaduse** ja looduskaitset organiseeriva määrusega **juriidilise aluse** kaitsealade rajamiseks ja looduskaitse organiseerimiseks nõukogude Eestis. **Varasem** looduskaitsealane tegevus keskendus rohkem **üksikobjektidele**. Sama aasta augustis said alguse **4 riiklikku looduskaitseala** (Vilsandi, Matsalu, Viidumäe ja Nigula), kus 50 aastat tagasi asusid tööle esimesed **täiskohaga** ainult kaitsealal tegutsevad inimesed.

1957.a. loodi suur osa kaitsealadest, mis on ka tänapäeva **Natura 2000 võrgustiku** olulisteks osadeks.

Natura 2000 võrgustiku moodustamiseks Eestis

- **inventeeriti** suur osa meie **kaitsealadest** ja teistest väärtuslikest loodusaladest;
- võeti vastu otsus suurendada **kaitstavate alade pindala 16%-ni** Eesti maismaa territooriumist.

Natura 2000 alade kaitse tagamiseks on **moodustatud või laiendatud 82 kaitseala**, kinnitatud **10** maakonna **hoiualad** (kokku **155** hoiuala) ja võetud kaitse alla **15 kaitstava liigi** isendite püsilupaigad.

Eesti loodust ründavad võõrliigid

Rahvusvahelise **bioloogilise mitmekesisuse** konventsiooni üheks peamiseks eesmärgiks on peatada **liikide väljasuremine** aastaks 2010.

Liikide väljasuremise üheks põhjuseks on **võõrliikide mõju** kohalikule loodusele.

Võõrliigid kipuvad uues kodus **käituma agressiivselt** ja võivad hakata kohalikke liike **välja tõrjuma**.

Eesti taimestiku mitmekesisust kõige enam ohustavaks on võõrliigiks on **karuputk**.

Rahvasuus on see erakordselt elujõuline ja kohanemisvõimeline taim saanud endale nime "**tige tulnukas**".

Tulnukas toodi Eestisse **1950. aastatel** Kaukaasia jõgede kallastelt lootuses suurendada **meesaaki ja lehmade piimaandi**. Peagi need lootused kustusid, tige tulnukas aga jäi.

Ligemale **poole sajandiga** on ta endale Eesti looduses nii tugeva positsiooni haaranud, et 2004. aastal käivitati Keskkonnaministeriumis karuputke **riikliku tõrje programm**. See tähendab **leviku** kohta andmete kogumist ja **suuremate kolooniate tõrjet**. Probleem on muutunud eriti teravaks ja kiireloomuliseks seoses **Eesti kliima märgatava soojenemisega**.

Karuputked kasvavad kõige sagedamini tee-, põllu- ja metsaservadel, samuti jäätmaadel, rohumaadel ja parkides.

Karuputke tekitatud kahjustused nahal.

NB! Põletushaavad

Kokkupuude hiid-karuputke ja Sosnovski karuputke lehtede või nende mahlaga võib põhjustada **raskesti paranevaid põletushaavu**. Eriti tugevaks osutub nende ohtlik mõju **päikesevalguse toimel**.

Halva enesetunde võib põhjustada ka viibimine pikemat aega karuputke koloonias ning taimede eritatud **eeterlike õlide sissehingamine**.

Võõrliikide levik on viimasel ajal tunduvalt hoogustunud. Seda põhjustavad **turismi ja kaubanduse** areng, põllumajandus- ja tööstus-

Eesti looduse must nimekiri

Looduskaitseaduse kohaselt on võõrliikide elusate isendite loodusesse laskmine keelatud. **Keskkonnaministri** määrusega on kehtestatud selliste **võõrliikide nimekiri**, mille põhjal elusate isendite toomine Eestisse ka **tehistingimustes kasvatamiseks või pidamiseks** on keelatud. Seda võib teha ainult ministri eriloaga **teaduse** otstarbeks.

Hetkenneplahvatust

Kõrvaolev kaart näitab karuputkede **tänaseks** kujunenud levikut Eestis.

Erinevates riikides tehtud uuringutest selgub, et **esimesed 50 - 70 aastat** kulub karuputke võõrliikidel kohanemiseks.

Sellele järgneb **plahvatuslik levik**. Eestis on karuputked sisse võtnud väga hea **stardipositsiooni**.

Eesti loodust ohustavad loomaliigid (selgroossed):

Ameerika naarits e. mink

Kährikkoer

Ondatra

- kanada kobras,
- tähnikhirm,
- kabehirm,
- kanada saarmas,
- Ameerika naarits ehk mink,
- kährikkoer,
- valgesaba-pampahirm,
- ondatra,
- küülik (looduslik vorm),
- muflon,
- hall orav,
- valgepõsk-händpart.

Lisaks nendele ohustavad Eesti looduslikku tasakaalu ka **selgrootud loomad** - neid kuulub Eesti looduse musta nimekirja **7 liiki**.

Küülik

Viimastel aastatel on Eesti looduse must nimekiri täienenud **uute taimeliikide ja kaladega**. Kiiresti on meie vetes kohanenud näiteks Kaug-Idast pärit kala **unimudil**.

Loodusannid

Igäüheõigus lubab metsaomaniku huve kahjustamata korjata riigimetsas ja tähistamata erametsas marju, seeni, pähkleid, dekoratiivoksi, ravimtaimi ja dekoratiivtaimi või nende osi.

Eesti on tuntud rikkalike seenemet-sade ja heade marjamaade poolest.

Eestis kasvab rohkesti metsmaasikaid, mille kohta Kesk-Euroopas öeldakse – haruldane ja kallid.

Mustikas ja pohl

Nende taimed on botaanikute keeles **puhmad**, mis hakkavad vilju kandma alles **15 aasta** vanuselt. Mustikapuhmad on **maaaluste** võsunditega ühendatud. Selline kogumik võib olla **sadu aastaid vana** ja katta terve metsaluse. Marju **korjates** väldi

- **okste** vigastamist ja murdmist,
- metsamarjade korjamist **metallist kühvliga**.

Kui **hoolimatuid** marjulisi liigub rohkesti, võidakse taimedele ja maaomanikule **suurt kahju** tekitada.

Marjakorjamise 3 kuldreeglit:

- söö neid marju, mida kindlasti **tunned**,
- söö **puhtast kohast** korjatud marju,
- **hoia marjataimi**, ära rebi ega murra neid.

Häid **mustikametsi** leidub Eestis üle **7000 hektari**. Soodsal aastal on nendelt maadelt võimalik korjata koguni **3500 tonni** mustikaid. Mustikas on Eesti metsade kõige **vitamiini- ja mineraalaineterikkam** mari. Mustikas parandab **nägemist**, seepärast kasutatakse neid marju ka **lendurite ja kosmonautide** toidus.

Pohl on põhjamaade iidne toidu- ja ravimtaim. Häid **pohlametsi** on ühtekokku ligemale **2000 hektarit**. **Rikkaliku saagi aastal** on võimalik neid marju korjata üle **200 tonni**. **Marjad** valmivad augustis-septembris. Pohlamarjad aitavad **liigestehaiguste ja kõhuhädade** puhul, **pohlalehetee** on tuntud ravitee.

Jõhvikaid ehk kuremarju kasvab Eestis ligemale **22 000 hektaril**. Jõhvikapuhmad kasvavad **rabades ja siirdesoodes**, ka soometsades, marju on võimalik saada **6000 tonni** aastas. Jõhvikatel on **tugev ravitoime**: nad alandavad **palavikku** ja vererõhku ning soodustavad **seedimist**. Jõhvikates on palju **bensoehapet**, millel on mikroobe hävitav ja nende elutegevust takistav toime.

Igäüheõigus ei kehti era või riigimaale rajatud **marjaistandikes**. **Pajukoor, korvitsad, männikasvud, vaik** jms on toore, mille kogumist igäüheõigus ette ei näe.

Lubatud ja keelatud

Tähistatud eramaal liikumiseks ja tegutsemiseks pead saama loa **maaomanikult**. Eraomanikul on õigus **keelata** oma valdustes loodusandide, näiteks metsamarjade **korjamine**.

Niisugune tegevus võib kahjustada omaniku **majandushuve** või häirida tema **kodurahu**. Ka tegutsemiseks **luba omades** liigu metsas **püsivaid jälgi jätmata**, tuleohutuse nõudeid järgides.

Mürkmarjad

Mida teha siis, kui arvad, et oled kogemata söönud **mürgiseid** marju?

- Mine kiiresti **arsti** juurde või kutsu abi, helistades hädaabi numbril **112**.
- Püüa söödu välja **oksendada**.
- **Joo** hästi palju.
- Võta arstile näitamiseks **kaasa taim**, mille marju sa söid, või murra sellelt oks.

Võib-olla oli su **hirm asjatu** ja marjad ei olnudki mürgised.

Mürkmarjade tähised:

+ veidi mürgine;

++ mürgine;

+++ väga mürgine.

Toomingas

Toomingamarjad ise ei ole mürgised. Marja sees olev **luuvili** sisaldab aga ainet, millest võib maos tekkida **mürgine sinihape**. Marju süües **sülita kivikesed välja** ja ära neid mingil juhul katki näri. **Mürgistused** on kerged, esineb peapööritust ja oksendamist.

Eesti **kõige ohtlikumad mürktaimed** on mürk-, surma- ja koeraputk, koerapöörirohi, näsiniin, äiakas ja jugapuu. **Vähem mürgised** on ussilakk, sookail, mürktilikas, piimalilled, vereurmarohi, metspipar ja soovõhk. Paljud mürktaimed ja mürgimarjad on sedavõrd **ahvatlevad ja kaunid**, et lastele on väga raske selgeks teha nende **ohtlikkust**.

Leseleht

Leseleht on väike metsataim, mis kasvab kõikjal **kuusikutes, männikutes ja segametsades**. Peenikese püstise **varre tipus** on tillukeste, algul punasetäpiliste, seejärel **punaste marjade** kobar. **Marjad** sisaldavad **südametegevusele** mõjuvaid mürgiseid aineid. Mürgistus võib lõppeda **teadvusetuse või surmaga**.

Harilik lodjapuu

Värskete viljade söömine kutsuv esile raskeid **seedeelundite** põletikke ja spasme. Õnneks on marjadel **ebameeldiv lõhn** ja maitse. **Kasvab aiaäärtes**, põõsastikes, raielankidel ja puisniitudel.

Mürktaimede seas on ka **ravimtaimi**: unimagun, karumustikas, koerapöörarohi, maarjasõnajalg, **maikelluke**.

Mets kui apteek

Kogemustel ja vaatlustel põhinev ravimtaimede valimine on kestnud väga pikka aega.

Sageli peegeldub juba taime nimes tema kasutusala, nagu **jooksvarohi, kopsurohi, silmarohi...**

Mets ja niit olid aastasadade jooksul Eesti **talupoja** ainukeseks apteegiks.

Esmakordselt **1895.a Tartus** väljaantud raamat "**Uus tohter**" õpetab koduapteeki koostama:

"Peaegu kõik minu theed ja ekstraktid, õlid ning pulbred tulevad üliodavaist maarohtudest, mida Loodus vabal väljal, meie ümber olevates kohtades laseb kasvada, maarohtudest, mis sagedaste suurt midagi ei maksa."

RMK Aegviidu loodukeskuse ravimtaimede väljapanek

Igaüheõigus lubab ravimtaimi korjata riigimetsas ja **tähistamata** erametsas tingimusel, kui

- seejuures **metsaomaniku huve** ei kahjustata.

Ravimtaimi tuleks korjata **mõistlikul** hulgal ja viisil ning taimestikule **kahju tegemata**. Mets aitab abitsijat, mitte röövlit.

Ravimtaimede korjamisel peaks järgima 3 kuldreeglit:

- **tunne** seda, mida korjad,
- **hoia** seda, mida korjad,
- korja **õigest** kohast!

Paljud ravimtaimed võivad olla **sarnased mürgiste** taimedega. Väga ohtlikud on näiteks **putked**.

Eesti metsades ja aedades kasvab ligi **400 tervistavat** taime. Eesti keeles on sõnal "**rohi**" mitu tähendust - peale rohttaimede tähendab see ka **arstirohtu, ravimit**.

Mõiste pärineb ajast, mil **kõik ravimid olidki** sõna otseses mõttes rohud - taimed ja neist valmistatud **leotised, pulbriid või salvid**. Eestis on ravimtaimede korjamise **traditsioon praegugi** elav.

Miks on ravimtaimed väärtuslikud?

Kõik taimes leiduvad ühendid on valminud **elusas raku** ja pidevas **vastastikusel mõjus** ümbritseva keskkonnaga. Eluvõitluses vastupidamiseks sisaldab taim aineid, mis **teda kaitsevad** ja inimest tema **ihuhädas** aitavad.

Mine seenele!

Eestis algab **seenehooaeg** juba **kevaldel**, aprillis, mil metsas saab korjata **kogritsaid ja mürkleid**.

Kahjuks tuntakse **kevadseeni** vähe. Hea söögiseen on näiteks **kurrel**.

Need kurrulise kellukja kübaraga mürkleid meenutavad seened kasvavad **niisketes metsades haabade all**.

Silmaga nähtavaid seeni kasvab Eestis ligi 3000 liiki. 1/10 neist on söödavad, kuid korjatakse umbes 20 liiki.

Ehkki **punane kärbseseen** on nõrgalt mürgine, pole mõistlik teda **jalaga puruks** lüüa, sest see metsakaunitar **elab sümbioosis** puudega ja soodustab nende kasvu.

Sama kehtib ka paljude teiste seente kohta, keda **võrguniidistik** ühendab taimedega.

Sümbioos on evolutsiooniliselt kujunenud **püsiv kooselu**, mis

on nendele liikidele vastastikku **kasulik või tarvilik**. Seen saab taimelt **süsivesikuid**, taim seenelt **mineraalsooli ja vett**.

Kindlasti näed sa metsa all mitmesuguseid sulle tundmatuid liike. Jäta nad kasvama! Pahatihti juhtub, et tundmatu seen on mürgine.

Seenemürgistusi esineb Eestis igal aastal. Neid põhjustab peamiselt **tundmatute** seente toiduks tarvitamine.

Raskeid **seenemürgistusi** tekitavad:

- **valge ja roheline** kärbseseen, mõned **vöödikud** ja punakas **narmasnutt**, ka kupatamata ja loputamata **kevadkogrits**.

Eesti metsades on seni leitud **15 mürgist** seeneliiki. **Surmavalt mürgisteks** on valge ja roheline kärbseseen. Viimast kutsutakse inglise keeles **hukatavaks ingliksi**.

Roheline kärbseseen

95% surmaga lõppevatest seenemürgistustest on põhjustanud hukutav ingel – roheline kärbseseen.

Valge kärbseseen

Rohelise ja valge kärbseseene mürgistus lõpeb liiga hilise avastamise korral kohutava aagooniaga.

Kellukja kübaraga **punakas narmasnut** on kesksuvel kogu Eestis levinud liik. Need on väga **mürgised** seened, mis on põhjustanud **surmajuhtumeid**. Kasvavad peamiselt **parkides, lehtmetsades ja asulates** ning kuuluvad **närvisüsteemi häireid** põhjustavate liikide hulka. Vahel korjatakse neid **pilvikute pähe**.

Millegipärast meeldib punakale narmasnutile eriti Tartu: sealne **Tähtvere park ja Toomemägi**. Massiliselt kasvab neid ka näiteks **Audru pargis** Pärnu lähedal.

Sõltuvalt seenemürgi liigist ilmnevad **mürgistusnähud** 30 minuti kuni 48 tunni, **kärbeseene** mürgistuse korral 30 minuti kuni 3 tunni möödudes.

Seenemürgistuse tunnused on:

- iiveldus, oksendamise, kõhuvalu ja -lahtisus, süljevoolus, higistamine, nõrkus, silmaavade ahenemine;
- **raskel juhul lisanduvad** joobeseisundit meenutav erutus, valud maksa piirkonnas, nahakollasus, krambid, teadvuse kaotus.

Valge ja roheline kärbeseene sisaldavad kolme mürkainet; üks neist (falliin) on tugev **punaseid vereliblesid lagundav mürk**.

Seenemürgistuse korral

- tee **maoloputus** leige veega või soodaveega;
- **tühjenda** magu ja soolestik seenetoidust;
- anna juua **aktiivsõe** vesilahust;
- hoi a **maosisu**, seened ja seenetoidu jäänused alles analüüsiks;
- pöördu võimalikult kiiresti **arsti poole**.

Ära korja seeni **linnade ja asulate haljasaladel** ega suurte **maanteede lähistel**, sest seened koguvad autode heitgaasidest endasse **raskemetalle ja mürgiseid ühendeid**.

Kohtla-Järve ja Ida-Virumaa kaevanduste piirkonnas ei tohiks üldse seenel käia.

Jäta korjamata **ussitanud** seened. Ilmtingimata pole vaja **nuga** kasutada, **murra** seen kannalt, **nii-distik** jäta terveks.

Väga **traagiline** roheline kärbeseene mürgistuse juhtum on esinenud **Poolas**, kus 5 päeva jooksul **suri mürgistuse tagajärjel 31 kooliõpilast**. Eestis on olnud raskeim mürgistusjuhtum **Verioras**, kus valge kärbeseene **mürgistuse kätte suri ema koos tütreaga** (valget kärbeseent korjati sampinjoni pähe). Rohkem **surmajuhtumeid** seenemürgistuste **tagajärjel** Eestis teada pole.

Mõtlemiseks:

Seenevana

Erast

Parmasto

sõnul on

tundmatuid

seeni korjav

inimene oma eluga

hoolimatult riskija!

Eesti mürgiste seente rühmad:

- **surmavalt mürgised liigid;**
- **närvisüsteemi häireid põhjustavad liigid;**
- **punaseid vereliblesid kahjustavad liigid;**
- **seedehäireid põhjustavad liigid;**
- **koos alkoholi tarvitamisega mürgistusi põhjustavad liigid.**

Omapärase koostöövormi on leidnud **seeneökoloogid ja kriminalistid**.

Seeneteadlase, akadeemik **Erast Parmasto** andmetel on nad avastanud, et

- täheldades metsas **teatud seente liigi kompleksi** koos esinemist, on võimalik leida sellele kohale **maetud surnukeha**.

Silmas pidades, et **Eestis kaob** aasta jooksul jäljetult kuni **sada inimest**, saaks seda meetodit ka meil kasutada.

Kõikvõimalikud **seened**, nii silmaga nähtavad kui nähtamatud, võimaldavad

- teadlastel mõista **elu tekkimise ja arenemise** seaduspärasusi;
- otsida lahendusi inimese ja looduse vahelistele **tüliküsimustele**.

Akadeemik **E. Parmasto** initsiatiivil kavatakse rajada **Saaremaale** Kaali meteoriidikraatri lähedale meie planeedi kolmas **seenekaitseala**. Seal kasvab neli **“Eesti Punasesse raamatusse”** kantud liiki ning üks terves **Põhja-Euroopas** äärmiselt haruldane seen – **lilla põdrakokk**.

Kuidas on seened tekkinud?

Harilik põdrakokk

Mõned arvavad, et seened on tekkinud taimedest. Nii see tegelikult pole. Ligemale **miljard aastat** tagasi harunes evolutsiooni käigus **elu puu** viimane jämedam oks kaheks:

- ühest harust kujunesid **seened**;
- teisest harust **loomad**.

Elusolendite arengut ja **liikide tekkimist** võiksime kujutleda paljuharuneva **puuna**, mille oksatippudeks on **praegu esinevad liigid**, teiste seas ka **seened ja inime**.

loomariigi evolutsioon, mis algas 700 miljoni aasta eest

Kaitsealused

Eestis kasvab **kaunite õite** või lehes-
tikuga taimi, mida sageli küll **korja-
takse**, kuid mis tegelikult kuuluvad
kaitstavate liikide hulka.

Eestis leidub rohkesti mitme-
suguseid **kivistisi**, mida paljud kollekt-
sionärid oma **kogudes** näha soovivad, kuid mis seaduse kohaselt kuuluvad

kaitstavate kivististe hulka.

Eestis kaitse alla võetud **haruldased taimed ja loomad** jagunevad **kolme** kategooriasse. **Esimene kategooria** hõlmab kõige haruldasemaid ja ohustatumaid liike. **Teise kategooriasse** on arvatud ohustatud liigid, mille **arvukus** on väike või kahaneb. **Kolmandasse kategooriasse** kuuluvad liigid, mille arvukust ohustab **elupaikade ja kasvukohtade häving** või rikkumine.

Inimkonna ühismure

Mõistes meie planeedi lii-
kiderohke elustiku säilita-
mise tähtsust, võtsid **157
riiki** (nende hulgas ka
Eesti) **1992. aastal** Rio
De Janeiros vastu **bio-
loogilise mitmekesisuse
konventsiooni**.

Dokument käsitleb
bioloogilise mitmekesi-
suse kõiki valdkondi: **ge-
neetilisi ressursse, liike
ja ökosüsteeme**.

See on esimene **üle-
maailmne laiahaarde-
line** lepe, milles meie **pla-
needi elustiku mitme-
kesisuse** kaitsmise vaja-
dust on tunnustatud inim-
konna ühise murena.

20. sajandil suurenes maakeral **taimede
väljasuremise** hulk vähemalt **1000** liigini
aastas:

- planeedi **taimestiku mitmekesisuse**
vähenemine seab ohtu üha arvukamaks
muutuva inimkonna **toiduga kindlus-
tamise** ja tõhusate **ravimite** tootmise.

Üks neljandik Põhja-Ameerikas ja
Euroopas turustatavatest ravimitest
sisaldab **taimedest saadud toimeaineid**.

Pidevalt suureneb ka **ohustatud loomaliikide** arv. Ebaseaduslik **küttimine**,
ülemaailmne **kaubandus** ohustatud loomaliikide või nendest valmistatud
trofeedega ulatub igal aastal **miljarditesse dollaritesse**. Kui midagi ei muutu,
siis juba lähitulevikus võimegi mõne liigi “esindajatega” kohtuda üksnes
mänguasjade kaupluste vitriinidel ja vaateakendel.

Looduslikku mitmekesisust ähvardavad uued katsumused. Ülemaailmse loodusefondi (WWF) 2000. aasta suvel valminud raportis öeldakse, et **kliima soojenemise** tõttu satub ohtu kolmandik Maa looduslikust kooslusest.

Tunnustatud briti kirjanik **Ian McEwan on öelnud**, et oma tarkuses me alles hakkame aru saama, et **maakera** on võib-olla sama keeruline kui **inimaju**; ja ikkagi mõistame ainult väikest osa sellest ajast või kodust, kus see arenes. Ta kirjutab: “**Inimkonna ainus võimalus keskonnaprobleemide arukaks ja teaduslikuks lahendamiseks on ülemaailmne koostöö.**”

I kategooria kaitsealused

- kõige rangemat kaitset vajavad **22 taimeliiki ja 10 loomaliiki**;
- iga taime kohta on Eestis teada vaid kuni **viis leiukohta**;
- kõik taimed on suure **teadusliku väärtusega**;
- näiteks **kobarpea, lääne-sõrmkäpp, odajas astelsõnajalg**.

Lääne-sõrmkäpp

I kaitsekategooriasse arvatakse liigid, mis on Eestis **haruldased**, esinevad väga piiratud alal, vähestes elupaikades, isoleeritult või väga hajusate asurkondadena; liigid, mis on **hävimisohus**, mille arvukus on inimtegevuse tõttu vähenenud, **elupaigad ja kasvukohad rikutud** kriitilise piirini ja **väljasuremine** Eesti looduses on ohutegurite toime jätkumisel väga tõenäoline. **Keelatud** on I kategooria kaitsealuste taimede **loodusest eemaldamine** ja kasvatamine tehistingimustes.

Müür-raunjalg

II kategooria kaitsealused

- **145 taime-, 24 seene- ja 59 loomaliiki.**

Ka sellesse kategooriasse kuuluvad taimed on **teadusele väga olulised**.

Eesti flora **kujunemisloo** kirjeldamisel on eriti tähtsa **saaremaa robirohi, eesti soojumikas, jugapuu, luuderohi, kaunis kuldking jt.**

II kategooria kaitsealustest käpalistest on tuntumad **kärbesõis, jumalakäpp, balti sõrmkäpp, tõmmu käpp, valge ja punane tolmpäa.**

II kaitsekategooriasse arvatakse liigid, **mis on ohustatud**, kuna nende **arvukus** on väike või väheneb ning **levik Eestis väheneb** kasutamise, **elupaikade hävimise** või rikkumise tagajärjel; liigid, mis võivad olemasolevate keskkonnategurite toime jätkumisel **sattuda hävimisohtu**. II kategooria kaitsealuste **taimede ja seente korjamine** ning tehingud nendega on **keelatud**.

III kategooria kaitsealused

- 43 taime-, 6 seene- ja 230 loomaliiki.

Siia kuuluvad **taimed** on üldiselt laia levikuga;

kaitse alla võtmine tuleneb vajadusest **ennetada nende hääbumist**.

Eriti suurde ohtu on sattunud ilu- või ravimtaimena kasutatavad liigid: **hall käpp, käokeeled, neuuvaibad, vesiroosid, kollad jt**. Kaitse all on **metsõunapuud, metspirnipuud ja künnapuud**.

III kaitsekategooriasse arvatakse liigid, mille arvukust ohustab **elupaikade ja kasvukohtade hävimine** või rikkumine ja mille **arvukus on vähenenud** sedavõrd, et ohutegurite toime jätkumisel võivad nad sattuda ohustatud liikide hulka.

Siia arvatakse ka liigid, mis **kuulusid I või II kaitsekategooriasse**, kuid on vajalike kaitseabinõude rakendamise tõttu väljaspool hävimisohtu.

Rand-ogaputk

Seadus keelab:

- III kategooria kaitsealuste taimede ja seente kasvukohtade kahjustamise;
- taimede ja seente **korjamise ulatuses**, mis ohustab liigi säilimist kasvukohas;
- igasugused **tehingud** nendega.

Jugapuu

Mürktaimed

Sulle tundmatud taimed võivad olla ka **mürgised**.

Eestis laialt levinud mürktaimede hulka kuuluvad näsiniin, koeraputk, mürkputk, surmaputk ja jugapuu.

Igaüheõigus lubab sul korjata dekoratiivkoksi, ravimtaimi, dekoratiivtaimi või nende osi.

Ebameeldivuste vältimiseks peaksid teadma **iga kaitsealuse kategooria** kõige tähtsamaid ja eriti kaunite õitega esindajaid ning kõige levinumaid mürktaimi.

Ära korja tundmatuid taimi:

- kui sulle hakkab meeldima midagi väga erilist, siis jäta see parem kasvama.

Tegemist võib olla kaitsealuse liigiga või **mürgise** taimega.

Kaitstavad kivistised

Eesti aluspõhja **kivistised on 350-550 miljoni aasta vanused** vanaaegkonna mereloomade jäänused.

Kõik **silmaga nähtavad** kivistised on **makrokivistised** ja kuuluvad I või II kategooria **kaitsealuste objektide hulka**.

I **kaitsekategooriasse** arvatakse kivistised ja mineraalid, mis esinevad **vähestes leiukohtades** või mille teadaolev leiukoht asub väga piiratud alal.

II **kaitsekategooriasse** arvatakse kivistised, mille

- **leiukohtade säilimine** olemasolevate keskkonnategurite toime jätkumisel on kaheldav;
- **tervikeksemplaride** leiud esinevad harva.

Suurim Eestist leitud **trilobiit** on 25 cm pikkune.

Kolleksionäärid

Looduskaitseaduse kohaselt on keelatud:

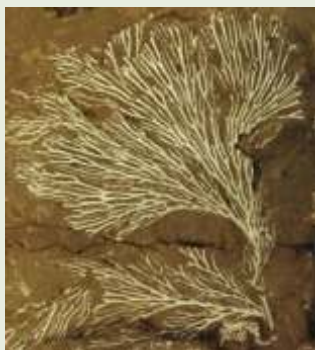
- I kaitsekategooria kivistise või mineraali kahjustamine, looduslikust olekust eemaldamine, selle leiukohtade hävitamine või kahjustamine;
- I kaitsekategooria mineraali leiukoha avalikustamine, kui see võib põhjustada ohtu leiukohale.

I ja II kaitsekategooria kivistise **riigist väljaviimine** on lubatud üksnes teadusuuringu otstarbel keskkonnaministri loal.

Kõikide kivististe Eestist väljaviiamisele peab eelnema nende **teaduslik ekspertiis**.

Tartu Ülikooli ja Eesti Loodusmuuseumi väljapanekud annavad parima ülevaate Eestis leiduvatest kivististest. Ülikooli **meriskorpionite kolleksioon** on haruldane kogu maailmas.

Need oksliku ehitusega **sammalloomade kivistised** on väga tavalised põlevkivis.

Põhja-Eesti pankrannikul ja Lääne-Eesti saartel leidub rohkesti geoloogilises minevikus elanud **organismide kivistunud jäänuseid**.

Enim levinud II kaitsekategooria kivistised on **trilobiidid**.

Need olid valdavalt **3-5 sm pikkused kitiinkestaga kaetud loomad**.

Lääne-Eesti saartel leiduvad kivistunud korallid on jäänused ajast, mil Eesti alal laius troopiline meri.

Lõuna-Eestist leitud **370 miljoni** aasta vanuse amfiibi lõualuu kivistunud tükid aitavad teadlastel mõista meie eellaste veest **maismaale elama asumise üksikasju**.

Üldtunnustatud **teooria** kohaselt põlvnevad kõik **selgroossed** maismaaloomad (kaasa arvatud inimene) väikesest **kaladegrupist**, kes väljusid veest umbes **365 miljoni** aasta eest.

Esimeste maismaaloomade ilmumine muutis igaveseks maakera ökosüsteemi.

Puugioht

Puugid on **ämblikulaadsed**, ämblike ja skorpionide sugulased. Eestis on levinud **võsapuuk ja laanepuuk**. Puugid levitavad ohtlikke nakkushaigusi - **puukentsefaliiti ja puukborrelioosi**. Puugihooaeg kestab tavaliselt **aprillist oktoobrini**. Siis on kogu Eestis suur nakatumisoht. **Soojad talved** võivad põhjustada nakatumisohu suurenemist - enamik puuke **elab talve üle** ja kevadel on haigusetekitajaid rohkem.

Puukide arvukust suurendavad ka söötijäänud põllud ja metsaservad, kus kasvab kõrge rohi. Puugid muutuvad **aktiivseks**, kui **ööpäeva keskmine** temperatuur tõuseb **+7 kraadini**. Püüa puugist **võimalikult kiiresti** lahti saada.

Metsas olles kontrolli end **iga kahe tunni** tagant. Algul liigub puuk mööda keha, otsides õrna nahaga kohti. Nendeks on kõrvatagused, kubemepiirkond, kaenlaalused ja põlveõndlad.

Puuk tungib naha sisse, pea ees. Kui puuk õnnestubki tervikuna **välja tõmmata**, tuleb edaspidi kindlasti jälgida oma seisundit.

Puukentsefaliiti haigestumise tunnused:

- kõrge palavik, peavalu, uimatus ja oksendamine. Pöördu viivitamatult arsti poole.

Inimene, keda puuk on hammustanud, peaks olema 1 kuu **arsti järelevalve all**.

Puukentsefaliidi levikualad Eestis ja lähiumbruses.

Puukentsefaliidi vastu on igal aastal saanud tuhanded inimesed täieliku, kolme süstiga vaktsineerimise. **Keegi neist pole** pärast hammustust sellesse tõppe jäänud.

Puugist vabanemine

Kehale kinnitunud puugi **eemaldamiseks**

- kasuta peeni **pintsette**;
- haara puugist nahale võimalikult **lähedalt** ja tõmba ta **vastupäeva keerates** ettevaatlikult välja;
- määri hammustuskoht **joodi, briljantrohelise** või muu desinfitseeriva ainega.

NB! Kui tõmbad otse, võib puugi **pea** naha sisse jääda ja sul tuleb minna arsti juurde.

Vastupidiselt üldlevinud arvamusele **ei tohi**:

- määrida nahasse tunginud puuki **õli või piiritusega**;
- väljatõmbamise ajal **suruda sõrmedega** puugi kehale.

Teata puugihammustusest arstile!

Kaitseüstimine

Puukentsefaliidi suhtes võid end muretumalt tunda pärast **vaktsineerimist**:

- esimesed kaks süsti annavad **immuunsuse** üheks hooajaks;
- pärast **kolmanda süsti** saamist kestab immuunsus **kolm aastat**.

Vaktsineerimiseks pöördu arsti poole või küsi infot **perearstikeskustest**.

Eestis registreeritakse igal aastal haigestumisi **nii puukborreliooosi kui ka puukentsefaliiti**.

- Halvemal juhul võib puukentsefaliidi viirus põhjustada raske **ajukelmepõletiku**, mis
- võib jätta **vaimse kahjustuse**;
- võib viia **halvatuseni**.

Kaitseüstimisega tuleb alustada juba **varakevadel**.

Puugist tuleb kiiresti vabaneda ka **borreliooosi** vältimiseks. Lyme'i töbi ehk **borreliooos on nakkus**, mida levitavad **puugid**.

1-4 nädala pärast tekib hammustuskohale paarisentimeetrise läbimõõduga **punane laik**, mis pidevalt laieneb. **Löövet märgates** pöördu kohe arsti poole, et tõkestada borreliooosibakterite edasist levikut oma kehas. Borreliooosi ravitakse **antibiootikumidega**. Ravi puudumisel võivad tekkida **südamehäired või liigesepõletik**.

Karda puuki

Borreliooosi vastane **vaktsiin** Euroopas puudub. Seetõttu

- tuleb **puugihammustust** karta ka neil, keda on süstitud puukentsefaliidi vastu.
- Metsas olles ja metsast tulles **kontrolli hoolikalt** ennast, lapsi ja kaaslast – ega puuk pole külge hakanud?

Borreliooos võib kaasa tuua **närvikahjustusi** ja **liigestehaigusi**.

Kui tunned **üldist nõrkust** ja **luud valutavad**, võib oletada puugihammustusest saadud borreliooosi.

Puugi ründe **vältimiseks**:

- kanna **pikkade varrukatega** riideid;
- hoi a **püksisääred** jalanõude sees;
- pane **müts pähe!**

Kehale või riidele võid pihustada **repellente**.

- Need on keemilised **putukatõrjevahendid** mida saad osta keemia- või kodukaupade poest.

Õigeaegselt tehtud **kaitseüstid** ja kirjeldatud **ettevaatusabinõud** võimaldavad **puugiohtu tublisti vähendada**.

Veeteed ja kallasrada

Ühest hektarist suurema pindalaga järvi ja veehoidlaid on Eestis ligikaudu 1200. Enamiku järvede sügavus on alla 10 meetri. Eesti sügavaim on Rõuge Suurjärv - 38 m. Eesti kõige omapärasema tekkega on Kaali järv Saaremaal – see on moodustunud meteoriidikraatrisse.

Peipsi järv kuulub Euroopa suurimate hulka. **Vooluveekogusid** (jõesid, ojad ja magistraalkraavid) on üle 7000, ent 10 kilomeetrist pikemaid on vaid 420. Enam kui 50 km pikkusi jõgesid on kõigest 38. 100 km pikkusi ja pikemaid jõgesid võib kokku lugeda vaid 9. Pikim on Pärnu jõgi - 144 km.

Avalikult kasutatavad veekogud

Kõik riigile või kohalikele omavalitsustele kuuluvatel maadel asuvad veekogud või nende lõigud on avalikud veekogud.

Avalikult kasutatavate veekogude nimekiri

- on kinnitatud Eesti Vabariigi valitsuse määrusega ja avaldatud Riigi Teatajas.
- Nimekirja on kantud ka eramaal asuvad avalikuks kasutamiseks määratud veekogud.

Ranna või kalda kaitse eesmärk on rannal või kaldal asuvate looduskoosluste säilitamine, inimtegevusest lähtuva kahjuliku mõju piiramine, ranna või kalda eripära arvestava asustuse suunamine ning seal vaba liikumise ja juurdepääsu tagamine.

Veeseaduse kohaselt on veekogu avalik kasutamine:

- veevõtt, suplemine, veesport, veel ja jää liikumine ja kalapüük seaduses sätestatud ulatuses.

Loodusõnnetuse korral on kahjustuspiirkonnas lubatud mistahes veekogu avalik kasutamine.

Kohalik omavalitsus võib ajutiselt piirata veekogu või selle osa avalikku kasutamist inimeste tervise ja turvalisuse tagamiseks.

Looduskaitse seaduse kohaselt on rannal või kaldal asuva kinnisasja valdaja kohustatud tagama inimestele ja loomadele vaba läbipääsu kallasrajal.

Kohalikud omavalitsused on kohustatud tagama avalikud juurdepääsu võimalused kallasrajale.

Veekogudel liikumise ja kallasraja kasutamise põhimõtted on kirja pandud veeseaduses.

Arusaamatuste vältimiseks soovitage omanikel **tähistada eramaadel asuvate ja avalikuks kasutamiseks määratud** veekogude peamised juurdepääsuteed.

Kallasrajaks nimetatakse avali-ke veekogude ja avalikuks kasutamiseks määratud veekogude äärset **kaldariba**, mis on **igäühele** kasutamiseks **4 meetri** ulatuses.

Laevatatavatel veekogudel on kallasraja laiuseks (mõõdetuna veepiirist) **10 meetrit**.

Omanik ei tohi kallasrada sulgeda isegi siis, kui eramaa on tarastatud või liikumiskeeluga tähistatud.

Kallasradadel paiknevatel karja- või muudel aedadel peavad olema väravad.

Kallasrada võib igäüks kasutada **veekogu ääres liikumiseks ja seal viibimiseks**, kalastamiseks ning veesõidukite randumiseks. **Mitte keegi** ei tohi mis tahes kaalutlustel **kallasrada sulgeda**. **Kallasrajal** paiknevatel **karjaaedadel ja taradel** peavad olema väravad.

Piiranguvöönd

Looduskaitseaduse järgi on **kõigile veekogudele** kehtestatud **piiranguvöönd**, mille ulatus sõltub veekogu suurusest.

Läänemere ja meie suuremate järvede rannal on piiranguvööndi laius **200 meetrit**, kõige väiksematel veekogudel on kalda piiranguvöönd **50 meetrit**.

Piiranguvööndis tohib **mootorsõidukiga sõita** ainult selleks ettenähtud teedel.

Ranna ja kalda piiranguvööndis sõitmise juhtumid **sagenevad suvel** ja eriti nädalavahetustel – autode ja ATVdega sõidetakse sageli otse **veepiirini**. Selle eest määratav trahv võib olla kuni **18 000 krooni**.

Kallasrada puudub eramaadel asuvatel veekogudel, mis pole Eesti Vabariigi valitsuse kinnitatud avalikuks kasutamiseks määratud veekogude nimekirjas.

Avalikus kasutuses ei ole ühe eraomaniku maal tervikuna paiknev **umbjärv** või mitme eraomaniku maadel paiknev **viiest hektarist väiksem järv**, samuti oja ja magistraalkraav, mille **valgala** suurus on alla **25m²**. Sellistel veekogudel **ei ole igäühele avatud** kallasrada. Kui eraomanikule kuuluv veekogu **ei ole määratud avalikuks kasutamiseks**, tohib sellel liigelda ainult **omaniku loal**.

Kallasrada ei ole ka sadamas, kalakasvatuses, joogiveallikana kaitstaval või mõnel teisel seaduses märgitud veekogul.

Püügiõigustasu

Igäuheõiguse kohaselt on püük ühe **lihtkäsiõnega tasuta** ning selleks ei pea eraldi dokumenti muretsema. Loomulikult pead arvestama lubatud **püügiaegade**, -kohtade ja kala-liikidele kehtestatud **piirangutega**.

Enne **teiste vahenditega** (spinning, vedel, sikuti, lendõng, põhjaõng jne) püügile minekut tuleb minna lähimasse **pangakontorisse** ja maksta ära **püügiõigustasu**. Sõltuvalt püügijaia pikkusest maksab harrastuspüügi õigus **25-180 krooni**. Püügil peab olema kaasas **maksekorraldus** ja isikut tõendav **dokument**.

Alates **1. juulist 2008** saab kalapüügiõiguse eest tasuta ka mobiiltelefoniga.

Püünistest **ülesõitmine** mis tahes veesõidukiga on keelatud. **Kalapüünised** peavad olema tähistatud valitsuse kinnitatud **kalapüügieeskirjades** märgitud viisid.

Kalade ränne

Kui oled püüdnud kala, millel seljauime juures **väike plasmärgis**, siis postita see ja **ca 20** soomust koos isiku- ning püügiandmetega aadressil:

- **Põlula Kalakasvatustakeskus, 46701 Lääne-Virumaa.**

Need märgised on pandud **kalade rännete ja ökoloogia** uurimiseks ja igast leiust teadaandmine seetõttu **väga oluline**.

Märgise tagastajale makstakse **rahalist preemiat** ning ta osaleb suures **õnneloosis**.

Kalastuskaart

Seda **dokumenti** vajad juhul, kui kavatsed kalastada piirkondades, kus keskkonnaminister on kalapüüki **kalavarude ohustatuse** tõttu kitsendanud. Sellised on:

- Põhja-Eesti lõhejõed;
- Kesk-Eesti forellijõed;
- looduskaitsealade jõed.

Kalastuskaart kehtib kogu Eesti territooriumil **nakkevõrkudega** püügil.

Kalastuskaardi saad **hankida**

- posti teel,
- kohalikust **keskkonnateenistusest**,
- **kalanduse elektroonilise** infosüsteemi vahendusel - <http://kala.envir.ee>

Infosüsteemi pääseb **Keskonnaministeeriumi** kodulehe - www.envir.ee - kaudu.

Pildil oleva lõhe püüdis teleajakirjanik **Raimo Kummer** 24. septembril 2006 Narva jõest.

Emane lõhe kaalus **8,6 kg**, pikkuseks mõõdeti **88 sm**.

Skuutrid

Iga aastaga suureneb Eestis inimeste hulk, keda köidab sõit **mootorpaadi või skuuriga.**

Tavakohaselt võib neid **kasutada**

- **100 hektarist** suuremal järvel;
- **10 meetrist** laiemal jõel.

Skuuter või jet on kiire ja võimas veesõiduk, mille tekitatav **vibratsioon ja lainetus**

- keerab üles **muda**, purustab väikejärvedes ja madalates merelahtedes **veetaimestiku**;
- hävitab kalade koetud **marja**, kalaimud ja zooplanktoni.

Skuutrite põhjustatud **müra**

- tekitab stressi mitte ainult inimestel, vaid ka **vees elavail organismidel.**

Kirjeldatud asjaolud võivad põhjustada **suuri ja ettearvamatuid muutusi** veekogu elustikus.

Enne **skuurile** istumist selgita välja, kas selles paigas on sellega **kihutamine lubatud. Loodusmaastikel liikudes tuleb vältida** loomade ning lindude, eriti kaitsealuste liikide **häirimist** nende pesitsusperioodil, eluja sigimispäigas ning rännuteedel. Ei ole lubatud kahjustada metsloomade ja lindude **elupaiku ja pesi**, korjata nende **mune** ja tuua neid kaasa koju.

Skuutrite kasutamine on keelatud

- **järvedel**, kus kasvab **haruldasi veetaimi**;
- kevadest kuni kesksuveni kalade **koelmu-kohtades**;
- lähemal kui **50 m poidest**, millega on tähistatud supluspiirkond;
- **varajastel** hommiku- ja **hilistel** õhtutundidel.

Viimastel aastatel on **kohalikud omavalitsused** keelanud või piiranud paljudel veekogudel skuurritel "**ratsutamise**".

Kaitsealadel on skuurritele seatud ranged piirangud.

Rahvusparkides on sõit keelatud kogu akvatooriumil.

Ära sõida

- ilma **päästevestita**,
- ja ära **käivita mootorit** madalamal kui **1m** sügavuses.
- Hoidu vähemalt **100 m** kaugusele ujumistsoonist, teistest veesõidukitest ja saartest, sest veesõidukil **puuduvad pidurid.**

Vaata ette:

- jälgi ujujaid ja teisi sõitjaid, ujumispoisid, kive, mererohtu, ujuvat risu ja madalikke.

Ära sõida kunagi **kaldast kaugemale**, kui suudad ujuda.

Vähkide kaitseks

Eesti **jõevähid** elavad selgeveelistes hapnikurikastes veekogudes.

Vähikatk on nende arvukust suuresti vähendanud.

Vähikatkuseene eosed kanduvad edasi peamiselt püüniste ja paatidega.

Enne kui lähed ühest veekogust teise,

- **desinfitseeri** püünised ja paadid.

Hoia neid **päikese käes** või pilves ilmaga tuulises kohas.

Jõevähkide püüdmiseks

- osta **luba** maakonna keskkonnanähtusest.
- **Vähipüügi hooaeg** kestab 25. juulist kuni 25. septembrini.

Must äri

Igal suvel esineb Eestis juhtumeid, kus **Keskkonnainspeksioon** tabab teolt inimesi, kes väikeste vähkidega suurt raha püüavad teha.

2006. a 4. septembri varahommikul tabasid Keskkonnainspeksiooni Saaremaa büroo inspektorid Kuivas-tu sadamas mehe, kes üritas mandrile toimetada **2206 jõevähki**, kelle kohta päritolu tõendavad dokumendid puudusid.

Kontrollimisel selgus, et **1120 vähki** olid alamõõdulised ehk alla 11 cm pikad, **suurte** vähkide pikkuseks mõõdeti 11-13 cm.

Vähke transportinud mehe väitel püüdis ta pooled ise ning ülejäänud ostis kokku ja kavatses **vähilaadungi viia Soome**.

Vähid **konfiskeeriti** ning lasti lahti erinevatesse veekogudesse.

Juhtumi asjaolude selgitamiseks alustati **kriminaalmenetlus**.

Vähikatk on jõevähke hävitav seenhaigus, mis toodi 19. sajandi lõpul **Põhja-Ameerikast** koos nakatunud isenditega **Itaaliasse**.

Sealt levis see 20. sajandi alguseks peaaegu **kõikjale Euroopas**.

- Eestis esines XX sajandil **vähikatu puhanguid** korduvalt (välja arvatud saartel).
- Viimane suurem katku puhang 1985. aastal hävitas vähid **mitmekümnes veekogus**.
- Tänapäevaks on Eestis selle haiguse laastamistöö oluliselt vähenenud, ent vähkide **katkulaadset suremist** on esinenud ikka veel mõnes jões ja järves.

2000. aasta suvel surid vähid massiliselt **Harjumaal Väana jões**.

Haigestunud loomade silmaga nähtavad tunnused:

- **kangestunud** lakk;
- vähid kõnnivad justkui **puujalgadel**;
- tulevad urgudest välja **päeval**.

Vähikatk ei ole inimesele ohtlik.

Lubatud püügivahendid on vähinatt ja vähimõrd. Trahv loata püügi eest võib ületada **keskmise kuupalga**, lisaks nõutakse sisse **kahjutasu iga püütud vähi eest. Katkust nakatunud** vähke märgates teata sellest **Keskkonnanispektsiooni** numbril 1313.

Vähikasvandused

Eestis leidub suhteliselt palju **vähkidele sobivaid veekogusid**, mistõttu siin on hakatud katsetama ka **vähkide kasvatamisega**.

1996. aastal andis esimese toodangu **Härjanurme Kalatalu**, mis on siiani üks väheseid toodangut andvaid vähikasvatusi **kogu Baltikumis**.

Saaremaal **Pihla vallas** asuvas vähikasvanduses kasvatatakse harilikku jõevähki müügiks ja asustusmaterjaliks.

Alates 1966. aastast on igal aastal Eesti vetesse lastud **10 000 36 000** vähipoega.

Erakorraliste ilmastikuolude puhul, näiteks põuasel suvel, võidakse **vähipüük keelata** kogu Eesti territooriumil. **Madal vesi** põhjustab vähiurgude kuivale jäämist, mis aga lihtsustab **looduslike** vaenlaste tegutsemist ja hõlbustab **rööv-püüki**.

Kalaturismist huvitatud rändajaid püütakse ligi meelitada peamiselt võimalusega **vikerforell** ise kinni püüda ja see siis **kohapeal** maitsvaks köhutäieks grillida. Selliseid kalastamise kohti leidub **Lääne-Virumaal, Otepää lähedal, Saaremaal** ja mujal. Rändajale võivad huvi pakkuda ka **väiketiikide** omanikud ja **õngitsemisturismi** pakkujad.

Kalaliha

on suure **toiteväärtusega** ja kergesti omastatav. Toitlusteadlased peavad normaalseks tarbida aastas ühe **inimese kohta 35 - 40 kg kala**. Laialt levinud tiigikalade forelli ja karpkala liha sisaldab vastavalt **21% ja 18% valku**. Kalade valgud on täisväärtuslikud ning inimese organism **omastab** neid **2-3** korda paremini kui näiteks veiselihhas sisalduvaid valkaineid.

Kala osatähtsus Eesti elanike toidulaual võiks märgatavalt suurened. Võrreldes EL keskmisega süüakse meil kala ligemale **50% vähem** (16 kg elaniku kohta aastas), kuigi tervisliku toitumise spetsialistid rõhutavad just **kala ja kalasaaduste soodsat mõju** õige kehakaalu säilitamisel, **südame- ja veresoone** haiguste vältimisel.

Eestis on **keelatud müüa või osta** harrastuspüügil püütud **kala**. Selle tingis vajadus **kaitsta** meie veekogusid vastutustundetu ja massilise **ülepüügi** eest.

Kalapüügiseaduse kohaselt tuleb kalapüügil ja veetaimede kogumisel säilitada nende **varude taastumisvõime** ja veekogude tootlikkus ning vältida ebasoovitavaid muutusi veekogude ökosüsteemis.

Uju ohutult!

Vesi Eesti rannikul ja siseveekogudes on muutunud aasta-aastalt **puhtamaks**. Rahvusvaheliselt hinnatud **Sinilipu** staatuse on saanud näiteks supelrannad **Pärnus ja Võsul**. Meie merelahed, jõed ja järved meelitavad **ujuma** üha suuremat hulka inimesi.

Järgnevalt jagame **soovitusi selleks**, et ükski parimate kavatsustega alanud **suvepäev** ei lõpeks sulle või sinu kaastastele **ebameeldivalt**.

Vetelpäätjad soovitavad ujumisega alustada:

- kui vesi on soojenenud vähemalt **18 kraadini**;
- kui õhutemperatuur ulatub **üle 20 kraadi**.

Eriti ettevaatlik ole **sukeldumisel** ja ujumissillalt **vette hüppamisel**:

- sügaval on vesi **tunduvalt külmem** kui pinnal.

Kahjuks **unustatakse** veemõnude nautimisel **ohtunne** üsnagi sageli - hüpatakse pea ees vette ka **tundmatu põhjaga veekogus**. Leidub ka **kihlvedude peale** surma ujujaid. Sageli põhjustab uppumise enne ujumist alkoholi pruukimine.

Vetelpäätjate sõnul:

- põhjustavad raskeid vigastusi **sil-dadelt, tammidelt või puudelt** sooritatud uljad vettehüpped;
- igal suvel saab **eluohtlikke traumasi** (kaela- või seljalülide murd/nihestus) keskmiselt **10-20 noort meest, kellest**
- mõned **surid**, mõned jäid **ratas-tooli**,
- mõned pikaks ajaks **arstide hoole alla**.

Saatuslikuks võib osutada **ujumisoskuse ülehindamine, ujumine ohtlikus kohas, suure laine-ga, öösel ja üksinda**. Külmas vees võivad tekkida **krambid!**

Põhjamaadega võrreldes on Eestis toimuvate **veeõnnetuste arv** suhteliselt suur. 1999. aastal uppus **100 000** inimese kohta Eestis **11,3**, Soomes **3,3**, Norras **3,2** ja Rootsis kõigest **1,5 statistilist inimest**.

Aasta 2000 oli Eestis viimase saja aasta parim – 100 000 kohta oli uppunud kõigest **6,2**.

Mudajärve õppetund

See juhtus **Ida-Virumaal**. Ema lubas oma üheksa-aastase tütre **mudase põhjaga** järve suplema, ise jäi aga kaldale.

Ootamatult sattus laps **sügavasse vette**. Paanikas **ema** tõttas tütrele appi. Järves toimuvat nägi 24-aastane **noormees**.

Kahjuks ei võimaldanud temagi **puudulik ujumisoskus** ema ja tütart päästa.

Väl-di mudajärvel toimunu **kordumist**:

- ara uju **tundmatus** kohas;
- ärapäästa, **kui ei oska**;
- kasuta päästmisel sobivaid **abivahendeid**.

Sinilipp on Rahvusvahelise Keskkonnakoolituse Fondi (FEE) poolt koordineeritav rahvusvaheliselt tuntud **ökomärgis**, mis näitab, et

- supelrand või väikesadam on **keskkonnasõbralikult majandatud**;
- **ümbrus** on puhas ja turvaline.

Ära võta randa kaasa **klaastaras** jooki ja toitu. **Klaasikillud** rannaliivas ja veekogu põhjas on **väga ohtlikud**.

Igal aastal pöörduv traumapunktidesse mitukümmend **läbilõigatud jalakõõluste ja vigastatud veresoontega** inimest.

Vetelpäästjate andmeil upuvad looduslikes veekogudes ka hea ujumisoskusega **lapsed**, sest

- nad on harjunud basseiniga, kus **väsides** saab toetuda rada märgistavale liinile või **basseini seinale**.
- Meres, jões või järves seesugused **võimalused** puuduvad.

Enne **loodusliku veekogu juurde** minekut õpeta laps ujuma ja vee peal puhkama! Jälgi randades ja supluskohtades ülesseatud **infolippe**. Uju paralleelselt kaldaga, kuni rinnuni vees!

- **Punane lipp** annab märku otsesest ohust: liiga külmast veest, kõrgest lainest, tugevast või puhangulisest tuulest, ohte peitvast kaldast. Punast lippu nähes ära vette mine!
- **Kollane lipp** teavitab võimalikust ohust: muutuvast tuulest, jahedast või sügavast veest. Kehva ujumisoskusega ei soovitata vette minna!
- **Roheline lipp** – probleeme pole, naudi suverõõme.

Värviline lipp rannal ei tähenda vetelpääste olemasolu. Iga rändur peaks tundma uppumisohtu sattunud inimese **päästmise põhilisi võtteid** ja teadma sedagi, et **lapsi** elustatakse teisiti kui täiskasvanuid.

Jälgi ujumisala piiravaid tähiseid!

- vette paigaldatud **poide** juures on vee sügavuseks **1,5 m**;

Poid pole mõeldud **lastele hullamiseks** ega vettehüppeplatvormiks!

Väljaspool poidega märgistatud ala on ujumine keelatud.

Ohtu sattudes või märgates ohus olevat kaasujajat, **anna märku** valjuhäälselt ja tähelepanu püüdvalt!

Talvised röömud ja mured

1741. aasta karmil talvel olevat Eestimaal linnud lennul külmunud ja alla kukkunud. 1816. aasta veebruaris möödeti lumehangede kõrguseks koguni 3 meetrit. Arvatavasti pole niipea seesugust pakast oodata, sest

ala-tes 19. sajandi keskpaigast on Eestis keskmine talvine õhutemperatuur tõusnud 1,8 C võrra. Viimase neljakümne aasta jooksul on lumine aeg Eestis vähenenud kolmelt kuult kahele.

Kahanenud on ka lumikatte paksus. Aastal 2006 nähti esimest põldlöökest juba 11. veebruaril, paljud siilid ärkasid talveunest veebruari keskel. Erakordselt soojad olid ka 2006. a november ja detsember.

Kandevõime

Inimest hakkab kandma 5-8 cm paksune jää. Sõiduauto vajab 18-20 cm, traktorid vähemalt 30 cm paksust jääd.

Eestis avatakse jäätee ametlikult siis, kui selle paksus igas punktis on rohkem kui 22 cm.

Eriti tugevaks peetakse äsjatekinud jääd, sest sula-ilmad ei ole jõudnud selle struktuuri veel kahjustada.

Jääl on sõitnud ka rongid ja isegi trammid.

Näiteks Vene-Jaapani sõja ajal rajati raudtee Baikali järvele, Peterburis on jääle rajatud ka trammiteid.

Märgistamine

Jääteed märgistatakse meil kadakatega. Need on paigutatud jääle 50-100-meetriste vahedega. Ametliku tee puhul on jää kadakate juures möödunud ja paksem, kui liikluse avamiseks vaja.

Liikumine ja kalastamine jääl

Eriti tähelepanelik tuleb olla jääteele minnes.

- Tutvu kõigepealt jäätee alguses välja pandud liiklemise eeskirjadega.
- Täida jäätee kasutamise nõudeid!
- Jäätee haldaja korralduste eiramise tagajärjed võivad olla traagilised.

Jätee

Sobivate jääolude korral rajatakse Eestis jätee

- **Hiiumaa ja mandri** vahel marsruudil SarveRohuküla, pikkus **25 km**;
- **Hiiumaa ja Saaremaa** vahel marsruudil Tärkma-Jõiste, pikkus **15 km**;
- **Muhu ja mandri** vahel marsruudil Kuivastu-Virtsu, pikkus **10 km**;
- **Vormsi ja mandri** vahel marsruudil Sviby-Rohuküla, pikkus **12 km**;
- **Kihnu ja mandri** vahel pikkusega **15 km**;
- **Manilaiu ja mandri** vahel pikkusega **1-2 km**;
- **Haapsalu ja Noarootsi** vahel pikkusega **3 km**.

Teadaolevalt pikim jätee, mis on Eestist alguse saanud, kulges 1323. aastal Saaremaa ja Lübecki vahel.

Liikumine jäteel

toimub ainult **valgel ajal**. Sõidukid võivad jäteele sõita **vähemalt kolmeminutise** ajavahemiku järel. **Eesliikujale** võid läheneda kuni **250 m** kaugusele.

Pead arvestama, et jää on **pidurdusteed** väga pikk, mistõttu sõiduki kiirus ei tohi ületada **70 km** tunnis.

Turvavöö ei tohi olla kinnitatud, **auto ukсед** ei tohi olla lukustatud.

Jäteele **peatumine** on keelatud. **Hädapeatunud sõidukid** tuleb jäält võimalikult kiiresti eemaldada.

Informeereri juhtunust jätee valvetalitust.

Alla 100 m nähtavuse korral jätee suletakse.

Ohtlik resonants

Kui auto sõidab jääl tema tekitatud **võngete** levimise kiirusega (30-35 km tunnis), võib isegi üsna paks ja tugev jääkate **resonantsi** tõttu murduda.

Õnnetuse vältimiseks

- on jätee alguses märgitud lubatav **kiirus või kiiruste vahemik**: 10-25; 40-70 km tunnis.
- Nende nõuete eiramise tagajärjel on kümned sõidukid **veekogu põhja vajunud**.

Keelatud on:

- mootorsõidukite kasutamine väljaspool **märgistatud ja liiklemiseks avatud jäteid**.

Enne kui lähed merejääle, Peipsile või Lämmijärvele **kalastama**,

- kuula **ilmateateid** ja pane taskusse **pildiga dokument**;
- võta kaasa **päästevahendid** - jäänaasklid, nuga, tugev metallotsaga kepp, 2-3 punast **raketti**, 15-20 meetrit nõõri ja vile - ning pane selga **päästevest**.

Merejääl hoidu **laevateedest** vähemalt 200 meetri kaugusele. Lähemale minnes võid sattuda vabasse vette, laia **jääpraku** või **triivivale** jääpangale.

Ohtlik retk

2000. aasta märtsi lõpus läks üks mees **piirivalve keelust** hoolimata **Peipsi jääle** kala püüdma. Teda ootas ees **karm katsumus**:

- jää, millesse olid augud puuritud, **murdus** kalda küljest lahti;
- **ujuvale jääpangale** sattunud kalastaja **kukkus** kaks korda jääkülma vette;
- põhja vajusid jääpuur, kala täiskast ja mehe **saapad**.

Üksnes **välgumihkliga** varustatud mees pidi **kolm ööpäeva** koos jääpangaga **triivima**, enne kui **piirivalvurid** ta päästsid.

Igakord ei õnnestugi jääpankadele sattunud inimesi aidata, ehkki keerukate **päästeoperatsioonide** käigus kasutatakse **kõige moodsamat tehnikat**.

Kahjuks tabab **surm** aeg-ajalt neidki, kelleni abi küll jõuab, kui kelle **süda** tugeva **alajahtumise** tõttu siiski seiskub.

Teadmatusest või rumalusest hindavad inimesed sageli oma **võimeid** üle ega arvesta, et külma kraadid ja tugev tuul võivad põhjustada **keha kiire alajahtumise**.

Just see ongi paljude **talviste õnnetuste** peamiseks põhjuseks.

Kutsu abi! Helista mobiil- või lauatelefonil häirekeskuse hädaabinumbril 112

Veekogude ääres elavate laste vanemad peaksid neile pidevalt selgitama, missugused **ohud** võivad talvistes rõõmudes peituda, kuidas ennast ja teisi aidata.

- **Enne laste jääle lubamist kontrolli kindlasti jää kandvust**

Veekoguäärsetes **kodudes** olgu käepärast kõige lihtsamad **päästevahendid: nõör või redel**, mida saab läbi jää vajunule ulatada.

Emad-isad!

- 1998. aasta märtsis kaotasid elu **Valgamaal** Pedeli jõe nõrgal jääl mänginud nelja- ja seitsmeaastane õde.
- 1999. aasta novembris uppusid kaks **Viljandimaal** Siniallika järve jääd katsetanud poissi. Jää oli kõigest 4 cm paks...
- **Poistele meeldib** kiirevooluliste jõgede kallastel jääpanku lahti kangutada ja nendel sõita.

Aeg-ajalt lõpeb **seiklus jääparvel** kõige kurvemalt.

2003.a kevadel kukkus Jõgevamaal **tiiki** seitsmeaastane Janar. Poisil oli **pall vette** lennanud ja ta püüdis seda kätte saada. Ohtlikku olukorda märkas **Sigrid**, kes tõi kaldale poisi ja tuulega eemale rännanud palli.

Samal aastal päästis Raplamaal **kümneaastane Robert** koguni kahe lapse elu. Koos suurema kaaslaste Andreiga tõi ta veest välja **kaks kuueaastast last**, kes olid Kohilas paadisillalt alla astudes **läbi jää** vajunud. **Siseminister** autasustas vapraid lapsi **medaliga**.

Traagiline õnnetus

Mart ja tema sõbranna Heli otsustasid sajandivahetuse uusaastaõöl kummipaadiga **Saaremaalt Vilsandile** sõuda.

- Noori julgustas teadmine, et ees ootab **madal vesi** ja kõigest nelja kilomeetri pikkune teekond.
- **Pimedus ja väsimus** katkestasid seikluse Kalarahu laiul.
- Mart jättis Heli laiule ootama, ise aga läks **jalgsi Vilsandi suunas** abi otsima.

Varahommikul kella kuue paiku leidsid piirivalvurid noormehe **umbes meetrisügavusest veest surnuna**.

Toimi õigesti

- Alajahtunud ei võeta **südamuskohal** ära märgi riideid. Soojuskaot vältimiseks kata kannatanu **rõivaste, teki või kilega**. Toimeta ta võimalikult kiiresti **sooja ruumi**. Võid teha talle **jala- ja käevanne** kuni 40-kraadise veega, anda juua **magusat sooja jooki**, kuid mitte mingil juhul alkoholi.
- **Lõkketuli, saun, kuum duss, kuumaveepudelikud** alajahtunule ei sobi. **Südamemassaazi ja kunstlikku hingamist ei tehta** märgatavalt alajahtunud, teadvuseta patsiendile südamuskohal.
- **Kui aga süda on seiskunud, alusta elustamist kohe!**

Mardile sai **saatuslikuks** asjaolu, et ta ei arvestanud tagajärgedega, mis **kehatemperatuuri järsu langemisega** kaasnevad.

Vees jahtub inimese organism **25 korda** kiiremini kui sama temperatuuriga õhus.

Ootamatult külma vette kukkunut ähvardab **šokk**.

Alajahtumisel

- organismi talitus **nõrgeneb**, nahk muutub tundetuks, tekivad krambid.
- Kehatemperatuuril **alla 34-32 kraadi** hingamine ja südametegevus aeglustuvad, pupillid laienevad, **tekib klaasistunud pilk**.
- Inimene muutub **uniseks**. Aja-taju kaob. **Jäsemed** kangestuvad. **Teadvus** kustub.
- Temperatuuri alanedes **27-25 kraadini lakkavad hingamine ja südametegevus**. Saabub **kliiniline surm**.

Kliiniline surm

Isegi **kliinilises surmas** inimest on veel võimalik elustada **5 kuni 10**, harva **20 minuti vältel**.

Hoidu alajahtumisest!

Sõltuvalt asjaoludest (veetemperatuur, tuul, riietus, füüsiline ja vaimne seisund) **võib**:

- **0- kraadises vees** tekkida üleväsimus ja teadvusekaotus juba vähem kui **15 minuti** möödudes;
- **+5- kraadises vees** vastu pidada maksimaalselt **30 minutit**;
- organism säilitada **+5 kuni +10 kraadises vees** enam-vähem normaalse talitluse **30-60 minuti** jooksul.

Raske öö Võrtsjärvel

2001. aasta veebruaris **eksisid kolme sõiduki** juhid pimeduse saabudes ja sattusid nõrgale jääle. **Vette vajusid** sõiduaudod Audi ja Ford ning väikebuss. Sündmuspaigale appi tulnud **traktor vajus** samuti läbi jää. Sõidukites olnud **inimesed** pääsesid siiski eluga.

Kuhu panna ülejäägid

Matkates, looduses korraldatud kokkutulekutel ja spordivõistlustel koguneb alati hulgaliselt mitmesuguseid olmejääke: paberit, klaasi, plastikut, riidetükke ja toidujätmeid.

Pahatihti näeme, et looduses liikuvad inimesed jätavad endast laagriplatsile või peatuspaigale jälgi, mis kahjustavad loodust, ohustavad tulevasi matkajaid ja kõikvõimalikke metsaelanikke. Eestis on täheldatud juba prügitoidulisi hunte, rebaseid ja karusid.

Retkeks valmistudes

mõttele, mida hiljem jäätmetega teha. Jäta laagriplats maha sellisena, et tahaksid ka ise samasse kohta tagasi tulla.

Lõkkes võib põletada papist taldrikuid, joogitopse ja üleliigsuks osutunud paberit.

Lõkkes ei tohi põletada plastikust toidunõusid, kilekotte ja joogipudeleid - nende põletamisel eraldub mürgiseid gaase.

Kui näed looduses kellegi teise tekitatud prügihunnikut, püüa see likvideerida või teavita keskkonnainspektsiooni telefonil 1313.

Toidujätmetega harjunud metsloomad võivad osutada ohtlikuks ka looduses viibivatele inimestele.

Toitu otsides võivad nad tungida telkidesse, rünnata autode juures toimetavaid inimesi.

Mõnikord kaevatakse maasse auk ja maetakse sinna kogu prügi, seejuures arvates, et sooritati loodusele meelepärane tegu.

Lahkudes võta kaasa kõik, mille oled loodusesse toonud!

Inimeste lahkudes

- ruttab toidujätmete lõhna haistes kohale rebane või kährik, kes on eriti agarad lahtikraapijad.
- Varsti on kõik söögiks kõlblik kellegi kõhus ja muu praht metsa all laiali.

Mingil juhul ei tohi ülejääke loopida ka veekogudesse!

Merre, jõgedesse ja järvedesse sattunud toidujätmed soodustavad nakkusi levivate bakterite paljunemist. Veekogude põhja vajunud klaasi- ja metallitükid ning plekkpurgid põhjustavad raskeid traumasid.

Jäätmete ladestamise eest väljaspool selleks ettenähtud kohta **karistatakse** rahatrahviga kuni **300 trahviühikut**, juriidilise isiku trahv on **50 000 trahviühikut**. Kiirmenetlusega määratud trahvi suurus on **6000 krooni**, juriidilisele isikule **20 000 krooni**. Jäätmeseaduse üle teostab järelevalvet **Keskonnainspeksioon**.

Olmeprahis leidub mitmesugust **tooret**.

- Paljudes Eesti linnades kogutakse seda **eri värvi konteineritesse**.
- **Plastiku** osa jäätmetes ulatub **10-20 protsendini**, moodustades sadu tonne korduvkasutatavat materjali.

“Taara tark”

Keskonnaministeeriumi projekt “Taara tark” on suunatud avalikkuse teadlikkuse tõstmisele **pakendijäätmete kasutamisel**.

Kogutud pakendite sorteerimine ja kokkupressimine võimaldab toota

- **plasthelveid ja graanuleid**.

Jäätmekäitluse korrastamise aluseks on **Eesti keskkonnanstrateegia** põhimõtted: säästev areng, keskkonnakahjustuste ennetamine ja vältimine, jäätmekäitluse tõhustamine.

Laagriplatsilt lahkudes pead olema kindel, et sa ei jäta kusagile vedelema **klaasikilde**, mis võivad

- põhjustada **metsatulekahju**
- tekitada inimestele ja loomadele **raskeid vigastusi**.

Kui olmeprahi kogumise kohas juba **“uputab”**, siis

- ole mõistlik ja ära suurenda **üleujutust**.

Võimaluse korral informeeri tekkinud olukorrast kohalikku omavalitsust ja keskkonnainspeksiooni telefonil 1313.

Ohtlikud jäätmed

Kemikaalid, patareid, elektripirnid, ravimid, putukamürgid, kütuse ja õlijäägid jms tuleb viia ohtlike jäätmete **kogumispunkti**.

Ohtlike jäätmete kogumist korraldab kohalik omavalitsus. **Infot kogumispunktide kohta** leiad linnade ja valdade koduleheküljelt.

Mingil juhul ei tohi ohtlikke esemeid ja materjale laagriplatsile vedelema jätta, metsa alla poetada või tulle visata.

Eestis on välja arendatud **riiklik ohtlike jäätmete käitluskeskus** Vaivara vallas ja kogumiskeskus Tallinnas. Kolmas kogumis ja käitluskeskus tegutseb **Lõuna-Eestis**. Lisaks Tartumaale teenindab see ka Jõgeva-, Põlva-, Võru-, Valga ja Viljandi maakonda. Eestis tahab jõuda **“reostaja maksab”** printsibi rakendamiseni kõikjal – majanduses, olmes ja matkaradadel.

Loodusest võõrandumist püütakse vähendada **säästva arengu** põhimõtete levitamisega ja keskkonnanõudeid arvestava **käitumise õpetamisega**.

Pinnasesse imunud keemilised ühendid ja patareidest eraldunud **raskemetallid**

- **kogunevad** taimedesse, marjadesse ja seentesse;
- prügihunnikust imuvad ohtlikud jäägid **põhjavette**, looduslikesse **veekogudesse** ning satuvad lõpuks inimeste ja loomade **joogivette**.

Looduse reostamise vältimiseks **sorteeri kõik tekkivad majapidamisjätmed** ja leia neile õige koht või edasine kasutusala. Ka paljud näiliselt **ühekordseks tarbimiseks** või pakendiks mõeldud asjad on uuesti kasutatavad.

Võiksid oma sõpradelt ja tuttavatelt **küsida**:

- Kas sina oled **plastpudeleid auto aknast välja visanud**?

Loodetavasti hakkab **prügiloojil** vähemalt ebamugav.

Aeg näitab, kas iga-aastased talgud põhjustavad teedel ja teepeenardel vedeleva rämpsü vähenemist. Suhtumisega jätmetesse näitad, kuivõrd austad Euroopas tunnustatud loodushoiu ja säästva arengu põhimõtteid.

Autojuht! Liiklusõnnetuse vältimiseks ole **maanteepeenral koristavaid timurlasi märgates eriti tähelepanelik!**

Jahimehed jahialal

Loodusradadel liikudes võid kohtuda ka jahimeestega.

Eestis peetakse **jahti** riigi- ja eramaadel, metsades ja põldudel, mererannas ja järve-roostikes.

Eestis on ligemale **15 000** jahitunnistuse omanikku. Seega umbes **1%** Eesti rahvastikust huvitub **jahipidamisest**. Sarnaneme selle tunnuse poolest **keskmise eurooplasega**.

Ebameeldivuste vältimiseks peaksid teadma põhitõdesid, millest jahimehed looduses viibides juhivad.

Lubatud jahipidamisviisid on

- hiilimisjaht, varitsusjaht, peibutusjaht, ajujaht, urujaht ja uluki püüdmine. **Ajujahil** on jahimees kohustatud kandma **punast või oranži** pealiskuube.

Nähes metsas **jahipüssidega mehi**

- **küsi** lähimalt jahimehelt, **millal aju lõpeb** ning millal võid oma teekonda jätkata.

Eriti ohtlik on liikuda piki kütiliini jahimeeste vahel - jaht on häiritud ning ka sinu elu on mõnevõrra ohus.

Kui punasesse riietatud mehed on **kobaras koos või autode juures jutuhoos**, siis aju parajasti ei toimu ja sa võid oma teed jätkata.

Ka siis, kui **jahimehed** hõigete saatel **sulle lähenevad**, jätka rahu-likult oma tegevust.

Ära liigu

- **ajajate ees samas suunas – siis väljud koos tagaetatavate loomadega kütiliinile.**

Varitsusjahiks on jahimehed ehitanud põldude või metsalagedike äärde **kõrgistmeid**.

- Nähes sellel jahimeest
- jätkka oma teekonda;
- tema on sind juba tõenäoliselt **märganud** ning ootab, et lahkuksid **vaateväljalt**.

Varitsuslaval ehk “jahikantslis” võib olla ka **fotograaf**, kes ootab seal pildistamiskaugusele ilmuvat looma.

Metsaelanike pildistamist on hakatud Eestis **vereta jahiks** kutsuma. Niisuguse jahipidamisviisiga tegelejate arv suureneb pidevalt, igal aastal korraldatakse vereta jahi **pildikonkurse**.

Kuuldes metsas **koera haukumist**, ära mine asja uurima. Võib-olla on koer parajasti sundinud seisma **metssea** või **põdra**, kelle poole hiilib jahimees. Omapäi talitades

- võid jääda jahimehele **märkamatuks**;
- on oht, et kogemata võib jahimees tabada **looma asemel sind**.

Kahjuks on teada juhtumeid, kus liigne uurishimu **on kalliks maksuma läinud**.

Jahimehed ei käi metsas üksnes loomi **küttimas**. Üsna palju aega ja vaeva kulub **ulukihoolde** korraldamiseks. Meie jahimeeste traditsioonilisteks tegevusteks on **lisasöötmine**, **söödapõldude rajamine**, **haabade langetamine**, metssea- ja põdrahoole.

Jahimehed on metsadesse paigutanud mitmesuguseid **rajatisi**:

- tuhandeid **soolakuid** – saetud puutüve otsa kinnitatud soolakiviga;
- **söödasõimi** metskitsedele;
- **söödaplatse** ja **katusealuseid** metssigadele.

Metssigade söögikohtades võid näha ka **ankurdatud vaate** või keti otsa kinnitatud ja **maisiga** täidetud pudeleid.

Jahiseadus keelab selliseid ulukihoolderajatiseid lõhkuda või lammutada.

Viisakas rändur ei näppa sealt **soola** supi sisse ega **lauajuppi** lõkke tegemiseks.

Varjualused, söödasõimed ja **soolakud** hõlbustavad loomade elu **toiduvaesel** ajal ning aitavad **vältida** metsa ja põllukultuuride **kahjustamist**.

Söötiskohtade ja soolakute juures tasub aga uurida loomade **käitumisest kõnelevaid jälgi**.

Karujaht uinutuspüssiga

Eesti peamiste **jahiloomade** arvukus 2007:

- põder - **12 000**
- metssiga - **20 500**
- metskits - **65 000**

Uinutuspüssid on põhiliselt looduskaitsekeskuse Nigula metsloomade turvakodu käsutuses ja on ette nähtud

- **teaduslikel eesmärkidel** loomade uinutamiseks, näiteks loomadele **jälgimis-seadmete** paigaldamiseks;
- metsloomade **tagasiviimiseks** neile sobivasse keskkonda.

Kui **karu või mõni teine metsloom**, kellest omal jõul lahti ei saa, kipub **roduuel** pahandust tegema, siis abi saamiseks pöördu

- **Päästeametisse (112);**
- **Nigula metsloomade turvakodusse (50 45 891).**

Metsloomadega intsidentide vältimiseks tuleks hoiduda nende **söötmisest**. Aastal **2006** toimetati uinutuspüsside abil metsa tagasi mitu **noort karu**.

Jahimehed välismaalt

Eestisse tullakse jahti pidama peamiselt karu, põdra, metssea, hundi ja ilvese küttimiseks.

Jahitrofeede väljaviimiseks

Eestist tuleb vormistada luba keskkonnaministeeriumis. Kõige sagedamini taotletakse luba **karu, hundi ja ilvese** trofeedele.

2005. aasta jaanuaris laskis **Rootsi kodanik** Koorkülas hundi. Eestis pargitud naha riigist väljaviimiseks vormistati Keskkonnaministeeriumis **tunnistus** mis tõendas, et hunt on lastud kooskõlas Eestis kehtivate õigusaktidega ja trofee on vabastatud **kommertseesmärgil** kasutamise keelust.

Niisuguse dokumendi olemasolu korral võib **trofee omanik** seda ka Euroopa Liidus **müüa** ja teha muid tehinguid.

Üha sagedamini käivad ka eestlased ise **välisriikides** eksotiilisi ulukeid jahtimas.

Aafrikast või mõnest teisest kaugest paigast toodud **jahitrofee** Eestisse toomiseks tuleb vormistada **luba Keskkonnaministeeriumis**.

Namiibias käinud grupp Eesti jahimehi esitas dokumendid sooviga tuua kodumaale **paavianide** koljusid. Namiibia oli neile väljastanud ekspordiloo, mille põhjal keskkonnaministeeriumis vormistati Eestisse toomiseks impordiluba **kolmele paavianile koljule**. Tollis aga selgus, et saadeti sisaldas suure koguse teiste loomade (peamiselt kabjaliste) trofeesid, milleks olid valdavalt **koljud ja sarved**. Aafrikast saabunud suures kastis oli ka näiteks **sebra nahk** ja **tüügassea kihvad**. Jahimeestel tuli esitada täiendav nimekiri, et ministeerium saaks selgitada välja **kõikide saadetises olnud jahitrofeede** Eestisse toomise õiguspärasuse.

Keelatud linnujaht

2007. a. oktoobris karistas Keskkonnainspeksioon kahte Harjumaal linnujahti pidanud itaallast.

Nad kasutasid lindude ligimeelitamiseks **elektroonilist peibutusvahendit**, millele olid salvestatud **20** linnu häälitsused.

Jahiseaduse ja jahieeskirja nõuete järgi on elektrooniliste peibutusvahendite kasutamine keelatud. Sama nõue kehtib ka **Euroopa Liidus**.

Lisaks sellele oli meestel **poolautomaatse** jahirelva salvestust **suurem arv padruneid** ning **jahiloale** oli jäetud märkimata eelnevatel jahipäevadel kütitud lindude liigid.

Keskkonnainspeksioon karistas kumagi itaallast **6000 krooni** suuruse **rahatrahviga** jahiseaduse nõuete rikkumise eest.

Iga **koprapesakonna** kohta on keskmisel **2,5** paisu. Eestis teeb see kokku umbes **12000 paisu**.

Kõige rohkem on kopraid sigenenud **Pärnu-, Valga ja Võrumaale**. Valdavalt on meie kobraste asurkond pärit **Venemaalt** Pihkva oblastist ning samuti **Lätist**, kust koprad tulevad siia **Koiva jõe kaudu**.

Kobras

Lindude kiusamise asemel võiksid itaalia jahimehed tulla **appi kobraste küttemisel**. Eestis elab ligemale **18 000** kobrast ja nad on **muutunud probleemiks** kogu Eestis.

Optimaalne arv võiks olla **10 000**, aga praegu on nende hulk jõudnud **taluvuspiiri** lähedale. Käes viimane aeg hakata kobraste hulka **reguleerima**.

Jahimehi ei motiveeri õieti miski **kopraid küttinga**, kuigi keskkonna-teenistused seda nõuavad. Parema **kopranaha** eest on või-malik heal juhul saada vaid kuni 100 krooni. **Liha** järele pole aga nõudlust.

Pealegi on kobras **inimeliglik ning kaval** loom, tema **tabamine** on jahimeestele paras väljakutse.

Täname

Riilik Looduskaitsekeskus

- Jaanus Tuusti - peadirektor
 Taimme Puura - loodushariduse peaspetsialist
 Maris Kivistik - loodushariduse spetsialist
 Katrin Möllits - loodushariduse spetsialist
 Kaili Viilma - direktor
 Kalev Tihkan - kaitse planeerimise spetsialist
 Arvi Põldaas - direktor
 Enn Vilbaste - direktor
 Agu Leivits - direktori asetäitja
 Murel Merivee - kaitse planeerimise spetsialist
 Toomas Võime - direktor
 Tõnu Talvi - direktor
 Roland Müür - kaitse planeerimise peaspetsialist

Riigimetsa Majandamise Keskus

- Aigar Kallas - juhatuse esimees
 Marge Rammo - puhkemajanduse osakonna juhataja
 Mare Hiiesalu - õigustalituse juhataja
 Jaak Jansen - puhkemajanduse osakonna arendusjuht

Keskonnaministeeriumi looduskaitse osakond

- Kadri Alasi - peaspetsialist
 Lilika Käis - peaspetsialist
 Liina Eek - peaspetsialist

Päästeamet

- Beata Perens - avalike suhete büroo juhataja

Maanteamet

- Villu Lükk - planeeringute osakonna peaspetsialist

Sagadi Metsakeskus

- Krista Keedus - juhataja

Erametsakeskus

- Kalle Pöld - juhataja
 Jaanus Aun - jurist

Tervisekaitseinspeksioon

- Kuulo Kutsar - epidemioloogianõunik

Selts Eesti Vetelpääste

- Kaja Haljaste - ujumistreener

